

“Håll käften kärring”

- **En rapport om lärares utsatthet för hot och våld i fritidshem, förskoleklass och grundskolan årskurs 1-6.**

Sammanfattning

Denna rapport handlar om lärares utsatthet för hot och våld och om hur skolornas arbete mot hot och våld ser ut. Fokus ligger på lärare som arbetar i fritidshem, förskoleklass och grundskolans årskurs 1–6.

Hur stort problem med hot och våld anser lärarna att det är?

37 procent av lärarna svarar att hot och våld är ett ganska eller mycket stort problem på skolan där de jobbar. Störst problem anser lärarna i förskoleklass att de har. 11 procent av förskoleklasslärarna svarar att hot och våld är ett mycket stort problem och 4 av 10 svarar att det är ett mycket eller ganska stort problem.

Hot och våld under de senaste två åren

Majoriteten (72 procent) av lärarna har under de senaste två åren utsatts för verbalt våld av elever minst en gång. 6 av 10 lärare svarar att de flera gånger har utsatts för verbalt våld. 62 procent av lärarna svarar att de minst en gång har varit i en hotfull situation med en elev och hälften av lärarna svarar att de har varit det flera gånger. 45 procent av lärarna har minst en gång utsatts för fysiskt våld.

23 procent av lärarna svarar att de minst en gång under senaste två åren har blivit utsatta för verbalt våld av vårdnadshavare. Var tionde lärare i förskoleklass och fritidshem svarar att de utsatts för verbalt våld flera gånger. Var femte lärare i förskoleklass har utsatts för minst en hotfull situation av vårdnadshavare. Var tionde lärare i grundskolans årskurs 1–3 har utsatts för cybervåld av vårdnadshavare. 6 procent av lärarna i grundskolans årskurs 1–3 har minst en gång utsatts för fysiskt våld av vårdnadshavare.

Hot och våld under 2020

86 procent av ombuden svarar att det minst en gång under 2020 har hänt att en elev utsatt en lärare för verbalt våld. 79 procent svarar att det har hänt flera gånger. 82 procent svarar att det minst en gång har hänt att en elev har utsatt en lärare för en hotfull situation och 73 procent svarar att det har hänt flera gånger. Majoriteten (68 procent) av ombuden svarar att lärare har utsatts för fysiskt våld av elever och hela 56 procent svarar att det har hänt flera gånger.

7 av 10 lärare svarar att en elev någon gång under 2020 har utsatt dem för en hotfull situation. Var femte lärare svarar att de varje vecka under 2020 har varit med om att en elev har utsatt dem för hotfulla situationer. 66 procent av lärarna svarar att det minst någon gång under 2020 har hänt att en elev har utsatt dem för hot om våld och 22 procent svarar att det har hänt minst en gång i månaden. Majoriteten (72 procent) av lärarna svarar att de har utsatts för verbalt våld under 2020. 36 procent svarar att det har hänt minst en gång i månaden och 22 procent svarar att det har hänt varje vecka. Majoriteten av lärarna (51 procent) svarar att de minst en gång under 2020 har utsatts för fysiskt våld. 9 procent av lärarna svarar att detta sker varje vecka.

37 procent av ombuden svarar att det minst en gång har hänt att vårdnadshavare utsatt lärare för verbalt våld. 22 procent svarar att det har hänt flera gånger. 22 procent av ombuden svarar också att det minst en gång har hänt att en lärare utsatts för en hotfull situation av en vårdnadshavare. Var tionde ombud svarar att det har hänt flera gånger.

23 procent av lärarna svarar att det minst en gång har hänt att vårdnadshavare utsatt dem för verbalt våld under 2020. 15 procent av lärarna svarar att det minst en gång har hänt att en vårdnadshavare utsatt dem för en hotfull situation. 7 procent av lärarna svarar att de minst en gång utsatts för cybervåld av vårdnadshavare.

Vilka konsekvenser har problem med hot och våld?

Hälften av lärarna svarar att problem med hot och våld stör studieron. 46 procent av lärarna svarar att de helt eller i hög grad instämmer i att problem med hot och våld på deras skola gör att de känner sig stressade. Var femte lärare har svarat att de helt eller i hög grad instämmer i att problem med hot och våld på deras skola gjort att de antingen funderat på att byta arbetsplats eller på att sluta som lärare helt. Nästan var tionde lärare svarar att de helt eller i hög grad instämmer i att problem med hot och våld har gjort att de har funderat på att byta arbetsplats.

Skolans arbete mot hot och våld

Endast 9 procent av ombuden svarar att skolledningen i mycket hög utsträckning har tillräckligt med kunskap om att förebygga hot och våld. Majoriteten svarar dock att skolledningen i hög utsträckning har tillräcklig kunskap. 44 procent av ombuden svarar att de anställda i låg eller mycket låg utsträckning har tillräcklig kunskap om att förebygga hot och våld.

Utbildning är det som flest (45 procent) uppger saknas för de anställda och endast 17 procent svarar att det ges i den utsträckning som behövs. Endast 2 av 10 ombud svarar att huvudmannen ger skolan det stöd den behöver gällande hot och våld. Var fjärde ombud svarar att huvudmannen inte ger skolan det stöd den behöver.

Vilket stöd behöver skolorna?

Ombuden svarade att skolorna behöver utbildning, handledning och stöd. Det behöver också finnas rutiner och handlingsplaner som efterlevs och ombuden anser att hot och våld ska vara en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet. De tycker också att det är viktigt att arbetsgivaren tar hot och våld på allvar och att skolorna måste få mer stöd från huvudmannen. Skolorna behöver dessutom mer resurser, fler vuxna i skolan samt större och anpassade lokaler.

Vilka åtgärder vill lärarna och ombuden se för att hot och våld ska minska?

Både lärarna och ombuden ser ett behov av fler vuxna (t ex två-lärarsystem, rastvakter och assistenter) och färre barn, både i klassrummet och i skolan i stort. Det behövs också en utbyggd elevhälsa och ett utökat samarbete med socialtjänsten, polisen och barn- och ungdomspsykiatrien. Lärarna och ombuden tycker att det är viktigt att vårdnadshavarna involveras i det förebyggande arbetet mot hot och våld. Men framför allt måste vårdnadshavare få kunskap om vad de som vårdnadshavare har rätt att påverka och vad de inte har rätt att påverka i skolan. Elever som har rätt till särskilt stöd måste få det och mer pengar behöver enligt lärarna gå till utsatta skolor. Sist men inte minst vill lärarna att politikerna tar tag i de samhällsproblem som finns.

Lärarförbundets krav

Lärarförbundet ställer en rad krav riktade mot stat och huvudmän för att kunna komma tillrätta med problemen med hot och våld i skolan. Det handlar bland annat om att:

- staten måste ta över huvudansvaret för skolans finansiering och tillskjuta de finansiella medel som krävs för att skapa trygghet och studiero.
- elever som är i behov av stöd måste få det.
- fritidshemsutredningens förslag om bland annat mindre gruppstorlekar och ändamålsenliga lokaler ska genomföras.
- det ska råda nolltolerans mot hot och våld i skolan och huvudmännen måste ta ett större ansvar i arbetet mot hot och våld.
- lärares och skolledares yrkesutövning ska i alla delar omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman.

Förord

Varför gör Lärarförbundet en rapport om att lärare utsätts för hot och våld av elever och vårdnadshavare? Svaret är lika självklart som skrämmande: För att det behövs.

Allt fler medlemmar i Lärarförbundet signalerar att hot och våld är ett stort problem i deras yrkesvardag. Den här rapporten bekräftar det. Majoriteten av lärarna i undersökningen som rapporten vilar på utsattes för fysiskt våld av en elev minst en gång under 2020. Det är tyvärr heller inte ovanligt att vårdnadshavare hotar och betar sig illa.

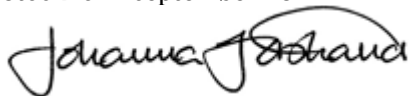
Vad är det som krävs för att förbättra situationen? Mer förebyggande insatser i skolan? Ja. Mer ordning och reda? Ja. Ett tydligare ansvarstagande från lärarnas arbetsgivare? Ja. Mer dialog med vårdnadshavare? Ja. En bred diskussion i hela samhället om värderingar och acceptabelt beteende? Ja. Sociala insatser som inte har med skolan att göra? Ja. Allt det här behövs. Men framför allt måste politikerna sluta bortse från en obehaglig sanning: Det behövs resurser.

Den här rapporten visar vilka förödande konsekvenser det får för tryggheten och studieron när man sparar på skolan. Och det gäller inte bara i utanförskapsområden. Hot och våld finns i hela landet, i alla typer av skolor.

Kringfunktioner runt läraren är väldigt viktiga. Det handlar om att säkerställa att lärarna har vettiga förutsättningar att planera sin undervisning, följa upp och förebygga så att elever slipper hamna i situationer där de blir frustrerade och arga. Största hindret idag är att det inte finns resurser att ta hand om barn med särskilda behov. Skolan borde kunna möta alla typer av elever från olika hemförhållanden. Skolan borde vara lärorik, lustfylld och trygg för alla. Men en resursfattig skola ger inte alla elever en ärlig chans.

När du läst den här rapporten så kommer du vara bekymrad. Du var säkert medveten om att det förekommer våld och hot i skolmiljön, men antagligen inte i vilken omfattning. Rapporten ger en bild av vår skola som faktiskt inte borde kunna accepteras. Gör inte det!

Stockholm september 2021

Johanna Jaara Åstrand
Förbundsordförande Lärarförbundet
Twitter @JohannaJAstrand

Innehållsförteckning

Förord.....	4
Inledning.....	6
Bakgrund.....	7
Vad är hot och våld?	7
Hur vanligt är hot och våld mellan elever på skolorna?	7
Hur vanligt är hot och våld mot lärare?	8
Vilka konsekvenser har utsatthet för hot och våld?	9
Varför uppstår hot och våld i skolan?	11
Hur ska skolor förebygga våld?	15
Vad ska man göra ifall det inträffat en incident med hot och våld?	18
Hot och våld mot tjänsteman.....	21
Resultat	22
Hur stort är problemet med hot och våld på skolorna?	22
Hur ofta blir lärare utsatta för hot och våld?	23
Vilka konsekvenser har problem med hot och våld för lärarna?	35
Skolornas arbete mot hot och våld	38
Vilket stöd behöver skolorna?.....	43
Vad skulle bidra till minskat hot och våld på skolorna?	46
Slutsatser.....	50
Lärarförbundets krav	58
Krav riktade mot staten	58
Krav riktade mot huvudmannen	58
Krav riktade mot stat och huvudmännen	59
Om undersökningarna	61
Referenser	62
Appendix 1. Diagram	65

Inledning

Hot och våld är ett omdiskuterat ämne både inom politiken och i media. Det handlar både om det våld som sker i skolan och om våld som ett bredare samhällsproblem. När det gäller våld i skolan är det framför allt det grova våldet som lyfts fram i media, och fokus ligger oftast på de äldre eleverna. Våldet som sker mellan elever i de yngre åldrarna, från förskoleklass upp till årskurs 6, pratar man sällan om. Men våld förekommer i dessa skolformer, både mellan elever och mellan elever och personal samt mellan vårdnadshavare och personal. Att som lärare bli utsatt av vårdnadshavare är alltid problematiskt. Dels eftersom förövaren är vuxen, dels eftersom läraren i många fall kommer att vara tvungen att ha kontakt med förövaren även fortsättningsvis om barnet går i skolan där läraren arbetar. Att bli utsatt av hot och våld av en elev som är ett barn kan vara komplicerat på andra sätt. Man kan som vuxen känna att man borde kunna hantera situationen och det kan uppstå **skam- och skuldkänslor**. Det kan dock vara minst lika påfrestande att bli utsatt av yngre elever som av äldre.

Under 1990-talet ökade det arbetsrelaterade våldet, framför allt det som drabbar kvinnor (Wikman, 2012). Samtidigt skedde stora förändringar i det svenska skolsystemet (Skolverket, 2009). Till exempel decentraliserades och **marknadsanpassades skolan**. Under 1990-talet skedde också stora neddragningar och lärartätheten sjönk kraftigt (Statskontoret, 2013). Kommunerna sparade genom att integrera skola och fritidshem så att dessa kom att använda samma lokaler (Utbildningsdepartementet, 2021). Det innebär att lokalerna inte är anpassade efter fritidshemmets verksamhet. I slutet av 1990-talet inrättades förskoleklass vilket bidrog till att fler elever började på fritidshemmen. En annan förändring är **det fria skolvalet** som har medfört att skillnaderna mellan skolorna har ökat. Skolan har försämrats vad gäller möjligheten för barn att få en likvärdig utbildning (Böhlmark & Holmlund, 2011; Skolverket, 2009). Elever och vårdnadshavare har blivit kunder på en skolmarknad vilket underbygger missnöjesyttringar från elever och vårdnadshavare som inte är nöjda. Lärarna blir därmed mer utsatta.

Skolan är en av Sveriges största arbetsplatser och verksamheten i skolan, både för elever och lärare, regleras av arbetsmiljölagen (1977:1160)¹. Hot och våld i skolan är ett reellt problem som drabbar såväl elever som lärare. Arbetet mot hot och våld är därför en viktig del av den psykosociala arbetsmiljön, både för att elever ska kunna få den goda inlärningsmiljö de har rätt till och för att lärarna ska ha den trygga och goda arbetsmiljö de har rätt till (Knight, Göransson, & Sverke, 2011). Det förebyggande arbetet handlar både om att se till att hot och våld aldrig ens sker, men också om att de som utsätts snabbt ska få stöd så att de negativa konsekvenserna minskas om det sker incidenter. Om detta stöd inte sätts in så kan det få stora konsekvenser, inte bara för individen. I SCB:s undersökning från 2017 om varför lärare har slutat som lärare, uppgav ungefär tio procent av lärarna som lämnat yrket att trakasserier, hot och våld från elever varit "en helt eller till stor del bidragande anledning till att lämna läraryrket" (SCB, 2017). Vad gäller trakasserier, hot och våld från föräldrar och vårdnadshavare var motsvarande siffra 5 procent. Cirka 40 procent ansåg att brist på stöd för att hantera svåra situationer med elever och vårdnadshavare helt eller till stor del bidragit till att de inte längre arbetade som lärare inom skolväsendet.

Denna rapport handlar om lärares utsatthet och om hur skolornas arbete mot hot och våld ser ut. Fokus ligger på lärare som arbetar i fritidshem, förskoleklass och grundskolans årskurs 1–6. Lärarförbundet släppte en första delrapport i maj 2021 med fokus på grundskolans årskurser 7–9, gymnasieskolan och vuxenutbildning.

---

¹ Elever i fritidshemmet ska dock inte jämföras med arbetstagare vid tillämpning av 2–4 och 7–9 kap. i arbetsmiljölagen, se 1 kap. 3 § i samma lag.

Bakgrund

Vad är hot och våld?

Det finns många typer av hot och våld och vissa av dessa går in i varandra. Man kan exempelvis bli hotad ansikte mot ansikte men även via telefon, mejl, sms eller på andra sätt via nätet. En person kan bli aggressiv som en reaktion eller bli det för att uppnå ett syfte. Lärare kan hamna i hotfulla situationer både genom att själva vara en del av situationen eller genom att de indirekt blir det när de försöker förhindra att elever är våldsamma mot varandra. Situationer med hot och våld kan också vara olika allvarliga. Vem det är som betar sig hotfullt eller våldsamt kan påverka hur allvarligt man som utsatt tycker att det är. Det kan också uppfattas olika beroende på om det händer en enstaka gång eller om det sker systematiskt under en längre tid. Enligt Arbetsmiljöverket regleras inte de mildare formerna (t.ex. ren ohövlighet) i lagstiftningen, men forskning tyder ändå på att konsekvenserna av de lättare formerna av aggressivitet också är negativa, både för dem som blir drabbade och för dem som bevittnar situationen (Arbetsmiljöverket, 2011).

Definition av hot och våld i denna rapport

Vi har valt att använda oss av nedanstående definitioner² som är inspirerade av Göransson m.fl. (2011).

En hotfull situation t.ex. att någon betar sig aggressivt, har sönder saker eller är allmänt hotfull.

Hot om våld t.ex. att någon hotat att slå/skada dig oavsett om du trott att personen menat det eller ej.

Verbalt våld t.ex. att någon har skrikit/sagt hotfulla, kränkande, nedvärderande eller obehagliga saker.

Cybervåld t.ex. att någon skickat ett hotfullt/kränkande meddelande till dig eller spridit information om dig mot din vilja.

Sexuella trakasserier t.ex. sagt nedsättande sexuella kommentarer/försökt kyssa/krama dig mot din vilja.

Fysiskt våld t.ex. blivit knuffad, riven, spottad på eller fått slag.

Hur vanligt är hot och våld mellan elever på skolorna?

En av orsakerna till att lärare utsätts för hot och våld av elever är att de ingriper när elever slåss med varandra. Hot och våld mellan barn sker både i skolan och på fritiden. Det som händer på fritiden får ofta konsekvenser för skolan då de inblandade vanligen går i samma klass eller i samma skola.

I Friends undersökning kring nätmobbning svarar 30 procent av 11-åringarna att de har blivit kränkta av någon via mobil, dator eller surfplatta under det senaste året (Friends, 2021 (1)). I en annan av Friends undersökningar svarar 10 procent av eleverna i grundskolans årskurs 3–6 att de har upplevt att de har blivit mobbade av andra elever under det senaste året (Friends, 2021 (2)). Fler än var fjärde elev i årskurs 3–6 svarar att de har blivit utsatta för kränkningar av en annan elev. Av de som säger att de har blivit utsatta för kränkningar under det senaste året svarar 27 procent att någon har slagit, tafsat eller sparkat på dem. 22 procent svarar att de har

---

² Dessa definitioner har använts oavsett var i skolan läraren undervisar.

fått elaka sms, mms eller att någon har varit taskig mot dem på nätet. 27 procent svarar att det händer att eleverna i klassen eller på skolan kommenterar eller skämtar om andra människor på ett sätt som inte är schysst. Över hälften (53 procent) av eleverna i årskurs F-3 svarar att en annan elev har sagt eller gjort något så att hen har blivit ledsen. 33 procent svarar att de ibland, ofta eller alltid känner sig oroliga för att bli illa behandlade i skolan.

I en annan undersökning svarar var fjärde elev i årskurs 4–6 att det finns någon i deras klass som är mobbad (SCB, 2015). Nästan vart tionde barn i årskurs 4–6 svarar att andra barn retar, viskar eller skämtar om dem minst en gång i månaden.

Göransson m.fl. (2011) visar i sin undersökning att 44 procent av flickorna och 48 procent av pojkarna hade varit med om att någon hade skrikit, skällt eller svurit åt dem. 38 procent av eleverna hade varit med om att någon i deras närvaro hade slagit/sparkat sönder något eller tappat kontrollen över sitt beteende. 23 procent av flickorna och 28 procent av pojkarna svarade att det hade hänt att någon/några under skoltid eller på väg till eller från skolan hade stött till, knuffat, gripit tag i eller smällt till dem. (Göransson, Knight, Guthenberg, & Sverke, 2011)

Enligt Skolverkets undersökning ”Attityder till skolan 2018” svarar de yngre eleverna i större utsträckning än de äldre att de har blivit utsatta för kränkande behandling av andra elever minst en gång i veckan eller minst en gång i månaden (Skolverket, 2019). Det gäller för alla former av kränkande behandling som ingick i undersökningen.

Hur vanligt är hot och våld mot lärare?

För att få en så komplett bild som möjligt av utsattheten för hot och våld behöver man kombinera statistik över anmälningar (både polisanmälningar och anmälningar till arbetsmiljöverket) och undersökningar som fångar de självrapporterade fallen. Detta på grund av att mycket av det hot och våld lärare utsätts för inte anmäls.

Självrapporterade undersökningar

Det finns tyvärr få svenska studier som har undersökt lärares utsatthet för hot och våld. Mycket av den forskning som har genomförts har varit fokuserad på elever, med ett särskilt fokus på mobbning. Lärarna har främst setts som en informationskälla om elevers delaktighet i våld eller som de som ska implementera förebyggande och efterhjälpande åtgärder (Estrada m.fl. 2011). Dessutom är det sällan som resultatet delas upp på skolform eller att man ställer mer detaljerade frågor om hot och våld. Resultatet är också främst fokuserat på de äldre eleverna. Forskning om hot och våld i förskoleklass, fritidshem och grundskolans tidigare år är mer eller mindre obefintlig. Men för att ge en bild av hur vanligt det är kommer några undersökningar presenteras, även om dessa är inriktade på de äldre eleverna.

I en av de få undersökningar (Skolverkets undersökning ”Attityder till skolan 2018”) där man har ställt frågan till lärare i yngre årskurser svarar drygt en femtedel av alla lärare i grundskolans årskurser 1–6 att de utsatts för hot och våld på sin arbetsplats under det senaste läsåret (Skolverket, 2019). Det är vanligast att lärarna utsätts av elever men fem (grundskolan 1–3) respektive sex procent (grundskolan 4–6) av lärarna uppger också att de utsatts av vårdnadshavare.

2011 genomförde en forskargrupp på uppdrag av Arbetsmiljöverket en stor undersökning i syfte att undersöka elevers och lärares utsatthet för olika typer av hot och våld (Göransson, Knight, Guthenberg, & Sverke, 2011). Fokus var på grundskolans årskurser 6 till 9. I den framkom att det under 2010 hade varit vanligast att bli utsatt för en hotfull situation eller för verbalt våld. 63 procent av de kvinnliga lärarna och 54 procent av de manliga lärarna hade varit med om att någon hade skrikit, skällt eller svurit åt dem. Hälften av lärarna svarade att de hade varit med

om att någon i deras närvaro hade slagit/sparkat sönder något eller tappat kontrollen över sitt beteende. 15 procent av de kvinnliga lärarna och 18 procent av de manliga lärarna svarade att någon hade hotat att slå dem. Det fysiska våldet var inte lika vanligt, dock betydligt högre än vad tidigare studier har visat. 14 procent av de kvinnliga lärarna och 16 procent av de manliga lärarna svarade att det under 2010 hade hänt att någon/några under skoltid eller på väg till eller från skolan hade stött till, knuffat, gripit tag i eller smällt till dem.

28 procent av lärarna i undersökningen hade blivit utsatta för cybervåld. Undersökningen visar också att det är vanligt att lärare blir vittnen till våld. Till exempel svarar 80 procent av de kvinnliga lärarna och 76 procent av de manliga lärarna att de varit vittne till lättare fysiskt våld och 26 procent av de kvinnliga lärarna och 24 procent av de manliga lärarna svarade att de varit vittne till grövre fysiskt våld. Endast 20 procent angav att de aldrig varit vittne till mobbning under de senaste 6 månaderna medan 10 procent svarade att de varit det varje vecka eller oftare. Drygt en tiondel av de lärare som utsatts för hot- och våld svarade att det var föräldrar till elever som varit förövare.

Enligt en nyligen publicerad studie så svarar mer än hälften, 53 procent, av lärarna att de någon gång har varit utsatta för hat, hot och trakasserier i sin yrkesroll (Scaramuzzino, 2020). 10 procent av lärarna svarar att detta har hänt varje vecka under de senaste 2 åren. **42 procent svarar att de har funderat på att sluta som lärare på grund av utsattheten.**

Anmälningar

Under de senaste 30 åren har det skett en ökning av både polisanmälningar och skadeanmälningar gällande hot och våld mot lärare. Huruvida detta är en reell ökning eller inte går att diskutera. Två bidragande orsaker är antagligen att anmälningsbenägenheten har ökat och att det under 1990-talet blev enklare att göra en polisanmälan genom att man inte längre behöver besöka en polisstation och att det finns färdiga mallar att följa. Enligt BRÅ finns det inga belägg för att våldet skulle ha ökat i svenska skolan, i varje fall fram till 2008 (Estrada, Granath, Shannon, & Törnqvist, 2009).

Enligt AFA är lärare en av de yrkesgrupper som ofta utsätts för hot och våld. 12 procent av det totala antalet olyckor är orsakade av hot och våld (AFA, 2015). Under perioden 2014 till 2018 hade det totalt anmälts drygt 1800 arbetsolyckor orsakade av hot och våld inom grund- och gymnasieskolan (Arbetsmiljöverket, 2019). Enligt Arbetsmiljöverket ökade anmälningarna enligt arbetsmiljölagen om fysiskt våld i grund- och gymnasieskolan med 85 procent mellan 2014 och 2019 (från 319 till 590) och anmälningarna om hot ökade under samma tidsperiod med 24 procent (från 197 till 245) (Svensson, 2019).

Vilka konsekvenser har utsatthet för hot och våld?

Det finns många negativa konsekvenser kopplade till hot och våld. Det handlar om konsekvenser för offer, förövare och vittnen men också om konsekvenser för arbetsplatsen i form av till exempel stora kostnader och störd studiero (se tabell 1 för en sammanfattning av olika konsekvenser).

Tabell 1. *Sammanfattning av olika typer av konsekvenser som drabbar offer, förövare och vittnen.*

	Internaliserande	Externaliserande	Sociala	Akademiska	Fysiska
<i>Offer och förövare</i>	Emotionella svårigheter: Depression Suicidalitet Ångest	Beteendeproblem: Kriminalitet Bruk/missbruk av alkohol och droger	Problem i kärleksrelationer	Sämre resultat i skolan	Skador
<i>Offer</i>	Låg självkänsla	Våldsamt beteende	Isolering	Skolk/upsägningar Frånvaro Koncentration försämrad Lägre engagemang Lägre motivation	Psykosomatiska besvär
<i>Förövare</i>		Uppförandeproblem	Problem i vänskapsrelationer	Lägre självförtroende gällande förmåga i skolan	
<i>Vittnen</i>	Rädsla Skuld Likgiltighet		Lär sig vara passiv när andra far illa	Olust att gå i skolan	

Källa: (Knight, Göransson, & Sverke, 2011)

Konsekvenser för lärarna

Oron för att bli utsatt för hot och våld på arbetet är en psykisk belastning som påverkar arbetsmiljön negativt (Arbetsmiljöverket, 2021). Under perioden 2014 till 2018 anmäldes totalt drygt 1800 arbetsolyckor med sjukfrånvaro orsakade av hot och våld inom grund- och gymnasieskolan (Arbetsmiljöverket 2019). Totalt sett är det vanligast med en sjukfrånvaro på mellan 4 och 14 dagar. Var fjärde allvarligt arbetsolycksfall på grund av hot och våld leder till en psykisk diagnos, i huvudsak stressreaktion (AFA, 2015). En orsak till att en psykisk diagnos sätts tros vara att det främst handlar om verbala hot snarare än fysiskt våld. Enligt psykologen Per Sandberg är utsatthet för hot och våld den mest traumatiserande formen av stress, ännu värre än den stress som uppstår vid naturkatastrofer och olyckor av annan art (Lärarförbundet, 2008).

Att vara utsatt för hot och våld av barn kan göra situationen mer komplicerad än när man blir utsatt av äldre elever eller vårdnadshavare. Som för många andra som arbetar i kontaktyrken kan **det finns en inställning att lite får man tåla. En annan ursäkt är att barnen agerar i affekt och att de därför inte kan rå för det. I och med detta finns det en risk att det är läraren som skuldbeläggs eftersom hen inte kunde hantera situationen.** Forskning om socialarbetares utsatthet för hot och våld har kunnat visa att en sådan här attityd oftast leder till ett stort mörkertal eftersom personer som blir utsatta inte anmäler eftersom de inte vill möta på motstånd (Hallberg, 2011).

Negativa konsekvenser av hot och våld som riktas mot lärare är försämrad hälsa och negativa attityder gentemot skolan och arbetet (Göransson m.fl. 2011). Lärare som blivit utsatta för fysiskt våld uppger **”sämre hälsa, mer sömnsvårigheter och en lägre egenbedömd hälsa jämfört med sina icke-utsatta kollegor”**. När det gäller arbetstrivsel och viljan att säga upp sig från

skolan är mönstret att mer utsatta lärare trivs sämre och i högre grad vill sluta på skolan. Att vara utsatt av en vårdnadshavare ger mer negativa konsekvenser än att bli utsatt av en elev.

De negativa konsekvenserna är inte bara kopplade till själva händelsen utan också till vad som sker efteråt. Bristande stöd från arbetsgivaren eller förminskande av den hotfulla eller våldsamma händelsen kan bidra till negativa konsekvenser (McMahon, Reaves, McConnell, & Peist, 2017). Lärare som varit utsatta för hot och våld och arbetar på en skola med ett aktivt förebyggande arbete mot hot och våld rapporterar att de trivs bättre, vill arbeta kvar i högre grad och mår bättre än kollegor som varit lika utsatta, men arbetar på en skola utan det förebyggande arbetet (Göransson, Knight, Guthenberg, & Sverke, 2011).

Otrygghet skadar elevernas studiero

Hot och våld kan störa studieron, skapa otrygghet och få konsekvenser för inlärningen. I en undersökning så svarar 11 procent av pojkarna och 23 procent av flickorna att de oroade sig ibland eller ofta för någon form av våld (Göransson, Knight, Guthenberg, & Sverke, 2011). Att vara utsatt har både kopplingar till högre frånvaro och negativa hälsoeffekter. En tiondel av flickorna och 2 procent av pojkarna hade under höstterminen 2010 varit hemma en dag eller mer på grund av oro för hot och våld eller mobbning. Studien visade också att den mentala ohälsan, den egenbedömda ohälsan och sömnsvårigheterna var större ju mer utsatta eleverna var. De flickor och pojkar som rapporterat mest utsatthet för hot och våld var de som trivdes sämst, ville i högre grad byta skola och kände mest oro för ytterligare våld. I Skolinspektionens (Skolinspektionen, 2021) skolenkät från 2021, som totalt omfattar svar från närmare 400 000 elever, lärare och föräldrar, svarar 17 procent av eleverna att det stämmer helt och hållet eller ganska bra att det på skolan finns elever som de är rädda för och var tionde svarar att det stämmer ganska dåligt eller inte alls att de känner sig trygga på skolan. Vidare svarar 33 procent av lärarna att det stämmer helt och hållet eller stämmer ganska bra att det tar upp en stor del av deras undervisningstid att upprätta ordningen i klassrummet. 11 procent svarar att det stämmer ganska dåligt eller stämmer inte alls att det är en god studiemiljö på skolan. Av eleverna i årskurs 5 svarar 17 procent att det stämmer ganska dåligt eller inte alls på påståendet ”i min skola respekterar vi varandra”. 3 av 10 elever svarar att det stämmer ganska dåligt eller inte alls att eleverna i deras skola följer de ordningsregler som finns. Var fjärde elev svarar att det stämmer ganska dåligt eller inte alls att de har studiero på lektionen. 6 av 10 svarar att det stämmer helt och hållet eller ganska bra att andra elever stör ordningen i klassrummet på lektionerna och var femte svarar att det stämmer helt.

I Skolverkets undersökning svarar 46 procent av eleverna i årskurs 4–6 att de på hälften av lektionerna eller mer blir störda av andra elever (Skolverket, 2019). Av lärarna i årskurserna 1–6 anger drygt 10 procent att de blir störda av en hög ljudnivå på de flesta eller alla lektioner.

I barn-ULF svarar endast 61 procent av eleverna i årskurs 4–6 att det brukar vara lugnt i klassrummet på lektionerna och 52 procent svarar att det brukar vara lugnt i skolmatsalen (SCB, 2015). Det är vanligare att barn som är utsatta i skolan, exempelvis genom att andra barn slår dem, retas, anklagar dem för sådant de inte gjort eller inte vill vara med dem har ont i huvudet, ont i magen, har svårt att somna minst en gång i veckan jämfört med barn som inte är utsatta. Det är också vanligare att de barn som inte upplever att det är lugnt i klassrummet har dessa symtom i högre utsträckning.

Varför uppstår hot och våld i skolan?

Det finns många olika anledningar till att hot och våld uppstår i skolmiljön. Tabell 2 visar en sammanfattning av de olika variabler som kan vara några av de bakomliggande orsakerna till hot och våld.

Tabell 2. Sammanfattning av förklaringar till att hot och våld uppstår som problem i skolan.

Individ		Grupp	Institution/ Organisation	Grannskap	Samhälle/Kultur
<i>Förövare:</i>	<i>Offer:</i>	Familj	Fysisk miljö	Fysisk miljö	Genusnormer
Biologi	Få vänner	Vänner	Organisationskultur	Socioekonomisk status	Tillgång till vapen
Personlighet	Kroppsstorlek	Skolkamrater	Relationer	Förekomst av våld	Konkurrens
Kognition	Sexuell läggning	– vilken roll tar de?	Kompetens hos de anställda att hantera våld		Grupperingar som ej respekteras av majoriteten?
Empati	Underlägsenhet				Ny teknik och sociala medier
Moralisk förmåga	Låg självkänsla				
	Störande beteende				

Källa: (Knight, Göransson, & Sverke, 2011).

Lärares arbetsmiljö

Det finns flera faktorer som påverkar risken för att hot och våld ska förekomma. Dessa faktorer handlar bland annat om ensamarbete, stress, tidsbrist och hög arbetsbelastning. Flera undersökningar visar att **lärares arbetsbelastning är orimligt hög** (Lärarförbundet, 2021; Arbetsmiljöverket, 2020; Lärarförbundet, 2018). I Arbetsmiljöverkets senaste undersökning från 2019 så svarar **69 procent** av grundskollärarna, fritidspedagogerna och förskollärarna att de **minst en dag per vecka inte kan koppla av tankarna från jobbet** (Arbetsmiljöverket, 2020). **56 procent** svarar att de **minst en dag per vecka känner sig trötta och håglösa** och **43 procent** svarar att de **minst en dag per vecka har svårt att sova**. **19 procent** känner en olust att gå till arbetet **minst en dag i veckan** och **45 procent** (**59 procent** av grundskollärarna) svarar att de **minst en dag i veckan är tvungna att dra in på luncher, arbeta över eller ta med jobb hem**. **66 procent** (**71 procent** av grundskollärarna) svarar att de helt eller delvis har ett psykiskt påfrestande arbete och hela **70 procent** svarar att de helt eller delvis instämmer i att de har alldeles för mycket att göra.

I Lärarförbundets undersökning från februari 2021 svarar **80 procent** av lärarna i förskoleklass, **76 procent** av lärarna i fritidshem, **74 procent** av lärarna i grundskolan årskurs 1–3 och **79 procent** av lärarna i grundskolan årskurs 4–6 att deras arbetsbelastning har varit hög till extremt hög under de senaste två veckorna (Lärarförbundet, 2021).

För lärare i fritidshem innebär bristen på utbildade och behöriga kollegor flera problem bland annat att arbetsbelastningen ökar, planeringstid försvinner och elever som har behov av stöd hinns inte med (Lärarförbundet, 2018). De största utmaningarna som lärarna i fritidshem ser med sin arbetssituation är att de inte har tillräckliga resurser att ta hand om barn med behov av särskilt stöd, att elevgrupperna är stora, att lokalerna inte är anpassade för verksamheten och att det saknas tid för planering, reflektion och utveckling av undervisningen.

Många lärare vittnar om att de inte hinner med vare sig att planera sin undervisning eller följa upp den. Lärarna har också stora elevgrupper och ansvarar för att många elever ska få extra anpassningar. Lärarna är ofta ensamma i klassrummet och därmed även ansvarig för allt som händer där. Det finns sällan det sociala stöd att tillgå, vilket kan behövas vid till exempel uppkomna konflikter mellan elever. Att ha allt detta ansvar och samtidigt hantera uppkomna situationer kan leda till stress.

Det är svårt att parera tillsynsansvaret med kunskapsuppdraget i undervisningen. I Skolverkets undersökning Attityder till skolan 2018 så är ett vanligt förekommande svar varför lärarna

känner stressade är för att de inte hinna stötta elever som mår psykiskt dåligt och hinna anpassa undervisningen efter elevers olika behov (Skolverket, 2019). **Över 60 procent av lärarna svarar att orsaken till stress är just att många elever behöver extra hjälp och stöd.** I Skolinspektionens undersökning svarar 19 procent av personalen att det stämmer ganska dåligt eller inte alls att de har förutsättningar att hjälpa elever som är i behov av det.

Stress och psykiska besvär hos barn

Att ansvara för barn och elever som upplever stress och har psykiska besvär kan bidra till att konflikter uppstår och därmed öka risken för att utsättas för hot och våld. Särskilt i kombination med hög arbetsbelastning. Psykisk ohälsa har generellt sätt ökat i samhället och för barn är det inget undantag. Folkhälsomyndigheten undersöker regelbundet barns psykiska ohälsa och i den senaste undersökningen framkommer det att de vanligaste psykiska besvären bland 11-årigar var att känna sig irriterad, vara på dåligt humör eller ha svårt att sova (Folkhälsomyndigheten, 2019). Bland flickor ökade alla fyra psykiska besvär under perioden 1985/86–2017/18 och bland pojkar ökade nedstämdhet och irritation under samma period. Under perioden 1985/86–2017/18 ökade andelen flickor och pojkar i åldern 11 år som uppger att de har haft ont i magen mer än en gång i veckan. Dessutom ökade andelen pojkar som uppger att de har haft ont i ryggen mer än en gång i veckan. Andelen som uppgav minst två psykosomatiska besvär ökade bland 11-åringar mellan 2013/14 och 2017/18. För flickorna ökade andelen från 30 procent 2013/14 till 41 procent 2017/18, och för pojkarna ökade andelen från 19 till 30 procent. Det är de högsta andelarna för 11-åriga flickor och pojkar sedan studien började 1985/86.

Skolverkets undersökning visar att bland de yngre eleverna känner sig en av tio stressade varje dag, och ytterligare en fjärdedel känner sig stressade minst en gång i veckan. Tillsammans handlar det om tre av tio yngre elever som känner sig stressade i skolan minst en gång i veckan eller varje dag och detta har ökat över tid (Skolverket, 2019).

Skolmiljön

Enligt Knight m.fl. (2011) kan man dela in skolans miljö i två huvudgrupper: den psykosociala miljön (till exempel relationer inom och mellan elev- och personalgrupper, klassrumskultur, skolkultur, normer) och den fysiska miljön (till exempel klassrum, korridorer och skolgården) som omfattar de platser där våldet äger rum.

Mellan åren 2013 och 2016 inspekterades 30 procent av landets skolors arbetsmiljö av Arbetsmiljöverket (Arbetsmiljöverket, 2017). Resultat av genomförda inspektioner visar att det finns brister i skolan. På 9 av 10 skolor fanns brister i det förebyggande arbetsmiljöarbetet. Det gällde bland annat i att undersöka och göra riskbedömningar om hot och våldssituationer samt hur den fysiska miljön är utformad. Det framkom också brister i den fysiska arbetsmiljön där många klassrum var överfulla.

En metaanalys (Lindström Johnson, 2009) visar att följande faktorer är viktiga för att minska hot och våld: **positiva relationer med lärarna, att eleverna är medvetna om skolans regler och att de tycker att de är rättvisa, positiv klassrumsmiljö och att skolans förebyggande arbete är fokuserat på att förbättra den fysiska miljön i skolan. Trånga och gamla lokaler tycks öka risken för att grövre våld ska ske (Estrada, Granath, Shannon, & Törnqvist, 2009).** Även Skolinspektionens undersökning visar på att i de skolor där man lyckas skapa trygghet och studiero så har det skett anpassningar av lokaler eller att gruppstorlekarna minskat (Skolinspektionen, 2020).

Brå:s rapport om grövre våld i skolan tar upp att det är viktigt att uppmärksamma ledningens centrala roll och skolans organisation för att kunna motverka våld (Estrada, Granath, Shannon,

& Törnqvist, 2009). Lärarna har en alltför pressad arbetssituation och har svårigheter att hinna med det förebyggande arbetet inom ramen för ordinarie tjänst. En stor del av ansvaret för att åtgärda dessa brister ligger, enligt Brå, rimligen på skolläningen. En annan viktig del är vuxnas närvaro (Skolinspektionen, 2020; Estrada, Granath, Shannon, & Törnqvist, 2009). **Vuxnas närvaro är en betydande faktor som både hindrar att våld uppstår från första början och även mildrar det våld som väl inträffar.** Enligt Skolverket har lärartätheten i genomsnitt minskat med knappt en lärare per 100 elever mellan 1990 och 2007 (Skolverket, 2009). Vid 1990-talets början var lärartätheten 9,1 lärare per 100 elever, men minskade under 90-talet och nådde sitt lägsta värde 1997/98 (7,5 lärare). Enligt Skolverket finns det också stora variationer mellan kommuner när det gäller lärartäthet.

Slutligen är det viktigt att våldet i skolan inte blir normaliserat. **Amerikansk forskning visar att våldet i skolan ofta är en spegling av våldet i den kontext som skolan ligger i (Laub & Lauritsen, 1998). Det vill säga att eleverna tar med det våld de upplever hemma, eller som de har i sin närmiljö, in i skolan.**

Fritidshemmens miljö

Under de senaste tio läsåren har antalet elever och anställda ökat men antalet fritidshem är något färre än för 10 år sedan. Det innebär att fler personer måste få plats på samma yta. Det finns flera utmaningar när det gäller fritidshemmets kvalitet och likvärdighet men en av de största är bristen på utbildade lärare. Läsåret 2018/19 hade 37 procent av personalen i fritidshem en pedagogisk högskoleexamen. Den personal som har ökat har i främst varit personal som saknar utbildning för att arbeta med barn. Andelen med pedagogisk högskoleexamen varierar regionalt men även beroende på om huvudmannen är privat eller kommunal där de kommunala har en högre andel med utbildning. Nio av tio huvudmän svarar att det råder brist på behöriga lärare i deras fritidshem (Utbildningsdepartementet, 2021).

Sett över en längre tid har dock antalet elever i fritidshem ökat i högre utsträckning än antalet anställda, vilket har lett till en kontinuerligt försämrad personaltäthet. I kommunala fritidshem är antalet elever per lärare 21,5 och i fristående fritidshem 28,4. Mätt i antal elever per anställd lärare med legitimation är skillnaderna mellan lärartätheten i kommunala och fristående fritidshem ännu större, 90,5 jämfört med 192,7.

Undervisningens kvalitet är direkt avhängig av att den leds av en behörig lärare. Faktorer som har betydelse för lärmiljön i fritidshemmet är bl.a. elevgruppernas storlek, personaltäthet, personalens kompetens och hur lokalerna ser ut och används. Huvudmannen ska se till att elevgrupperna i fritidshemmet har en lämplig sammansättning och storlek och att eleverna även i övrigt erbjuds en god miljö. Granskningar av fritidshemmet pekar på bristande förutsättningar för att utföra fritidshemmets uppdrag att stimulera elevernas utveckling och lärande samt att erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. 2018 genomförde Skolinspektionen en granskning av undervisningen i fritidshemmet och de brister som framkom kopplades bland annat till svårigheter med tillgång till behörig personal, stora elevgrupper samt materiella förutsättningar som lärmiljö och lokaler (Skolinspektionen, 2018). Även forskningsöversikten Fritidshem och fritidspedagogik lyfter att problemen med fritidshemmen är kopplade till för stora elevgrupper och att lokalerna är för små och för dåligt anpassade (Falkner & Ludvigsson, 2016). Ett av de dominerande svaren hos eleverna varför de vill sluta på fritidshemmet är att de vill ha lugn och ro. Eleverna beskriver fritidshemmet som positivt i många avseenden men också som en plats med många interaktioner och höga ljud vilket kan vara en av anledningarna till att man slutar.

I början av 1990-talet var miljön i fritidshemmet olik den miljö som fanns i den obligatoriska skolan. Fritidshemsmiljön var mer hemlik med bl.a. kök, soffhörna, verkstads- och ateljérum. Det fanns material för olika slags skapande och möbleringen inbjöd till lek. Lokalintegreringen som sedan skedde har inte varit oproblematisht. Granskningar visar på trängsel, hög ljudnivå och stress.

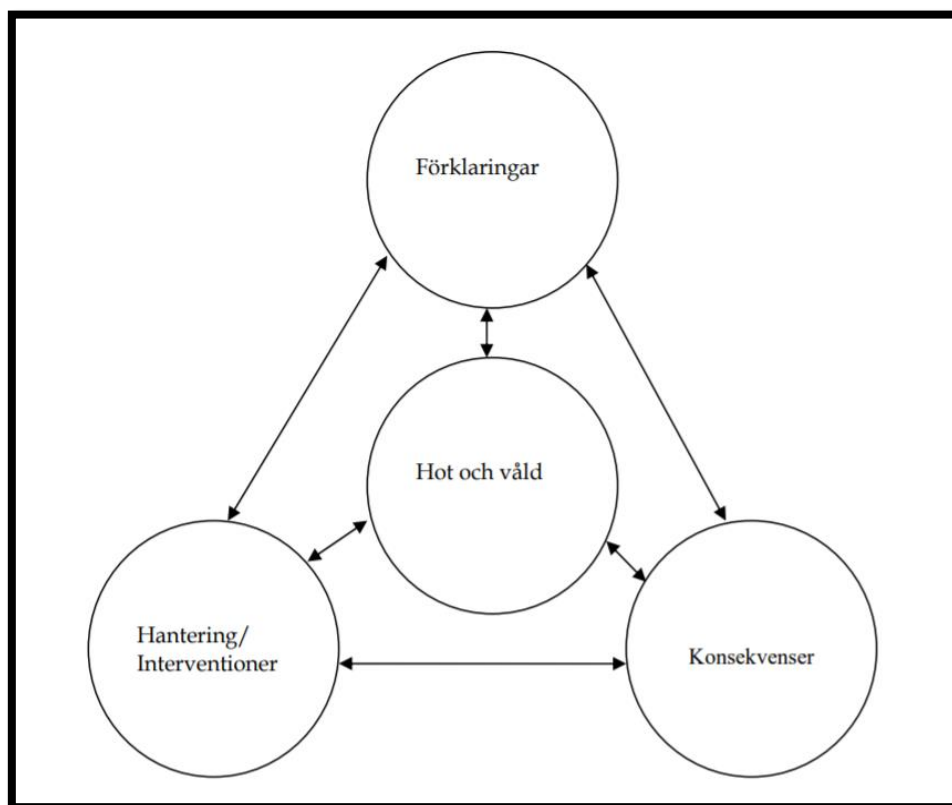
Lärarna som offer

När det gäller lärare som offer så kan man dels studera lärarnas egna förklaringar men man kan också undersöka bakgrundsvariabler. I Arbetsmiljöverkets undersökning studerades båda dessa faktorer (Göransson m.fl. 2011). När lärare själva fick ange förklaringar till att de blivit utsatta var den vanligaste förklaringen (46 procent av kvinnorna och 36 procent av männen) att det var på grund av deras **utseende eller personlighet**. 25 procent av kvinnorna och 17 procent av männen svarade att orsaken var någon av diskrimineringsgrunderna. En ganska stor grupp svarade att en vanlig orsak till utsattheten var att man som lärare **säger till, disciplinerar och upprätthåller regler**, men också att man ger sig in i och **ingriper i konfliktsituationer**. Ett fåtal lärare angav arbetsrollen som orsak (exempelvis "att man är lärare och vuxen helt enkelt") eller att de varit utsatta på grund av de **betyg de ger eleverna**. När man i stället undersöker bakgrundsvariabler så kan man se att det beror på vilken typ av hot och våld det rör sig om. När det gäller det fysiska våldet finns det ingen ökad risk att bli utsatt beroende på erfarenhet. Däremot finns det en ökad risk att utsättas för oönskad sexuell uppmärksamhet och hotfullt och skrämmande beteende om man har kortare erfarenhet som lärare. Att vara född utanför Sverige eller ha föräldrar som är födda utanför Sverige tycks vara förknippat med en högre risk när det gäller utsatthet för vissa typer av våld.

Hur ska skolor förebygga våld?

Skolan är ingen isolerad verksamhet utan är en del av samhället, och det behövs ett främjande och förebyggande arbete både på samhällsnivå och på skolnivå. Man behöver förstå vilka förklaringar som finns till våldet och man behöver sätta in förebyggande åtgärder och hantera incidenter. Figur 1 visar en illustration över att man behöver sätta dessa delar i relation till varandra eftersom de inte existerar var för sig i isolering (Knight, Göransson, & Sverke, 2011).

Figur 1. Hot och våld sett i ett dynamiskt samspel med dess förklaringar och konsekvenser, samt vad individ såväl som omgivning gör för att hantera och förebygga det. Hämtad från (Knight, Göransson, & Sverke, 2011)

Vilka lagar reglerar det förebyggande arbete mot hot och våld?

Det är bland annat arbetsmiljölagen och föreskrifter om hot och våld (AFS, 1993:2) som reglerar arbetsgivarens skyldighet kring det förebyggande arbetet. 1993 kom Arbetarskyddsstyrelsen (nuvarande Arbetsmiljöverket) ut med föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön som bland annat beskriver arbetsgivarens skyldighet att utreda hot och våld och arbeta förebyggande. Skollagen, Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete (Arbetsmiljöverket, 2001) och organisatorisk och social arbetsmiljö (Arbetsmiljöverket, 2015) samt det systematiska kvalitetsarbetet reglerar också det förebyggande arbetet.

Vem ansvarar för det förebyggande arbetet?

Det är ytterst huvudmannen som arbetsgivare som är ansvarig för arbetsmiljön. I en kommunal skola innebär det politikerna i kommunfullmäktige eller utbildningsnämnden och i en fristående skola kan vara en juridisk eller fysisk person. Arbetsgivaren måste säkerställa att det finns en arbetsmiljöorganisation, att det finns rätt förutsättningar för arbetsmiljöarbetet och att arbetsmiljölagen följs. Olika *arbetsuppgifter* i arbetsmiljöarbetet kan fördelas till exempelvis rektor eller skolchef, som i sin tur kan delegera vidare arbetsmiljöuppgifter, men *ansvaret* ligger alltid hos huvudmannen som arbetsgivare.

Enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete ska fördelningen av arbetsmiljöuppgifter vara skriftlig på arbetsplatser med mer än tio anställda (Arbetsmiljöverket, 2001). Samma föreskrifter säger även att alla arbetsgivare ska göra en uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet varje år och genomföra nödvändiga förbättringar.

Hur arbetar man förebyggande mot hot och våld?

Man behöver arbeta både främjande och förebyggande för att minska att hot och våld sker på skolorna. Det främjande arbetet handlar om att skapa rätt förutsättningar på skolorna medan det förebyggande arbetet bland annat handlar om det systematiska arbetsmiljöarbetet som till stor del är reglerat i föreskrifter och lagar.

I skollagen står det att skolorna ska ha ett aktivt arbete för trygghet och studiero, men det saknas ofta förutsättningar för ett sådant. I Lärarförbundets rapport om trygghet och studiero svarade lärarna att det viktigaste för att skapa studiero är att satsa på **särskilt stöd till elever som behöver det, mindre elevgrupper, gemensamma ordningsregler som upprätthålls av all personal samt fler vuxna i klassrummet och personal som ansvarar för eleverna mellan lektioner och på raster (Lärarförbundet, 2019).**

Det förebyggande arbetet är viktigt för att förhindra incidenter av hot och våld. Skolor där eleverna och lärarna upplever att arbetsmiljön är bra är skolor där det förekommer mindre våld (Knight, Göransson, & Sverke, 2011). För det första ska arbetsgivaren enligt Arbetsmiljölagen vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall. De ska utreda eventuella risker för våld eller hot om våld som kan finnas i arbetet samt vidta de åtgärder som kan föranledas av utredningen (2 § i AFS 1993:2). Vid arbete där det finns risk för återkommande våld eller hot om våld skall arbetstagarna få särskilt stöd och handledning (5 § i AFS 1993:2 och 2 § i AML). Arbetsplatser skall placeras, utformas och utrustas så att risk för våld eller hot om våld så långt som det är möjligt förebyggs (6 § i AFS 1993:2).

En annan viktig del av det förebyggande arbetet är att se till att berörda personer har kunskap. Enligt AFS 1993:2 så ska arbetstagarna ha tillräcklig utbildning och information och få tillräckliga instruktioner för att kunna utföra arbetet säkert och med tillfredsställande trygghet (4 § i AFS 1993:2). Man behöver också utreda och bedöma riskerna för hot och våld. Det finns till exempel en checklista som Arbetsmiljöverket har tagit fram som man kan använda³. Enligt Skolverket ska verksamheter regelbundet kartlägga styrkor och svagheter som ett underlag för insatser som kan förebygga incidenter (Skolverket, 2021). **Kartläggningen kan till exempel handla om att följa upp och analysera:**

- **förhållanden i elevernas närmiljö och skolsituation som kan öka risken för skador, ohälsa, utsatthet och kränkningar**
- **trygga och otrygga platser i skolan**
- **risker för diskriminering och annan kränkande behandling**
- **de kränkingsärenden som förekommit på skolan**
- **orosanmälningar till socialtjänsten**
- **även mindre händelser som kan leda till konflikter och kriser**
- **eventuella hot**

När det gäller det förebyggande arbetet är det viktigt att involvera eleverna (Estrada m.fl. 2009). Enligt Skolverket ska även vårdnadshavare involveras i att förebygga incidenter (Skolverket, 2021). Det kan till exempel vara att man arbetar med normer kring våld och hur man bemöter varandra. Universella insatser där man utrustar alla elever med färdigheter som underlättar för

---

³ <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/broschyrrer/kartlagg-riskerna-for-hot-och-vald-broschyr-adi553.pdf>

dem att hantera situationer utan att ta till våld. Det är viktigt att förebygga mobbning eftersom man har sett en **koppling mellan nivåer av våld i skolan och förekomsten av mobbning**. Detta innebär att om man fokuserar på de lindriga formerna av kränkningar, trakasserier och hot så kan man motverka grövre våld. Eftersom det varje år kommer nya elever måste arbetet ske kontinuerligt.

Det förebyggande arbetet kan också handla om att införa särskilda insatser för individer med olika typer av sociala, känslomässiga och beteendemässiga svårigheter och som uppvisar en förhöjd risk för att begå våldshandlingar (Estrada, Granath, Shannon, & Törnqvist, 2009). Det är därför viktigt att det finns en utbyggd elevhälsa och att man kontinuerligt arbetar med frågor om hot och våld tillsammans med eleverna. De elever som uppvisar aggressivitet behöver få stöd.

Hur ser det förebyggande arbetet på skolorna ut?

En klar majoritet av lärarna uppgav 2011 att deras skolor arbetar aktivt i frågor gällande hot, mobbning och trakasserier samt att de arbetar på ett bra sätt för att förhindra kränkningar av barn (Göransson, Knight, Guthenberg, & Sverke, 2011). Det var endast 6 procent som inte alls eller bara till liten del ansåg att skolan arbetar aktivt mot hot och våld. Andelen missnöjda med skolans och arbetsgivarens arbete var något högre i gruppen som var lite utsatt och högst i gruppen mycket utsatta. 45 procent av lärarna svarade att de fått utbildning i att hantera hot och våld. **Mer än hälften av lärarna svarade att de fått det stöd de behövt av sin närmaste chef. Det som dock visade sig vara mer betydelsefullt var stöd från kollegor. Utsatta lärare som fått det stöd de behövt rapporterade en bättre arbetstrivsel, en större vilja att vara kvar på skolan och lägre oro för våld, jämfört med lika utsatta kollegor som inte upplevt sig få det stöd de behövt.** Totalt sett ansåg knappt hälften (49 procent) av de utsatta lärarna att arbetsgivaren hade vidtagit nödvändiga åtgärder. Men 29 procent av de utsatta männen och 13 procent av de utsatta kvinnorna svarade att arbetsgivaren inte alls vidtagit nödvändiga åtgärder och ytterligare 25 procent av männen och 40 procent av kvinnorna tyckte att arbetsgivaren gjort det endast i liten utsträckning. **66 procent av lärarna som hade berättat om, rapporterat eller anmält hot- och våldsincidenter svarade att situationen inte alls eller i liten utsträckning hade förbättrats.**

Det händer att lärare **inte vågar ta upp problem som uppstått i klassrummet** då det finns en **rädsla för att ledningen ska uppfatta dem som inkompetenta och att deras status sänks**. Många upplever dessutom att situationerna som rapporteras till ledningen inte följs upp ordentligt och att **ingen återkoppling från ledningen till lärare ges angående hur arbetet med incidenten fortskrider**. Detta leder till att lärare inte rapporterar incidenter till ledningen i önskad utsträckning och ett mörkertal vad gäller hot och våld mot lärare uppstår därmed (Estrada, Granath, Shannon & Törnqvist, 2009). Det är enligt Estrada, Granath, Shannon & Törnqvist (2009) **vanligt att det inte finns några rutiner på skolorna för hur man ska agera i en situation där en lärare har blivit utsatt för hot och våld. Det är enligt dem heller inget som diskuteras mellan lärarna.**

Vad ska man göra ifall det inträffat en incident med hot och våld?

Ifall det inträffat en incident med hot och våld finns det flera olika regelverk att ta hänsyn till. En aspekt handlar om att upprätthålla trygghet och studiero. Andra regelverk som aktualiseras rör arbetsmiljö, försäkringar och straffrätt. Det är samhället som, genom polis och åklagare, bevakar att brott utreds och att misstänkta personer lagförs. Ett första steg i den processen är att brottet polisanmäls.

Lärares befogenheter att ingripa för att skapa trygghet och studiero

Lärarförbundets rapport om trygghet och studiero från 2019 visade att det inte är tillräckligt tydligt vilket ansvar och vilka befogenheter lärare har att ingripa för att skapa trygghet, och ställde ett antal krav på förändringar i skollagstiftning (Lärarförbundet, 2019).

I syfte att uppnå trygghet och studiero, eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande, får lärare och rektorer ingripa och vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade. Med omedelbara och tillfälliga åtgärder avses ingripanden under en kort och begränsad tid som syftar till att komma till rätta med en akut situation. Det kan röra sig om muntliga tillsägelser eller tillfälliga omflyttningar inom undervisningsgruppen för att sära på elever som bråkar. Lärarens och rektorns befogenhet att vidta tillfälliga och omedelbara åtgärder gäller oavsett tid och plats så länge det sker inom ramen för deras yrkesutövning. Vidare har en lärare och/eller en rektor befogenhet att under vissa närmare förutsättningar besluta om utvisning ur undervisningslokalen, kvarsittning, tillfällig omplacering, tillfällig placering vid en annan skolenhet, avstängning och omhändertagande av föremål⁴. Åtgärderna som vidtas måste alltid stå i proportion till syftet och övriga omständigheter. Omhändertagande av föremål kan antingen ske om föremålet används på ett sätt som är störande för utbildningen eller om det kan utgöra en fara för säkerheten i denna. Det kan till exempel röra sig om en mobiltelefon som används under lektionstid på ett sätt som stör undervisningen eller ett föremål – exempelvis en kniv – som genom sitt förmodade användningssätt kan utgöra en fara för säkerheten. Vid utvisning av en elev från undervisningslokalen måste någon annan ur skolpersonalen ha viss uppsikt över eleven.

Den 18 maj 2021 presenterade regeringen i en promemoria sitt förslag till nationell plan för trygghet och studiero i skolan. I planen presenteras bland annat följande förslag:

- Ansvaret för det förebyggande arbetet inom trygghet och studiero och terminologin förtydligas.
- Regleringen av huvudmannens systematiska kvalitetsarbete förtydligas.
- Huvudmannen ska ha ett tydligare ansvar för klagomålshantering, och anmälningar ska alltid hanteras av huvudmannen först. Skolinspektionen ska endast få utreda klagomål om huvudmannen har fått möjlighet att hantera klagomålet och se till att nödvändiga åtgärder vidtas, eller om det finns särskilda skäl.
- Skolverket ska ta fram stöd för skolors kommunikation och samarbete med vårdnadshavare, samt förstärka sin kommunikation om vilket stöd som finns för lärare och rektorer i deras arbete med trygghet och studiero.
- Mobilförbud: Mobiltelefoner ska endast få användas efter lärarens instruktion när undervisning pågår, samt ökade möjligheter att omhänderta mobiltelefoner för att förebygga störningar i undervisningen.
- All skolpersonal ska ha allmänna befogenheter för att säkerställa trygghet och studiero. Det ska uttryckligen anges att dessa åtgärder innefattar en befogenhet att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar.
- Skolverket ska få i uppdrag att ta fram ett stöd för skolans personal när det gäller deras befogenhet och ansvar att agera i svåra situationer.
- Det ska vara lättare att besluta om tillfälliga omplaceringar och avstängningar av elever.

---

⁴ För fritidshemmets del gäller dels den allmänna befogenheten att vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade, dels bestämmelserna om omhändertagande av föremål. De resterande åtgärderna gäller inte fritids.

Vad ska göras om man blir utsatt för hot och våld?

Det finns flera saker som är bra att känna till och som är viktiga att agera utifrån i det fall man blir utsatt för hot och/eller våld. Bland det mest kritiska är att man omedelbart ska informera sin chef om det inträffade och att det ska göras en tillbudsanmälan. Det sistnämnda kan göras även med stöd av skyddsombudet. Oavsett rekommenderas det att skyddsombudet informeras om tillbudet.

När en incident med hot och våld har skett är det viktigt att agera utifrån de rutiner som finns. Det kan handla om att se till att de som är utsatta får det stöd och den hjälp de behöver men också om att stötta förövaren i att förändra sitt beteende så att det inte upprepas (Knight, Göransson, & Sverke, 2011). Det ska enligt AFS finnas skriftliga säkerhetsrutiner som revideras minst en gång per år. Exempelvis **vem tar emot larm och vem bestämmer om åtgärder vid larm** och larmutrustning. Även övning och underhåll. Vidare ska tillbud och händelser med våld eller hot om våld skall dokumenteras och utredas (10 §). **Arbetsstagare som utsatts för våld eller hot om våld skall snabbt få hjälp och stöd för att förebygga eller lindra såväl fysisk som psykisk skada. Arbetsgivaren skall ha särskilda rutiner för detta (11 §).**

Det är viktigt att **dokumentera händelseförloppet så noga som möjligt. Man ska skriva ner vad som inträffat och notera vilka andra eventuella personer som har sett händelsen. Finns det möjlighet att ta bilder som kan utgöra relevant underlag – fotografera.** Detta kan vara bra att göra även om man själv inte är den som utsatts direkt utan att man har varit vittne till den aktuella händelsen. Vården ska omgående kontaktas för att man ska få ett läkarintyg, vilket kan vara avgörande i arbetsskadeförsäkringshänseende och betydelsefullt i bevishänseende. Det är också viktigt att spara kvitton för vårdbesök och andra eventuella utlägg som behöver göras i samband med den akuta situationen.

Enligt Arbetsmiljölagen (3 kap. 2 c §) ska arbetsgivaren svara för att den företagshälsovård som arbetsförhållandena kräver finns att tillgå. Med företagshälsovård avses en oberoende expertresurs inom områdena arbetsmiljö och rehabilitering.

När ska en händelse anmälas?

Om det inträffar något på arbetsplatsen som skulle kunna leda till hälsobesvär, sjukdom eller olycksfall, så ska det anmälas som ett tillbud till arbetsgivaren. Syftet med tillbudsanmälan är att uppmärksamma arbetsgivaren på problem i arbetsmiljön, som bör åtgärdas. Tillbud och händelser med våld eller hot om våld skall dokumenteras och utredas enligt arbetsmiljöföreskrifterna om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön (10 §). Allvarliga tillbud ska även rapporteras vidare av arbetsgivaren till Arbetsmiljöverket. Allvarliga tillbud, som inneburit allvarlig fara för liv eller hälsa, är inte endast av fysisk art utan kan även vara händelser som riskerar att drabba arbetstagarens psykiska hälsa, såsom allvarligare hot om våld. Om en händelse har gått så långt att någon blir skadad eller reagerar med exempelvis ångestsymtom är det inte bara ett tillbud utan ska anmälas som arbetsskada till arbetsgivaren, Arbetsmiljöverket, Försäkringskassan och försäkringsbolag. Arbetsskada ska anmälas till AFA Försäkring.

Överväg att göra en polisanmälan om du utsatts för brott. En del arbetsgivare ger stöd i samband med detta, men långt ifrån alla. Polisanmälan görs direkt på en polisstation, alternativt genom att ringa 114 14. Notera att förundersökning inte inleds mot barn under 15 år och barn under 12 år torde inte annat än i sällsynta undantagsfall bli föremål för utredning enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Mot den bakgrunden har JO uttalat att skolan bör vara återhållsam med att göra polisanmälan mot barn i de yngsta åldersgrupperna eftersom sådana anmälningar normalt sett inte utreds av polisen. I det fall att du utsatts för brott som leder till polisanmälan i samband med tjänsten, kontakta

även Lärarförbundet för eventuell målsägandeservice. Denna service innebär att någon av förbundsjuristerna är målsägandebiträde/ombud för dig. I uppdraget ingår att ge hjälp och stöd under förundersökning och rättegång. Vidare kan förbundsjuristen hjälpa dig i skadestandsfrågor. I vissa fall kan staten tillhandahålla ett målsägandebiträde men det gäller enbart vid vissa typer av brott och under vissa förutsättningar. Lärarförbundets målsägandeservice kan omfatta fall då staten inte står för ett målsägandebiträde. För att kunna hjälpa till på ett så bra sätt som möjligt är det viktigt att förbundsjuristerna blir inkopplade i ett tidigt skede.

Hot och våld mot tjänsteman

Våld eller hot mot tjänsteman regleras i 17 kap. 1 § brottsbalken och utgör till viss del kvalificerade former av straffbestämmelserna om misshandel och olaga hot. Straffet för våld eller hot mot tjänsteman är böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, fängelse i lägst ett och högst sex år. För våld eller hot mot tjänsteman döms den som med våld eller hot om våld förgriper sig på en tjänsteman i hans eller hennes myndighetsutövning eller för att tvinga tjänstemannen till eller hindra honom eller henne från en åtgärd i myndighetsutövningen eller för att hämnas för en sådan åtgärd. Detsamma gäller den som på motsvarande sätt förgriper sig på en tjänsteman som tidigare har utövat myndighet för vad han eller hon har gjort eller underlåtit i myndighetsutövningen. Detta förstärkta straffrättsliga skydd för den som utför myndighetsutövning kallas även tjänstemannaskyddet.

Vad avses med begreppet "myndighetsutövning"?

Begreppet myndighetsutövning är svårt att definiera på ett entydigt och heltäckande sätt. Utmärkande för all myndighetsutövning är dock att den har sin grund i samhällets maktbefogenheter med stöd av lag eller annan författning och kan sägas innefatta beslut som för den enskilde innebär förmåner, rättigheter, skyldigheter, disciplinpåföljder eller annat jämförbart förhållande. Sett utifrån skolans verksamhet är beslut om disciplinära förfaranden, betyg, åtgärdsplaner, skolskjuts och ledighet regelmässigt att betrakta som myndighetsutövning. När det gäller andra förfaranden i exempelvis en klassrumssituation får bedömningen ofta ske från fall till fall av om det är fråga om myndighetsutövning eller inte.

I det enskilda rättsfallet är det upp till domstolen att bedöma vilka delar av lärares yrkesutövning som kan anses ha skett inom ramen för myndighetsutövning, och om den inträffade situationen med hot eller våld hade koppling till lärarens myndighetsutövning. Eftersom det endast finns hovrättsdomar och saknas avgöranden från Högsta domstolen så är prejudikatvärdet begränsat. Vid en stram tolkning av begreppet "myndighetsutövning" så skulle det finnas stora delar av lärares yrkesutövning som inte omfattas av tjänstemannaskyddet, inte minst i skolformer eller årskurser som inte har betygsättning eller som endast delvis omfattas av bestämmelserna om disciplinära åtgärder.

Resultat

Resultatet baseras på svar från Lärarförbundets lärarpanel hos Kantar Sifo, (lila ram runt diagrammen), vilket innefattar lärare som arbetar i fritidshem, förskoleklass eller grundskolans årskurser 1–6. och Lärarförbundets ombudsenkät, (turkos ram runt diagrammen), vilket innefattar ombud som är ansvariga för fritidshem, förskoleklass eller grundskolans årskurser 1–6 som har skickats ut till skyddsombud och arbetsplatsombud (läs mer om undersökningarna på sida 61).

Hur stort är problemet med hot och våld på skolorna?

37 procent av lärarna svarar att hot och våld är ett ganska eller mycket stort problem på skolan.

Störst problem anser lärarna i förskoleklass att de har, där var tionde lärarna svarar att det är ett mycket stort problem och 4 av 10 att det är ett mycket eller ganska stort problem.

”Jag har inte blivit utsatt personligen, men anser att det förekommer mycket oro mellan elever och ibland även gentemot lärare/kollegor. Kränkningar via internet mellan elever på fritiden har blivit ett allt större problem, som följer med till skolan.” Lärare i grundskolan 4–6

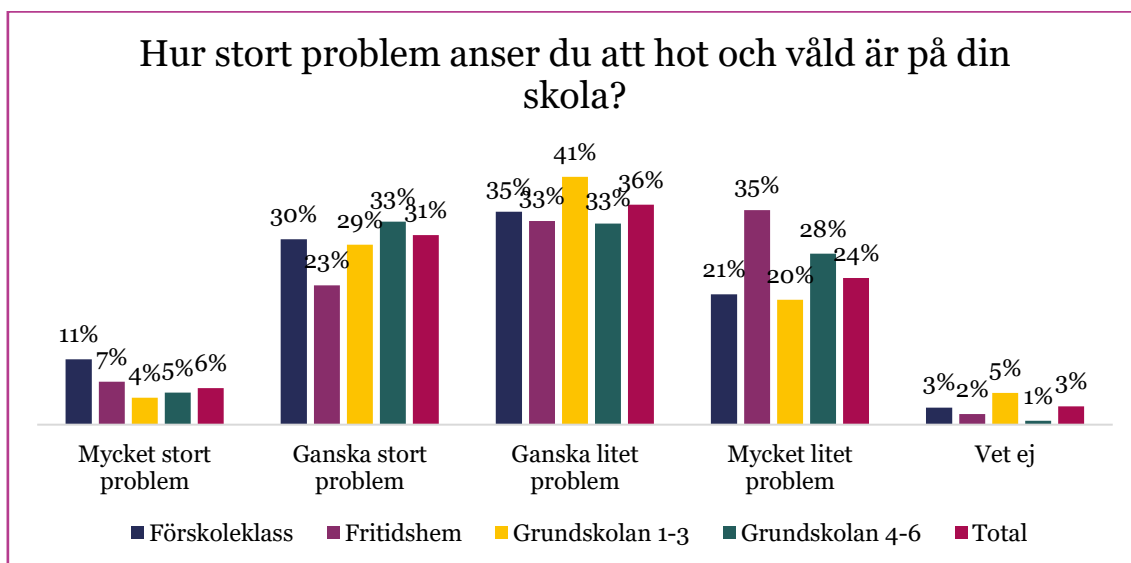

Diagram 1. Procentuell fördelning över hur stort problem man anser att hot och våld är på lärarens skola uppdelat på var i skolan man arbetar. Baseras på 947 svar från lärare.

44 procent av ombuden svarar att hot och våld är ett ganska eller mycket stort problem inom den verksamhet de är ombud för. Var tionde svarar att det är ett mycket stort problem och endast 19 procent svarar att det är ett mycket litet problem.

”Då det förekommer mycket gruff, verbala kränkningar och slagsmål mellan elever så påverkar det mig och kollegor med ökad arbetsbelastning med stressymptom. Minskad undervisning då lektionstid tas för att reda ut bråk mellan elever. Det tar mycket tid att kontakta vårdnadshavare.” Lärare i grundskolan 4–6

”Det här året har vi inte det problemet, det har funnits tidigare år på skolan och då har ledningen satt in extra resurser där det har behövts mer vuxentäthet etc. även en socialpedagog anställdes för att ge handledning m.m.” Skyddsombud

”Nästan dagligen finns behov av att stoppa slagsmål el hot av något slag mellan elever.”
Lärare i förskoleklass

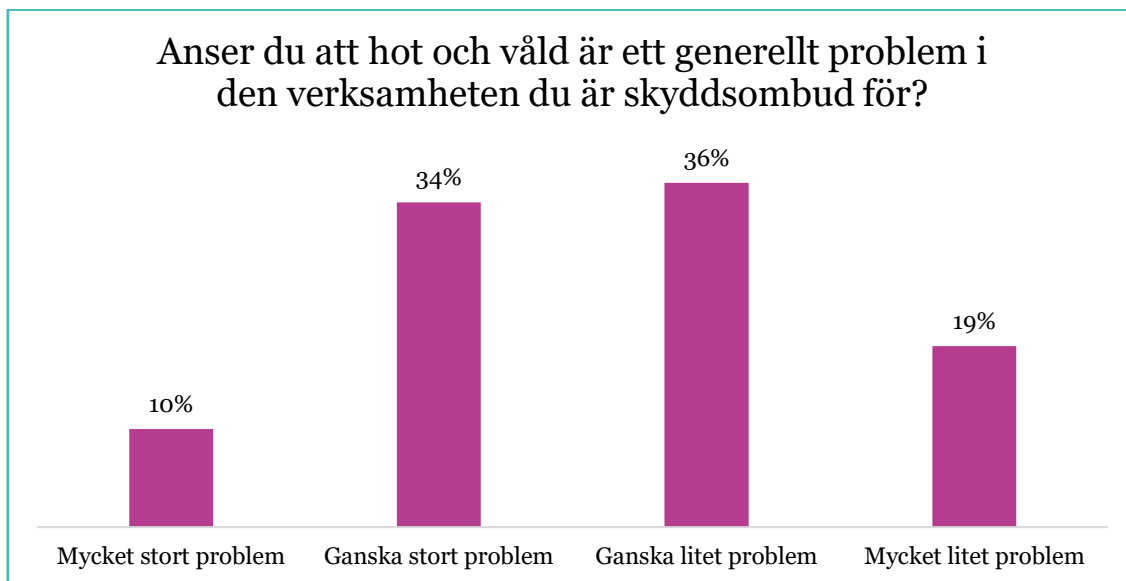

Diagram 2. Procentuell fördelning över hur stort problem ombudet anser att hot och våld är i den verksamhet som de är ombud för. Baserat på 1294 svar från ombud.

”Det jag tänker på är elever som hotar andra elever och att det påverkar mig på så sätt att vi på skolan behöver arbeta med problemet för att minska dessa hot och helst få bort dem helt.” Lärare i grundskolan 4–6

Hur ofta blir lärare utsatta för hot och våld?

Eftersom 2020 var ett speciellt år i och med covid-19 (där till exempel vissa har haft distansundervisning), har vi valt att ställa tre olika frågor om hot och våld. Den första frågan handlar om hur ofta man har blivit utsatt under de senaste två åren, den andra handlar om huruvida det var någon skillnad mellan 2019 och 2020 och den tredje handlar om hur ofta man har varit utsatt under 2020. Frågorna avser dels utsatthet för hot och våld från elever, dels hot och våld från vårdnadshavare.

Hur ofta har lärare blivit utsatta för hot och våld under de senaste två åren?

Hot och våld av elever

Den vanligaste formen av våld mot lärare är verbalt våld. Majoriteten (72 procent) av lärarna har under de senaste två åren varit utsatta minst en gång av elever för verbalt våld. 8 av 10 lärare i fritidshem har varit utsatt för verbalt våld under de senaste två åren. 62 procent av lärarna har minst en gång varit i en hotfull situation med en elev. 45 procent av lärarna har blivit utsatta minst en gång för fysiskt våld. Majoriteten av lärarna inom förskoleklass (54 procent) och fritidshem (59 procent) har varit utsatta för fysiskt våld minst en gång under de senaste två åren.

”Jag har fått saker kastat på mig, blivit puttad, blivit spottade på, blivit slagen, riven och sparkad och fått utstå hot. Det har varit jobbigt de dagar då det hänt och också frustrerande att det är jag själv som behövt reda ut det med eleven och att vårdnadshavare inte alltid visat att de insett allvaret i vad deras barn har gjort.” Lärare i grundskolan 1–3

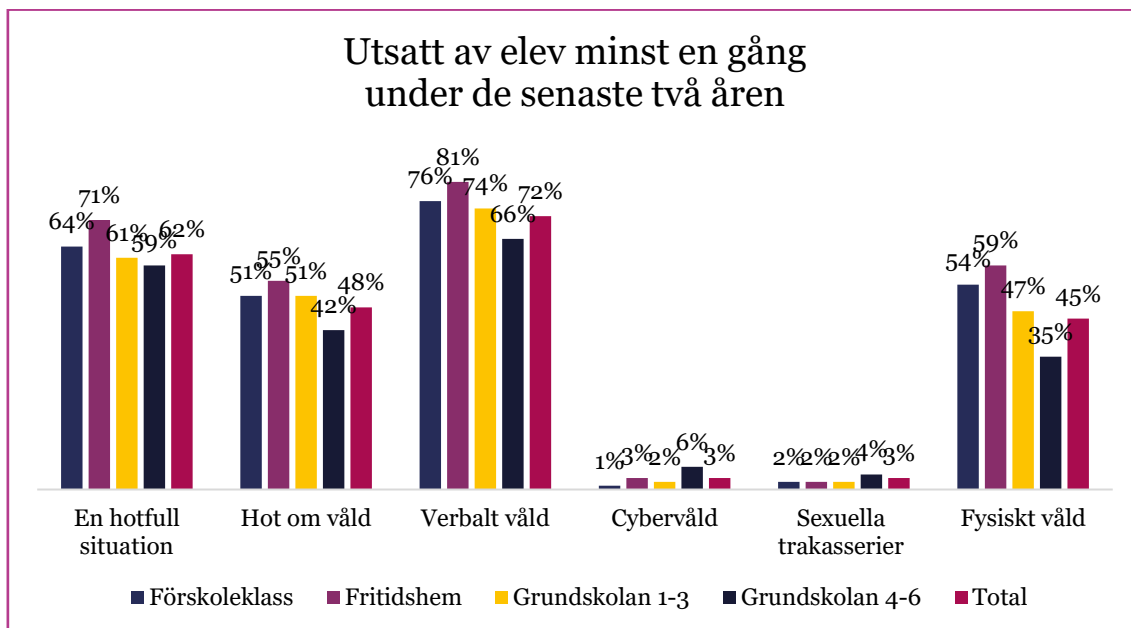

Diagram 3. Procentuell fördelning över de som har svarat att de har blivit utsatta minst en gång av en elev under de senaste två åren för olika typer av hot och våld uppdelat på var i skolan läraren arbetar. Baserat på svar från 957 till 976 lärare beroende på typ av hot och våld.

"Vissa elever agerar ofta med att verbalt kränka eller hota när de får en tillsägelse eller inte gillar situationen. Våld mot mig sker sällan men det har hänt de senaste två åren att en elev "på skoj" slagit mig i huvudet och en annan elev spottade på mig. Det är givetvis tråkigt att bli kränkt och utsatt. Beroende på vem eleven är och problematiken bakom tar jag det också olika allvarligt. Men givetvis blir man ledsen ibland." Lärare i grundskolan 4–6

6 av 10 lärare svarar att de under de senaste två åren har varit utsatta för verbalt våld flera gånger. Hälften av lärarna svarar att de flera gånger har blivit utsatta för hotfulla situationer. Mest utsatta är lärare i fritidshem där 64 procent svarar att de har blivit utsatta flera gånger för hotfulla situationer. 3 av 10 lärare har blivit utsatta för fysiskt våld flera gånger. Även för fysiskt våld är lärare i fritidshem mest drabbade och hela 47 procent av lärarna i fritidshem har svarat att de blivit utsatta flera gånger.

"Slagen av elev. Hotad av elev att jag inte skulle finnas mer och eleven drog sitt finger över halsen. Kallad idiot, hora, värdelös mm." Lärare i grundskolan 1–3

"Spottad på, elev. Fått spadblad tryckt mot halsen, elev. Sparkad på, elev. Biten, elev. Slagen, elev. Det är självklart att jag blir påverkad av att sexåringar utövar detta mot vuxna." Lärare i förskoleklass

"Elever som får utbrott och slänger bollar, stolar. Kastar mot elev/ vuxen. Elever som skriker att man är dum i huvudet/ elak mm. Bråk mellan elever. Vårdnadshavare har anklagat mig för att jag försökt trycka ner elev då elev inte har följt ordningsregler. Det har ju satt sina spår i att man tänker ifall man gjort nåt fel/ väntar med att höra av sig till vårdnadshavare osv." Lärare i grundskolan 4–6

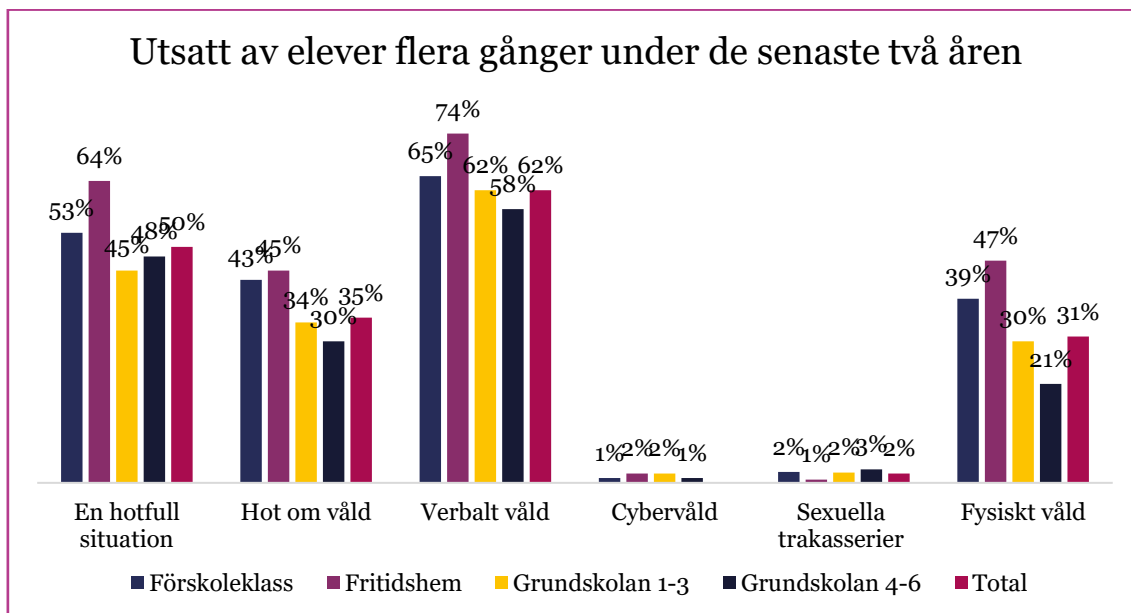

Diagram 4. Procentuell fördelning över de som svarat att de vid flera tillfällen har blivit utsatta för hotfulla situationer under de senaste två åren uppdelat på var i skolan man arbetar. Baseras på svar från 917 till 939 lärare beroende på typ av hot och våld.

Hot och våld av vårdnadshavare

Även gällande hot och våld av vårdnadshavare är verbalt våld den vanligaste typen. 23 procent svarar att de under de senaste två åren har blivit utsatta minst en gång av verbalt våld från vårdnadshavare. Var tionde lärare i förskoleklass och fritidshem svarar att de har varit utsatta för verbalt våld flera gånger (se diagram i appendix 1). Mer än var femte lärare i förskoleklass har varit utsatt minst en gång för en hotfull situation av vårdnadshavare. Var tionde lärare i grundskolan årskurs 1–3 har varit utsatta för cybervåld av vårdnadshavare. 6 procent av lärarna i grundskolan årskurs 1–3 har varit utsatta minst en gång för fysiskt våld av vårdnadshavare och av dem svarar 3 procent att det har hänt flera gånger (se diagram i appendix 1).

”Förälder skickade otrevliga mejl för att jag kontaktat dem då eleven hotat andra elever. Utskölld och hotad av förälder som inte tyckte jag borde ringa om att hans barn var sjukt och behövde hämtas. Hotad med att bli anmäld till Skolinspektionen då rektorn sagt nej till resurs för elev.” Lärare i grundskolan 1–3

”Vårdnadshavare är ofta hotfulla och aggressiva i mail, finns ingen respekt för lärare längre. Hotar att anmäla. Eleverna har absolut ingen respekt för lärare. De säger respektlösa saker, blir aggressiva och slår och bankar eller har sönder saker.” Lärare i grundskolan 4–6

”Obehagligt när föräldrar blir aggressiva, hotfulla och skriker saker. Vi i personalen försöker gå emellan så den drabbade kan gå undan men inte alltid vi är flera på samma plats.” Lärare i grundskolan 1–3

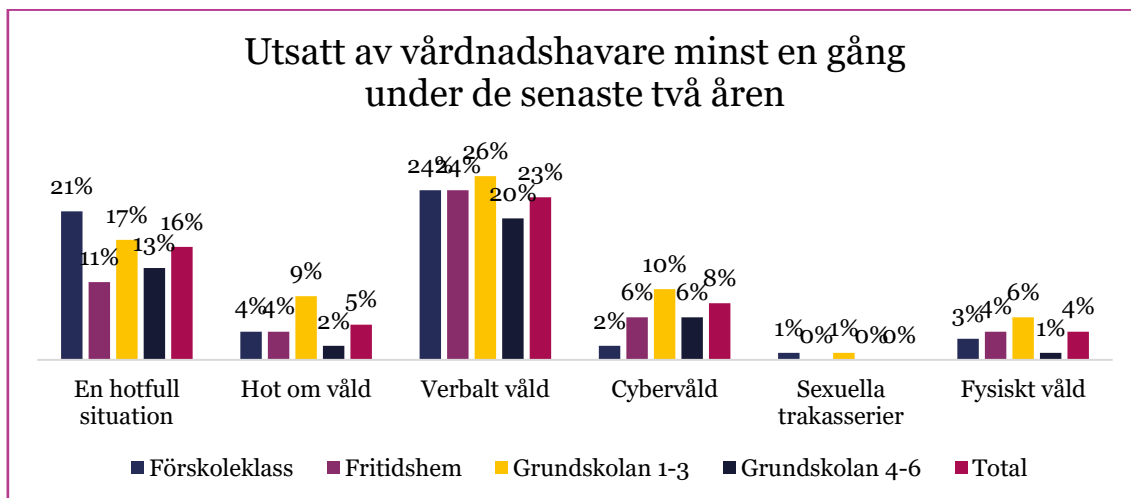

Diagram 5. Procentuell fördelning över de som svarat att de under de två senaste åren har blivit utsatta för olika typer av hot och våld minst en gång av vårdnadshavare uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på svar mellan 917 och 939 svar från lärare.

"Det värsta: Hotfull pappa sa i telefon hur dålig jag var och att han skulle söka upp mig i klassrummet för att prata "face to face", efter ett tag av kränkningar och hot slängde jag på luren, gick till rektorn och storgrät och vågade inte gå till jobbet dagen efter. Har en klump i magen varje gång jag ska träffa en vårdnadshavare jag inte känner." Lärare i grundskolan 1-3

"Jag kan tycka att det är märkligt att vårdnadshavare kan tycka att det är ok att skälla ut mig eller mina kollegor pga att en vante eller något annat är "borta". Dom kan vara direkt otrevliga, sen när sakerna hittas hemma..... Så får man inte en ursäkt för att man blivit utskäld.... Lite märkligt beteende. När vi lyfter elever till deras vårdnadshavare att de har varit otrevliga eller att dom har slagits så säger vårdnadshavarna att oj då lilla barnet, stackars dig. Även fast vi belyser att det var eleven vars vårdnadshavare vi pratar med som satte igång bråket..." Lärare i förskoleklass

Finns det någon skillnad i utsatthet för hot och våld mellan 2019 och 2020?

Både lärarna och ombuden (se diagram i appendix 1 för ombudens svar) svarar i hög grad att utsattheten för hot och våld har varit lika stor under 2020 om man jämför med 2019. Dock svarar var femte lärare att utsattheten har varit större eller mycket större och nästan var fjärde lärare i fritidshem svarar att utsattheten har varit större eller mycket större. Ungefär var tionde lärare svarar att utsattheten har varit mindre eller mycket mindre.

"Vårdnadshavare blir aggressiva för att de inte får komma in och hjälpa sina barn att hitta sina kläder. Stressade vårdnadshavare som skyller på elever och personal när saker och ting inte fungerar som vanligt. Frustration över att ha viktiga utvecklingssamtal via nätet, när de inte fått ordentliga anvisningar och instruktioner." Lärare i förskoleklass

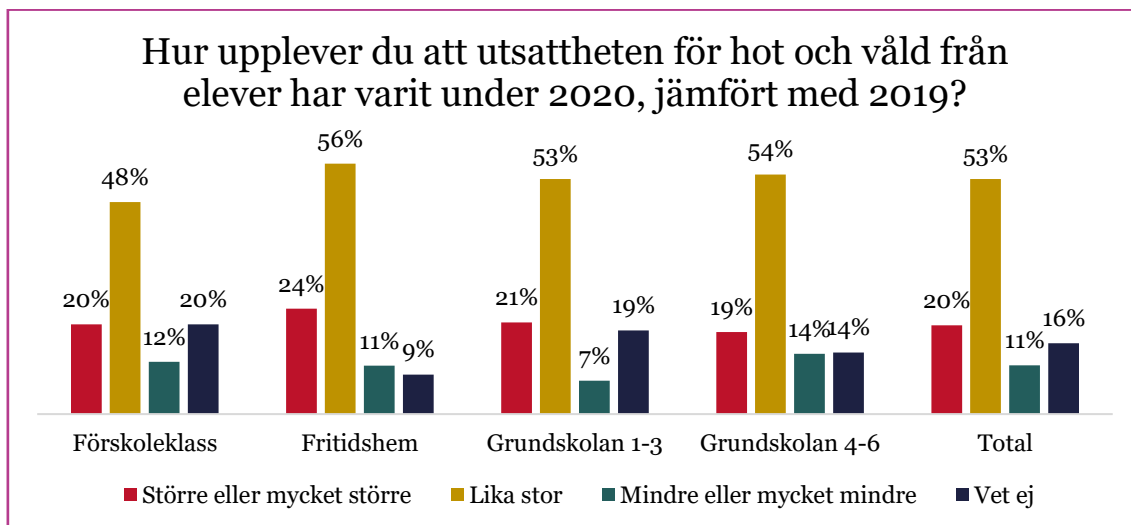

Diagram 6. Procentuell fördelning över hur upplevelsen av hot och våld från elever mot lärare har varit under 2020 jämfört med 2019 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 944 svar från lärare.

Även utsattheten för hot och våld från vårdnadshavare uppges ha varit ungefär lika stor under 2020 jämfört med 2019. För vårdnadshavare är det en betydligt större grupp som säger att de inte vet om utsattheten har skilt sig mellan 2019 och 2020.

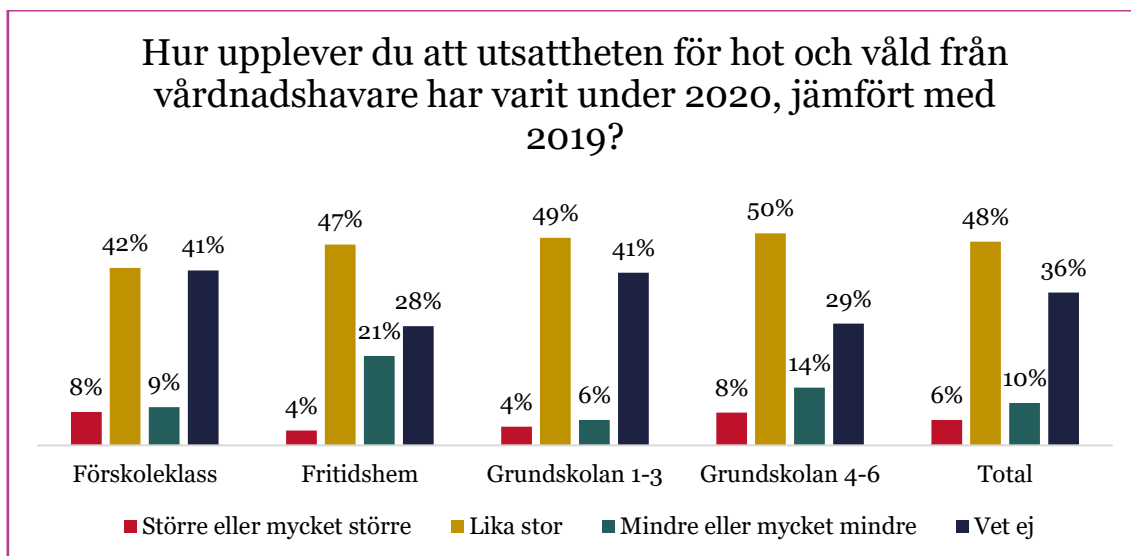

Diagram 7. Procentuell fördelning över hur upplevelsen av hot och våld från vårdnadshavare mot lärare har varit under 2020 jämfört med 2019 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 992 svar från lärare.

Utsatt för hot och våld under 2020

Utsatt av elever

86 procent av ombuden svarar att det minst en gång under 2020 har hänt att en elev har utsatt en lärare för verbalt våld och 79 procent svarar att det har hänt flera gånger. 82 procent svarar att det minst en gång har hänt att en elev har utsatt en lärare för en hotfull situation och 73 procent svarar att det har hänt flera gånger. Majoriteten (68 procent) av ombud svarar att lärare inom deras ombudsområde har blivit utsatta för fysiskt våld av elever och hela 56 procent svarar att det har hänt flera gånger.

"Barn som är hotfulla och ofta tar till våld mot andra barn och mig som lärare händer dagligen på den skolan där jag jobbar" Lärare i förskoleklass

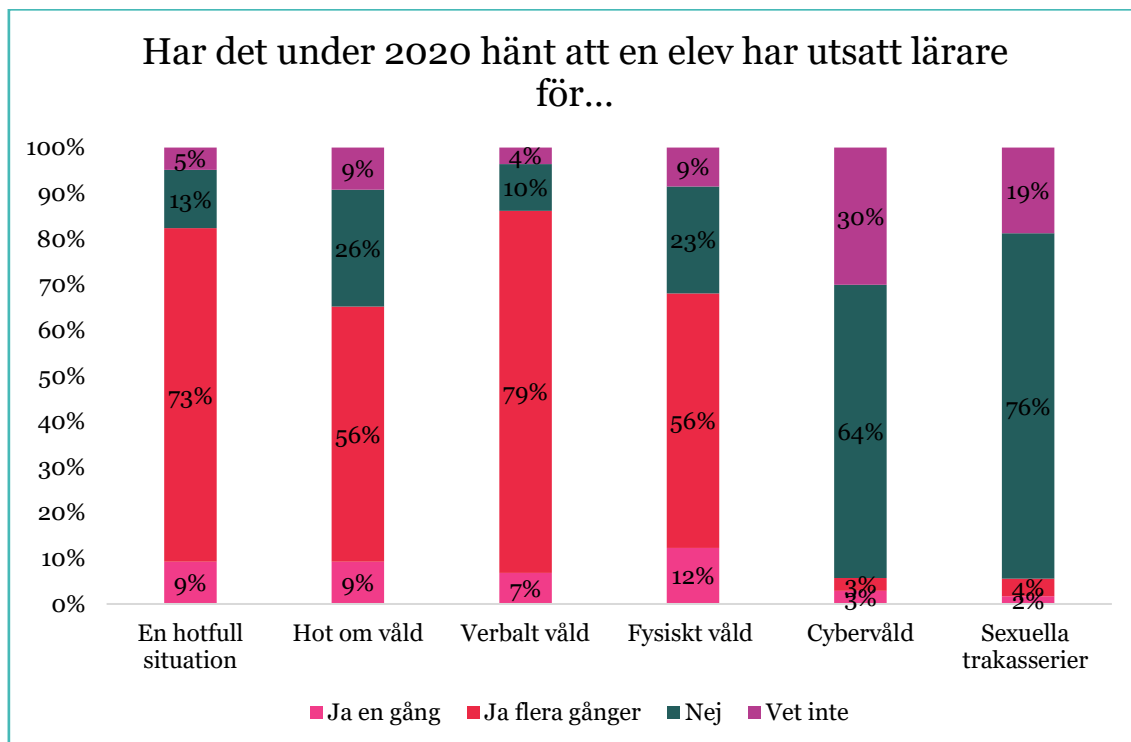

Diagram 8. Procentuell fördelning över huruvida ombud har haft lärare inom sitt ombudsområde som har blivit utsatta av elever för olika typer av hot och våld under 2020. Baseras på svar från 1315 till 1321 ombud beroende på typ av hot och våld.

"Slagen med hopprep, spottad på, sparkad, biten, slagen med knuten näve. Höga skrik och fula ord. Det gör mig orolig, svårt att sova, orsakar många funderingar." Lärare i grundskolan 1–3

7 av 10 lärare svarar att en elev någon gång under 2020 har utsatt dem för en hotfull situation. Mer än var femte lärare svarar att de varje vecka har varit med om att en elev har utsatt dem för hotfulla situationer under 2020. Mest utsatta är lärarna i förskoleklass och i fritidshem där 28 respektive 30 procent svarar att det händer varje vecka.

"Jag har fått höra könsord riktade mot mig, fått höra vilken usel lärare jag är och att jag är hatad. Har fått slag på armen. Har fått stolar omkullvräkt i skolan och pennor utkastade." Lärare i grundskolan 4–6

"Blivit kallad för mycket namn både av barn och vårdnadshavare och blir ständigt ifrågasatt. Blivit sparkad, slagen, påhoppad och biten. Fick bekosta kiropraktor själv då en elev hoppade upp på mitt huvud så jag knäckte till nacke och rygg. Blev sparkad i magen flera gånger av elever när jag var gravid. Man måste alltid vara beredd på våld och att man kan bli skadad." Lärare i förskoleklass

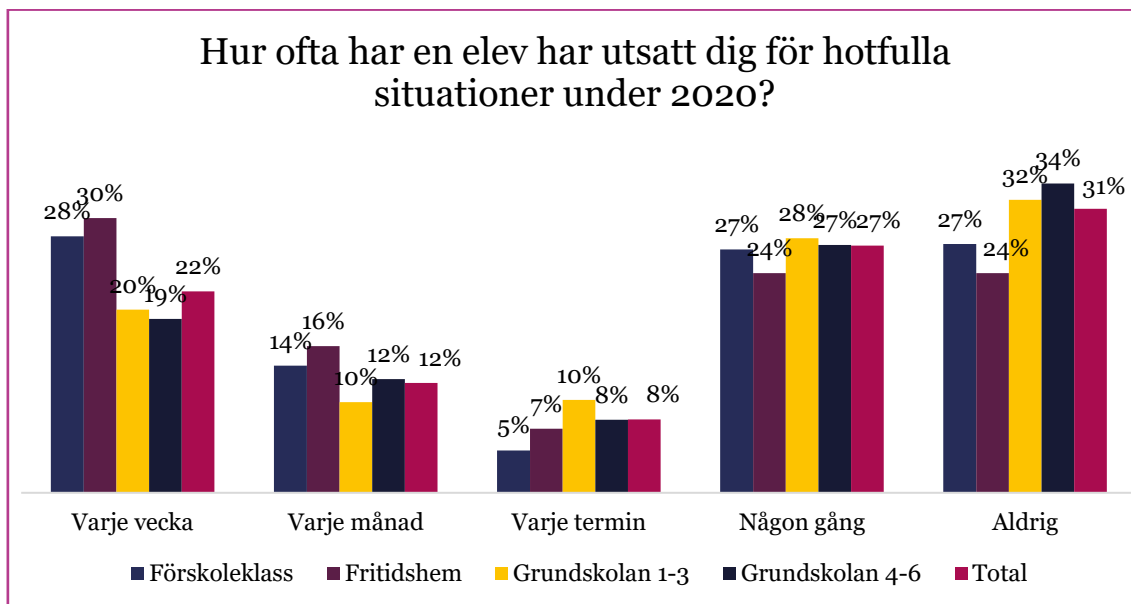

Diagram 9. Procentuell fördelning över hur ofta läraren har blivit utsatt för en hotfull situation under 2020 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 987 svar från lärare.

"Jag har bl.a. blivit slagen, biten, sparkad på. Elev har dragit i mina kläder och fått saker och möbler kastade mot mig. Jag har blivit hotad att få saker kastade på mig. Jag har även tagit emot dödshot av en elev." Lärare i grundskolan 4–6

"Jag blev sparkad i magen och ryggen av en elev som då gick i femman. Jag hade bara talat om för honom att man inte får hota eller säga kränkande saker till någon annan elev. Han blev då ursinnig och både slog och sparkade mig så en annan lärare fick ingripa. Jag kände mig kränkt och ledsen. Jag grät och hade ont i ryggen. Efter händelsen kände jag mig inte trygg när eleven var i närheten." Lärare i grundskolan 1–3

66 procent av lärarna svarar att det minst någon gång under 2020 har hänt att en elev har utsatt dem för hot om våld och 22 procent svarar att det har hänt minst en gång i månaden. 22 procent av lärarna i fritidshem, 18 procent av lärarna i förskoleklass, 15 procent av lärarna i grundskolan årskurs 1–3 och var tionde lärare i grundskolan årskurs 4–6 svarar att de varje vecka blir utsatta för hot om våld.

"Kränkande kommentarer när man säger till elever som inte sköter sig, hot om att elev ska slå mig för att hen blivit tillsagd. Elever som hotar om att anmäla när de inte får som de vill." Lärare i grundskolan 4–6

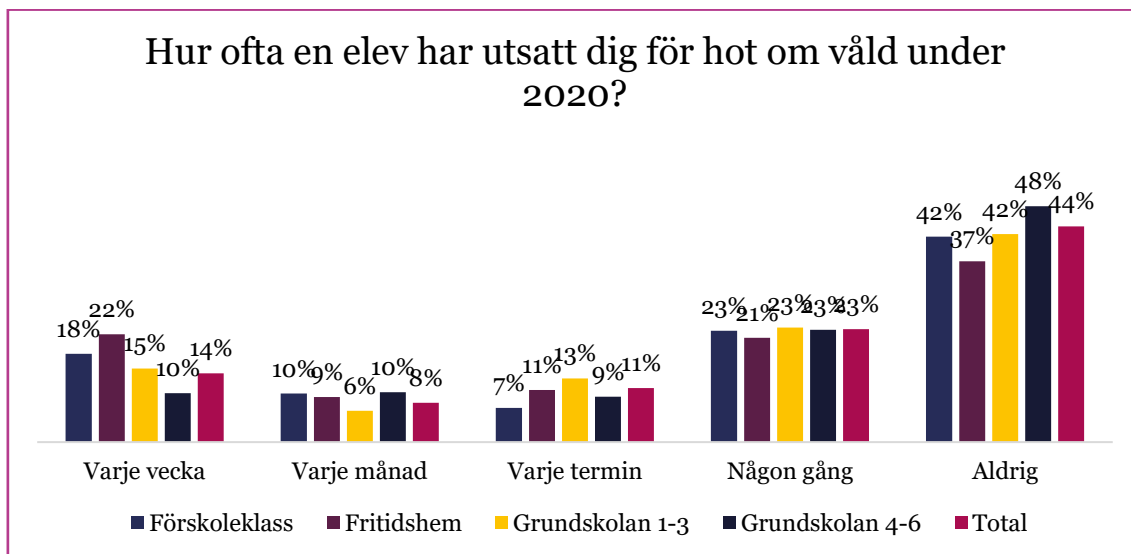

Diagram 10. Procentuell fördelning över hur ofta läraren har blivit utsatt för hot om våld under 2020 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 984 svar från lärare.

"Elev som sa jag vet var du bor, jag ska döda dig. Psykiskt påfrestande, vilket gör det svårt att nästa gång ge eleven en tillsägelse." Lärare i grundskolan 4–6

Majoriteten (72 procent) av lärarna svarar att de har varit utsatta för verbalt våld under 2020. 36 procent svarar att det har hänt minst en gång varje månad och 22 procent svarar att det händer varje vecka. Mest utsatta är lärare i fritidshem där 3 av 10 svarar att de varje vecka blir utsatta för verbalt våld.

"När jag markerat en gränsdragning i verksamheten har elever reagerat starkt genom att skrika exempelvis "håll käften kärring!" "jävla idiot!". Sådana kommentarer kommer ofta i affekt, men det gör mig fortfarande arg och frustrerad. Det är inte försvarbart att man ska behöva höra sånt av barn i 6-9års ålder på sitt jobb. Dock har jag förmåga att kunna skaka av mig det och gå vidare." Lärare i grundskolan 1–3

"Elev med verbalt mordhot med en matkniv framskjuten mot mig. Förälder som är upprörda över andras barns agerande och skolans dåliga organisation att ta hand om barn med behov av särskilt stöd. Att barn tappat bort sina kläder och vi inte kan hålla bättre koll." Lärare i förskoleklass

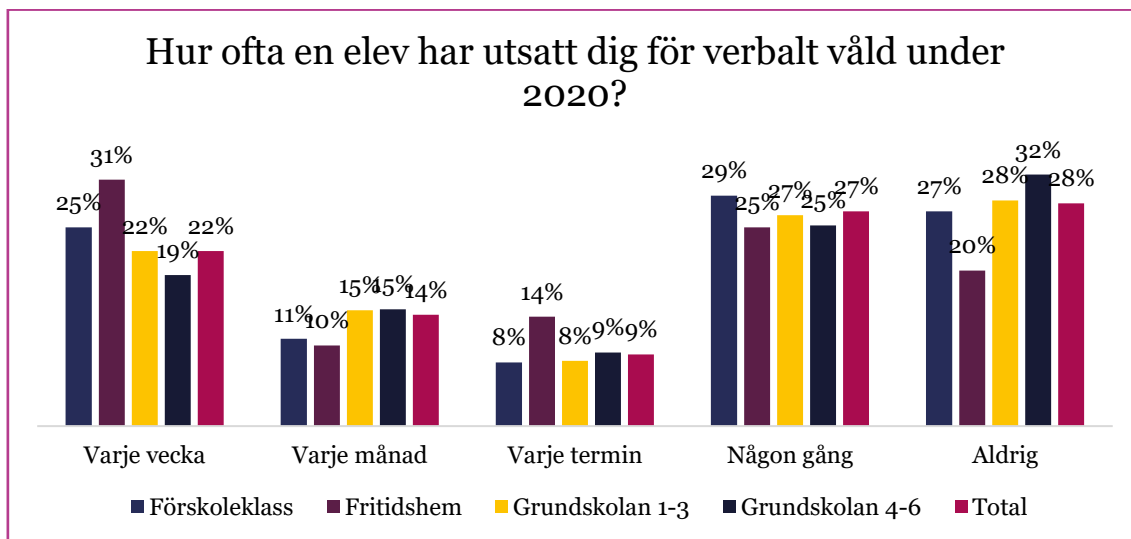

Diagram 11. Procentuell fördelning över hur ofta läraren har blivit utsatt för verbalt våld under 2020 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 985 svar från lärare.

"Elev gjorde utfall med kniv i slöjdsalen och stack mig i armen." Lärare i grundskolan 4–6

Majoriteten av lärarna (51 procent) svarar att de under 2020 har varit utsatta minst en gång för fysiskt våld. 9 procent av lärarna svarar att detta sker varje vecka och värst är det för lärarna i förskoleklass där 17 procent av svarar att de under 2020 har varit utsatta för fysiskt våld varje vecka.

"Jag har själv blivit sparkad i ansiktet. Har kollegor som blivit slagna flertalet ggr. Jag vågar dock inte göra något motstånd då annan personal som försökt, har fått sparken." Lärare i grundskolan 1–3

"Blivit sparkad på benet av elev som jag var tvungen att hålla fast, hen skulle slå en annan elev" Lärare i grundskolan 4–6

"Sparkad, slagen, fått glasögon slängda av elev, biten, haft elever som sagt att hen ska döda mig." Lärare i fritidshem

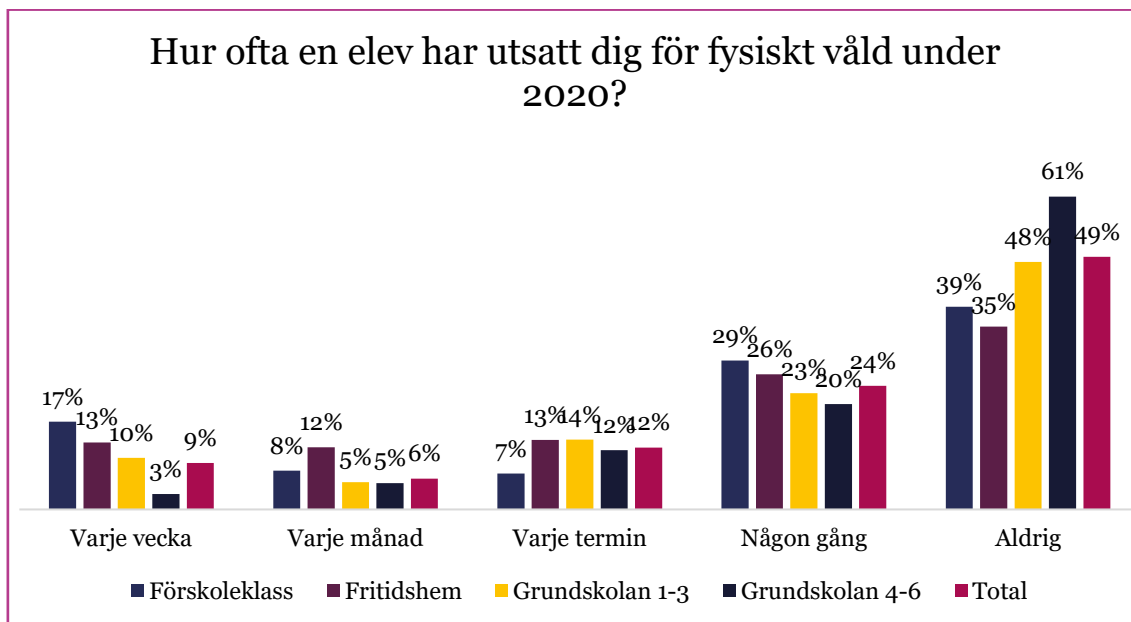

Diagram 12. Procentuell fördelning över hur ofta läraren har blivit utsatt för fysiskt våld under 2020 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baseras på 985 svar från lärare.

"Elev har riktat sparkar mot mig på skolgården då jag reagerat på elevens beteende. Elev har slängt stolar på mig ock skrikit högt mot mig." Lärare i grundskolan 1–3

4 procent av lärarna svarar att de har varit utsatta för cybervåld och sexuella trakasserier under 2020. Lärarna i grundskolan årskurs 4–6 är de som är mest utsatta där 9 procent respektive 7 procent svarar att de minst en gång har varit utsatta under 2020.

"Blivit kallad saker som fittjäväl av elever, fått slag av elever när de fått utbrott eller varit i slagsmål med andra elever och man försökt gå i mellan." Lärare i grundskolan 1–3

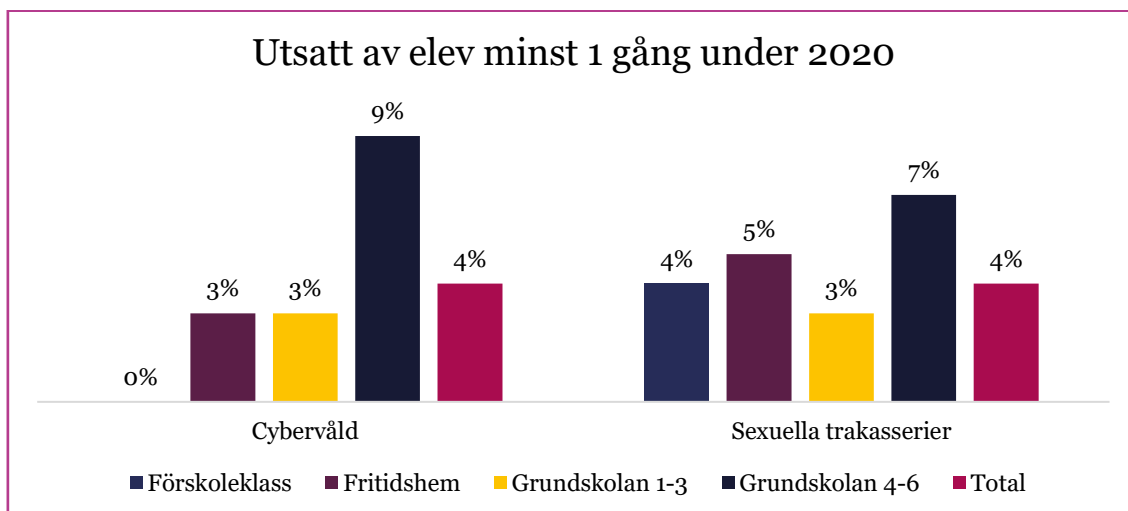

Diagram 13. Procentuell fördelning över de som svarat att de minst en gång under 2020 har blivit utsatta för cybervåld och sexuella trakasserier uppdelat på var i skolan man arbetar. Baseras på svar från 957 respektive 980 svar från lärare.

Utsatt av vårdnadshavare under 2020

"Föräldrar har varit hotfulla när de ifrågasatt att vi inte följer läroplanen till fullo under pandemin, trots att de ämnen som blivit värst drabbat, slöjd och idrott, inte är något som

jag själv råder över utan vi har följt rekommendationer från FHM och kommun.” Lärare i grundskolan 1–3

37 procent av ombuden svarar att det under 2020 har hänt minst en gång att en lärare inom deras ombudsområde har varit med om att en vårdnadshavare har utsatt dem för verbalt våld. Var fjärde ombud svarar att det har hänt flera gånger. 22 procent av ombuden svarar också att det har hänt att minst en lärare har blivit utsatt för en hotfull situation av en vårdnadshavare och var tionde ombud svarar att det har hänt flera gånger.

”Jag har personligen inte blivit utsatt men flera kollegor i min närhet har råkat ut för obehagliga situationer med vårdnadshavare. Framförallt via mail. I ett fall har vår rektor ”förbjudit” föräldrar att kontakta oss personal direkt, alla klagomål osv ska gå via rektor i det fallet efter att flera lärare känt sig påhoppade verbalt.” Lärare i fritidshem

”Man har fått mail av vårdnadshavare som klagar på att man har sagt till deras barn att ex vara tysta och sluta störa på lektionen. Barnet berättar ofta en annan version. Vi i skolan lägger för mycket tid på saker som egentligen är något särskilt. Vårdnadshavare lägger sig i hur vi gör, hur de sitter i klassrummet osv. Känslan är att man inte får tillrättavisa dagens barn. Vore härligt om vårdnadshavare litar på oss i skolan och lyssnar in oss och inte bara lyssnar och litar på sitt barn.” Lärare i grundskolan 1–3

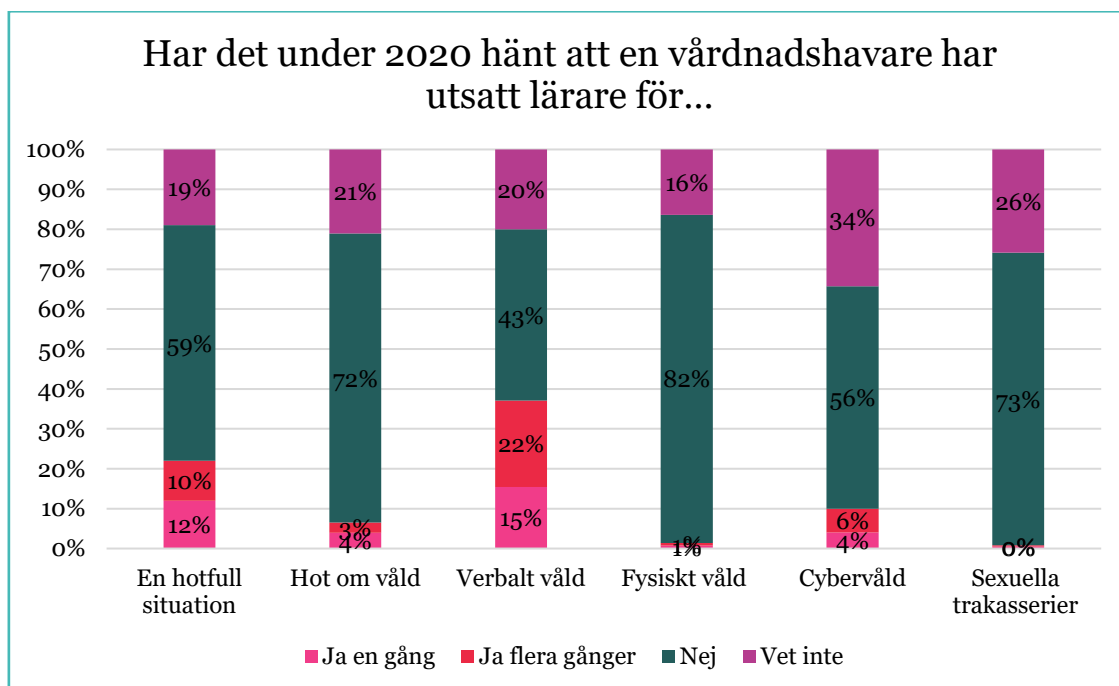

Diagram 14. Procentuell fördelning över huruvida ombud har haft lärare inom sitt ombudsområde som har blivit utsatta av vårdnadshavare för olika typer av hot och våld under 2020. Baseras på svar från 1271 till 1277 ombud beroende på typ av hot och våld.

”Vårdnadshavare med svårigheter själva som blir aggressiva om man berättar vad som händer i skolan. Vårdnadshavare som anklaga en för att bedriva häxjakt mot deras barn för att man rapporterar hem. Eleverna har t o m försvarat mig inför föräldrarna och sagt att jag alltid sätter mig in i saker innan jag skriver. Föräldrar som förväntar sig svar 24–7 oberoende om man jobbar halvtid, är sjuk eller har lov. Söker upp kollegor och attackerar rektor om jag inte svarar. Varpå de tvingas söka upp mig för att få tyst på dem.” Lärare i grundskolan 4–6

Verbalt våld från vårdnadshavare är den vanligaste typen av hot och våld. 23 procent av lärarna svarar att det under 2020 har hänt minst en gång att vårdnadshavare har utsatt dem för verbalt våld. 27 procent av lärarna i fritidshem och 25 procent av lärarna i grundskolan årskurs 1–3 svarar detta. Minst drabbade är lärarna i grundskolan årskurs 4–6, dock svarar ändå var femte att de har blivit utsatta för verbalt våld minst en gång.

*"Förälder som ej accepterat att hämta ett barn som nyst flera gånger under dagen. Hen har suttit och skrikit åt personalen i barnens hall där alla barn i klassen lyssnat. **Man känner sig som människa väldigt nedvärderad.**" Lärare i förskoleklass*

15 procent av lärarna svarar att de under 2020 har blivit utsatta minst en gång för en hotfull situation av en vårdnadshavare. Var femte lärare i förskoleklass och 19 procent av lärarna i fritidshem har varit med om att en vårdnadshavare har utsatt dem för en hotfull situation. 7 procent av lärarna svarar att de har varit utsatta minst en gång för cybervåld av vårdnadshavare. Var tionde lärare i grundskolan årskurs 1–3 har varit med om detta.

"Hot om anmälan till skolinspektion när vårdnadshavare inte fått gehör för sina krav på förflyttning av vissa elever som dem inte tycker ska få gå på skolan." Lärare i grundskolan 4–6

"Mail från vårdnadshavare som anser att de ska vara med och styra undervisningen och som har svårt att förstå att deras barn kanske inte är i skolan densamma som de ser hemma. "Mitt barn skulle aldrig göra något sådant!" " Vad gjorde den andra före då?!" "Om du inte ser till att..." . Föräldrar som "minsann vet" hur skolan/gruppen fungerar." Lärare i grundskolan 1–3

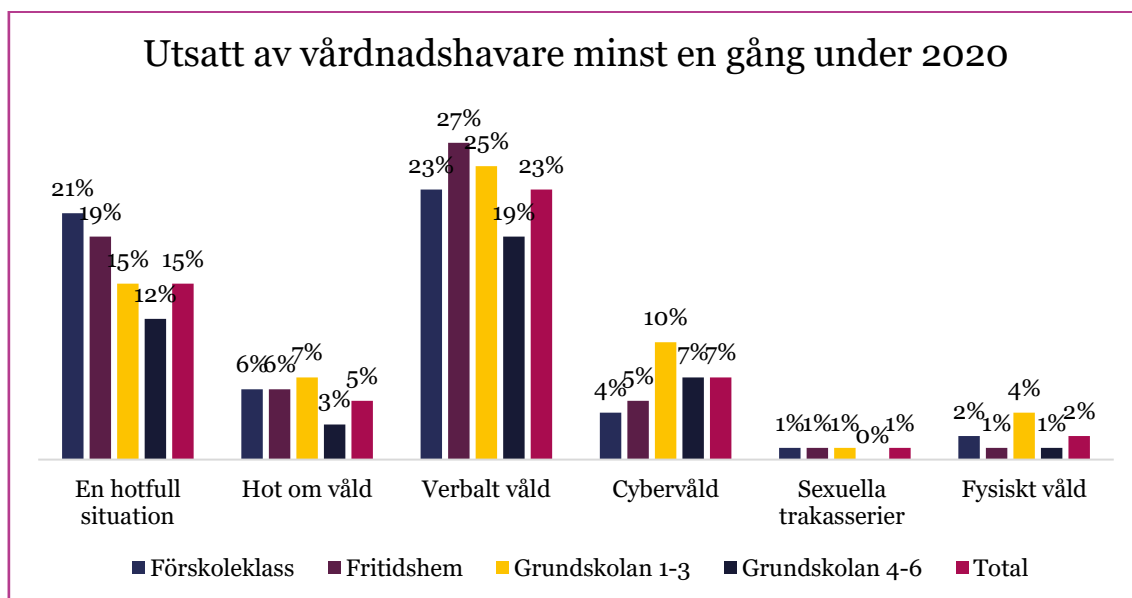

Diagram 15. Procentuell fördelning över de som har blivit utsatta minst en gång av vårdnadshavare för olika typer av hot och våld under 2020 uppdelat på var i skolan man arbetar samt för ombud. Baseras på mellan 957 och 973.

"Vårdnadshavare som vill styra betyg trots att de inte är insatta i kursplanerna. Man känner olust." Lärare i grundskolan 4–6

Vilka konsekvenser har problem med hot och våld för lärarna?

"Slag, sparkar, dödshot, fula kränkande ord, spottad på allt av elever. Detta har skett ofta. Mått dåligt fysiskt och psykiskt och haft en ökad stress i kroppen samt en ovilja att ibland gå till jobbet och varit nere och ledsen hemma vilket påverkar det privata livet." Lärare i grundskolan 1–3

Problem med hot och våld kan ge en rad olika konsekvenser. 54 procent av lärarna i förskoleklass och 53 procent av lärarna i grundskolan 1–3 svarar att de helt eller i hög grad instämmer med att problem med hot och våld på deras skola gör att studieron störs. 24 procent av lärarna i grundskolan årskurs 4–6 svarar att de instämmer helt med att problem med hot och våld på deras skola gör att studieron störs (se diagram i appendix 1).

"Jag hade en elev som utsatte oss personal för allehanda hot, våld och verbala kränkningar i stort sett dagligen under de månader han gick på skolan. Det tog bort fokus från andra elever och förstörde undervisningen så att det drabbade alla elever negativt. Då kände jag mig otillräcklig och frustrerad." Lärare i förskoleklass

"Elever som river sönder uppgifter, kastar dem på golvet eller på mig, kallar mig idiot, dum i huvudet, bitch, kärring osv. Hela klassen blir otroligt störd och orolig. Känns inte bra som lärare. Man känner obehag att åka till jobbet, "vad ska jag bli kallad idag?" Blir helt slutkörd." Lärare i grundskolan 4-6

"Vissa elever kan vägra att lämna ifrån föremål som lärare har rätt till, sådant som stör lektionen. Flera gånger kan elever säga emot vuxna hur pedagogisk man än må vara. När vissa får ett nej kan de bete sig på ett visst sätt som de egentligen bara borde för hemma. Många använder svordomar utan att tänka sig för när de pratar, inte direkt riktat till lärare men i alla fall att bara våga använda det så mycket." Lärare i grundskolan 1–3

46 procent av lärarna svarar att de helt eller i hög grad instämmer med att problem med hot och våld på deras skola gör att de känner sig stressade. Majoriteten (52 procent) av lärarna i grundskolan 1–3 svarar att de helt eller i hög grad instämmer med att känner sig stressade och 23 procent av lärarna i förskoleklass instämmer helt med att de känner sig stressade.

"I klassen har vi flera elever som dagligen skriker att de ska mörda mig och mina kollegor, som slår, sparkar, biter och river oss, som kastar saker (t.ex. stolar) på oss. Flera av oss har vid upprepade tillfällen varit tvungna att gå hem från arbetet eller stanna hemma p.g.a. både fysiska skador och psykiska påfrestningar så som stress och stressrelaterade fysiska symptom." Lärare i förskoleklass

"Elev som revs, sparkade o slogs. Det var väldigt olustigt o skapade en stress då man aldrig visste hur han skulle reagera inför olika saker." Lärare i grundskolan 1-3

"Aggressiva mail där VH skriver i affekt. Elever som sparkas, slåss, kastar saker, klämmer en i dörrar, säger otrevligheter, hotar, skriker, förstör ens privata egendom, förstör egendom på min arbetsplats, förstör mitt undervisningsarbete. Aggressivitet i alla former är väldigt obehagligt. Det gör att en våndas över att gå till arbetet då en inte vet vad som kommer att vänta under dagen. Det skapar stress, nervositet och en inre rädsla för vad som skulle kunna komma härnäst." Lärare i grundskolan 4-6

"Av elev har jag flertal gånger blivit spottad av, biten av, sparkad på, slagen av och eleven skriker fruktansvärt högt så mest troligen har jag fått tinnitus. Just nu vantrivs jag på jobbet pga situationen med denna elev, som endast går i förskoleklass! Jag är stressad och mår mer och mer psykiskt dåligt av den ohållbara situationen som pågår. Får ingen hjälp av kommunen!" Lärare i förskoleklass

Var femte lärare svarar att de helt eller i hög grad instämmer med att problem med hot och våld på deras skola gör att de antingen funderat på att byta arbetsplats eller funderat på att sluta som lärare helt. Var fjärde lärare i förskoleklass och grundskolan årskurs 1–3 svarar detta. Nästan var tionde lärare svarar att de helt instämmer med att problem med hot och våld har gjort att de har funderat på att byta arbetsplats.

"Slagen, sparkad, spottad på. Fått bilen rispad och fått stenar kastade på bilen. Arbetslusten försvinner" Lärare i grundskolan 4-6

"I min förra skola: aggressiva elever, som slår sönder möblemanget, lyssnar inte på vuxna, använder fult språk, föräldrar som rusar in på skolan, skriker och hotar, risk att min bil blir sönderslagen, att någon kastar sten på mig, svårt att gå emellan själv, när två aggressiva barn slåss. Inget stöd från skolledningen ledde till utbrändhet. Stress, oro, gråtattacker, nattsömnen påvekades. Bytte skola." Lärare i grundskolan 4-6

"På min förra skola blev jag dagligen hotad och verbalt utsatt av eleverna. Det gjorde min arbetsplats ohållbar och jag bytte skola." Lärare i förskoleklass

"En elev som fick tillsägelse av mig anmälde mig för kränkning med påhittade anklagelser. Fick inget stöd av skolledning. Det visade sig senare att jag gjort helt enligt regelboken och vår handlingsplan. Jag bytte arbetsplats och även 17 till på samma arbetsplats, hälften av behöriga lärarna. Året efter bytte 11 personer. Facket konstaterade svag skolledning. Samma skolledning är kvar, men många lärare har farit illa. Även HR varit inkopplad." Lärare i grundskolan 4-6

Nästan var tionde lärare svarar att de helt eller i hög grad instämmer med att problem med hot och våld på deras skola gör att de har blivit sjukskrivna.

"Elever som sparkar, slåss, skriker, sparkar i dörrar, daglig hot om att bli mördad/dödad både lärare och elever, springer omkring i klassrum och skriker, slår i dörrar. Gå emellan när elever slåss och sparkar. Elever hotar varandra och säger fruktansvärda nedvärderande ord. Har inte haft stora problem med vårdnadshavare mest fosterföräldrar. Jag har/är sjukskriven för ångest lite då och då för att jag inte orkar handskas med dessa elever. En lärare ska inte behöva ta all denna skit." Lärare i grundskolan 1-3

"Blivit slagen eller sparkad på av elever som, av olika anledningar, inte vill delta i verksamheten eller undervisningen. Påverkade mig i dem grad att jag valde att sjukskriva mig då jag var gravid och var orolig för mitt barn." Lärare i förskoleklass

"Elever som skriker i öronen, slåss, sparkas. Vidare har elevers beteende och brist på stöd från ledning gjort att kollegor har sjukskrivit sig. Vidare är alla fritidslärare slutkörda. Detta sker under skoltid!!!" Lärare i fritidshem

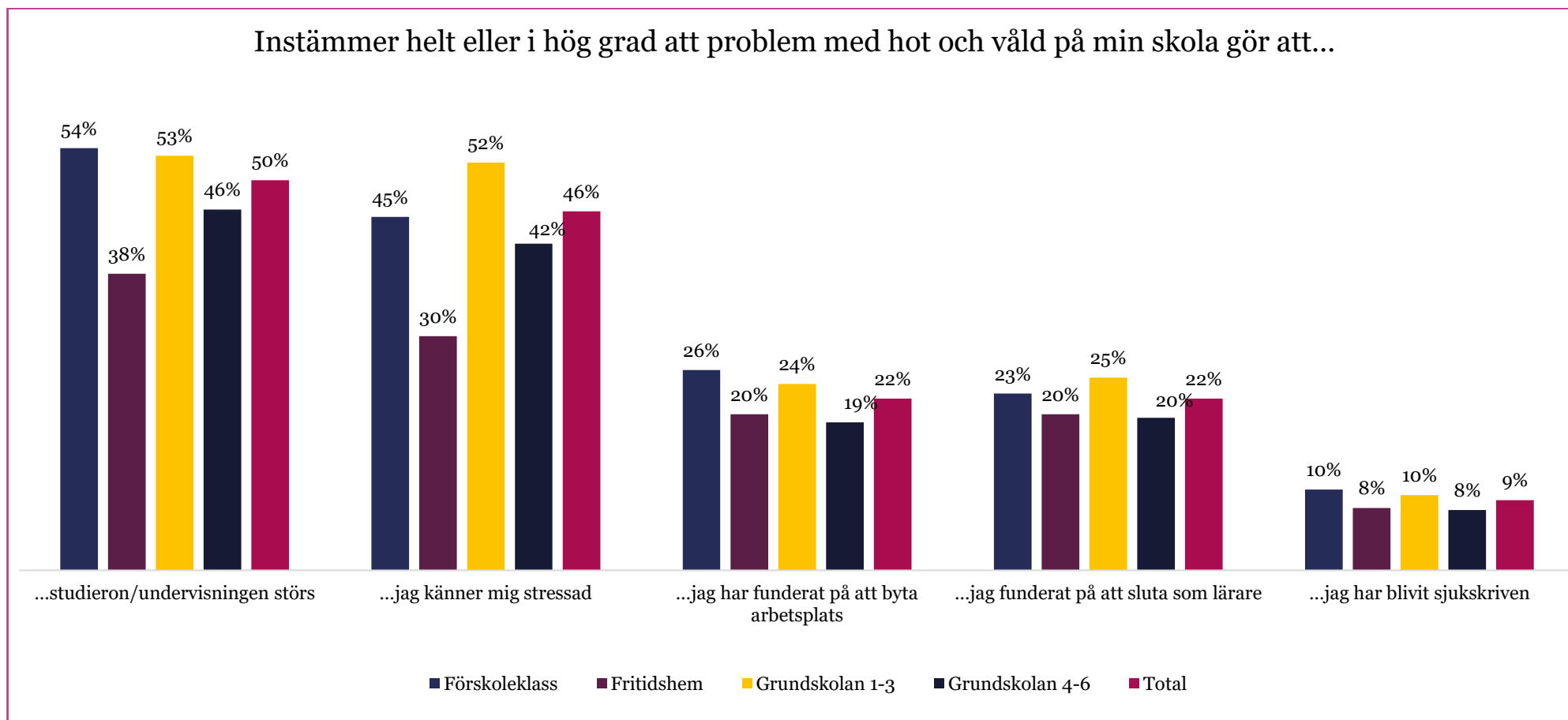

Diagram 16. Procentuell fördelning över de som helt eller i hög grad instämmer i att problem med hot och våld på deras skola gör att de upplever olika negativa konsekvenser uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på mellan 799 och 853 svar från lärare beroende på typ av hot och våld.

Skolornas arbete mot hot och våld

Skolornas arbete mot hot och våld handlar både om förebyggande arbete och hur man hanterar situationer som har uppkommit. De flesta ombud svarar att det sker ett förebyggande arbete mot hot och våld. 82 procent svarar att det förebyggande arbetet mot hot och våld är en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet. 87 procent svarar att det finns en policy där det till exempel framgår att det råder nolltolerans vad gäller hot och våld. 6 av 10 ombud svarar att det finns en skyddskommitté eller ett samverkansavtal där skyddskommitténs uppgift omhändertas av en samverkansgrupp, eller motsvarande.

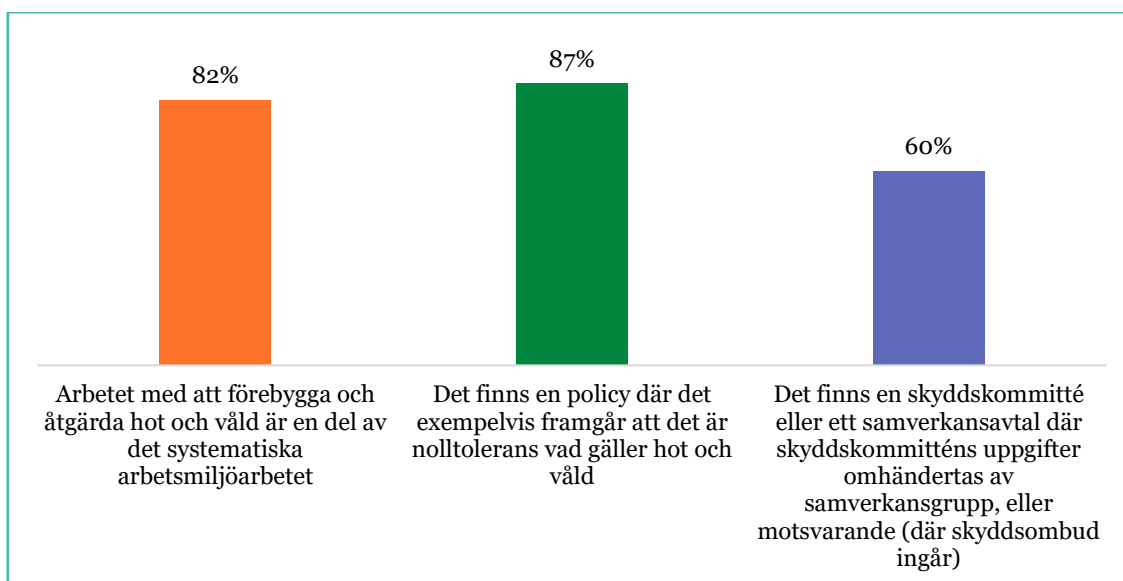

Diagram 17. Procentuell fördelning av de som svarar ja. Baseras på 1270, 879 och 877 svar från ombud.

Majoriteten av ombuden svarar att det finns nedskrivna rutiner för hur de ska göra om hot och våld inträffar på arbetsplatsen. Dock svarar var tionde att det bara finns när det gäller hot och våld som förekommer mellan elever. Endast 6 procent svarar att det inte finns några nedskrivna rutiner.

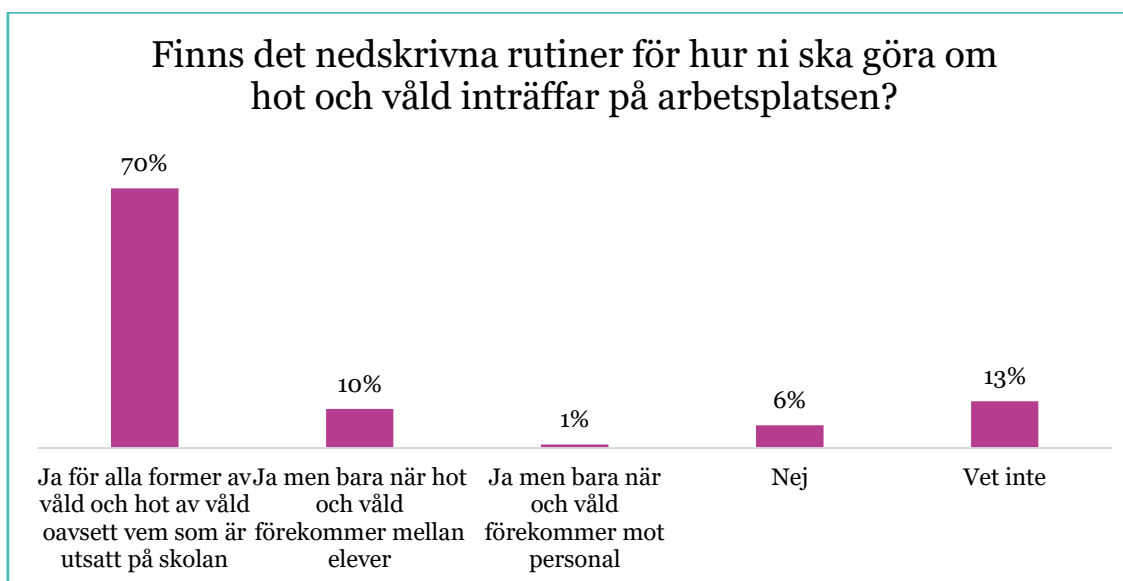

Diagram 18. Procentuell fördelning över huruvida man på arbetsplatsen har nedskrivna rutiner för hur man ska göra om det inträffar hot och våld. Baseras på 1229 svar från ombud.

Utbildning, handledning och stöd är tre viktiga komponenter för de anställda som en del av det förebyggande arbetet kring hot och våld.

”På vår skola är det mycket hot, våld och kränkningar av elever gentemot andra elever men också av elever mot lärare. Vi har ingen tydlig policy kring detta och jag upplever inte att man får det stöd och den hjälp man behöver när man blir utsatt. Jag som skyddsombud skulle behöva mycket mer utbildning i just hot och våld och vad jag har för befogenheter, men också få veta vad rektor och arbetsgivare har för skyldigheter. Vad vi lärare har för rättigheter och vilken hjälp vi kan få behöver vara tydligt.”

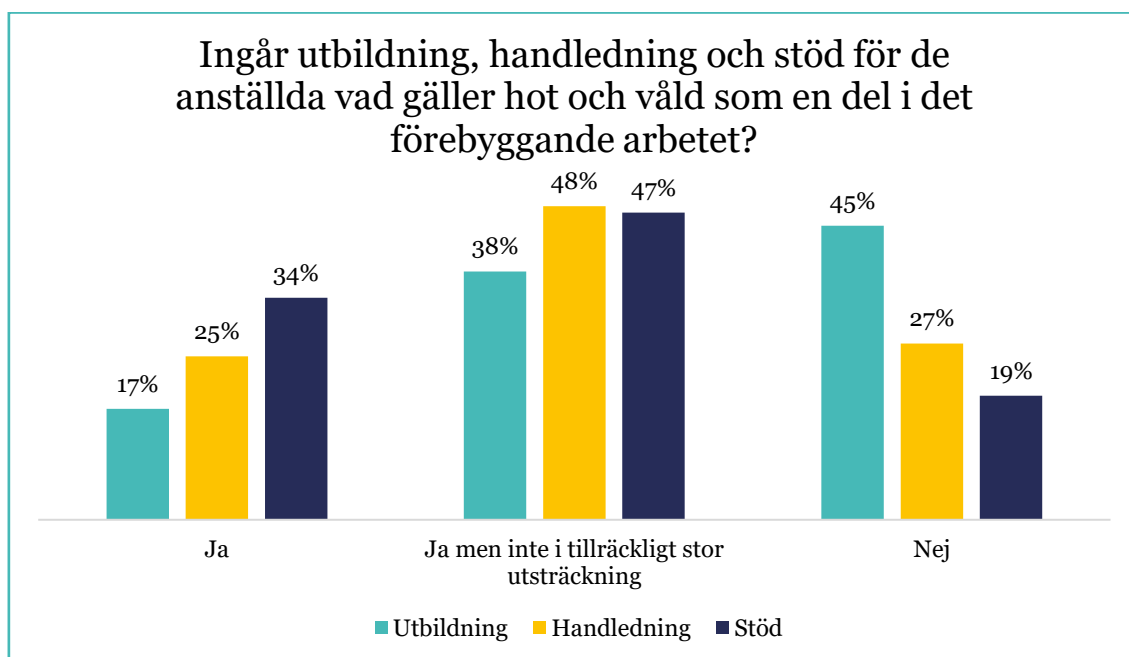

Diagram 19. Procentuell fördelning över huruvida utbildning, handledning och stöd för de anställda vad gäller hot och våld är en del i det förebyggande arbetet. Baseras på 781, 760 och 783 svar från ombud.

Utbildning är det som flest ombud (45 procent) svarar att det saknas för de anställda och endast 17 procent svarar att det finns i den utsträckning som behövs. Stöd är det som, enligt ombuden, i högst utsträckning finns för de anställda. 34 procent svarar att det finns i den utsträckning de behöver. Dock svarar nästan var femte ombud att det inte finns. Mer än vart fjärde ombud svarar att det inte ingår handledning som en del av det förebyggande arbetet.

”Elev som är utåtagerande slår, nyper, skriker, slår omkull bord, lådor mm. Jag känner sig otillräcklig och ledsen över att ett barn ska behöva må så dåligt, och vi i arbetslaget får dålig hjälp av skolledningen.” Lärare i fritidshem

Mindre än hälften av ombuden (43 procent för hot och 48 procent för våld) svarar att arbetsgivaren alltid utreder händelser med hot och våld. Dock är det endast 6 respektive 7 procent av ombuden som svarar att arbetsgivaren aldrig utreder hot och våld.

”Vad händer med alla anmälningar till KIA? En och samma elev utsätter personal år efter år men staden reagerar inte. Kalla in föräldrar till ett möte efter sååå många anmälningar. Skydda anställda.” Skyddsombud

”På min förra skola sattes tillbudsanmälningarna i en pärm, inget gjordes åt det grova våldet o vandaliseringen (flera klasser berörda), jag sa upp mig efter två år, jag orkade inte bli whistleblower” Lärare i grundskolan 1–3

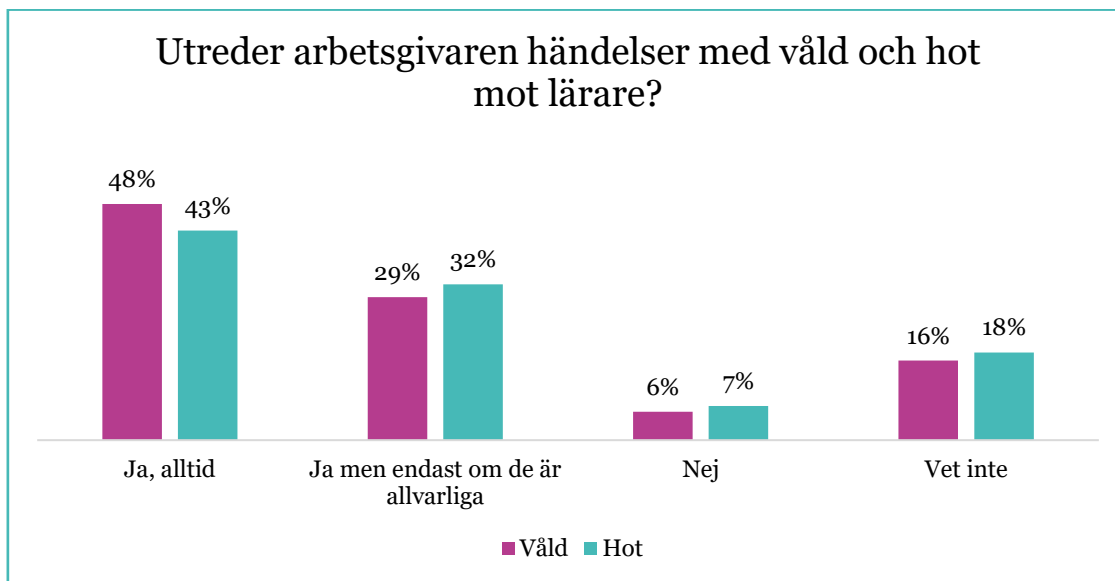

Diagram 20. Procentuell fördelning över huruvida arbetsgivaren utreder händelser med hot och våld mot lärare. Baseras på 821 respektive 817 svar från ombud.

”Jag har arbetat drygt 3 år på samma skola. Tre år i förskoleklass, flera rektorsbyten, jag har kommunicerat händelser, problem och skrivit flera LISA anmälningar per vecka (en dag gjorde jag 9 stycken anmälningar osv till ledningen dagligen. det hände inget i alla fall.” Lärare i förskoleklass

”Problemet är att ledningen inte reagerar tillräckligt starkt på elevers och föräldrars beteende. Jag upplever ledningen konflikträdd gentemot föräldrar. Personalen får utstå för mycket av föräldrarnas åsikter och ska lyssna för mycket på föräldrar. Föräldrar och skola ska samarbeta för att hitta bra lösningar för elevernas utveckling.” Lärare i grundskolan årskurs 1–3

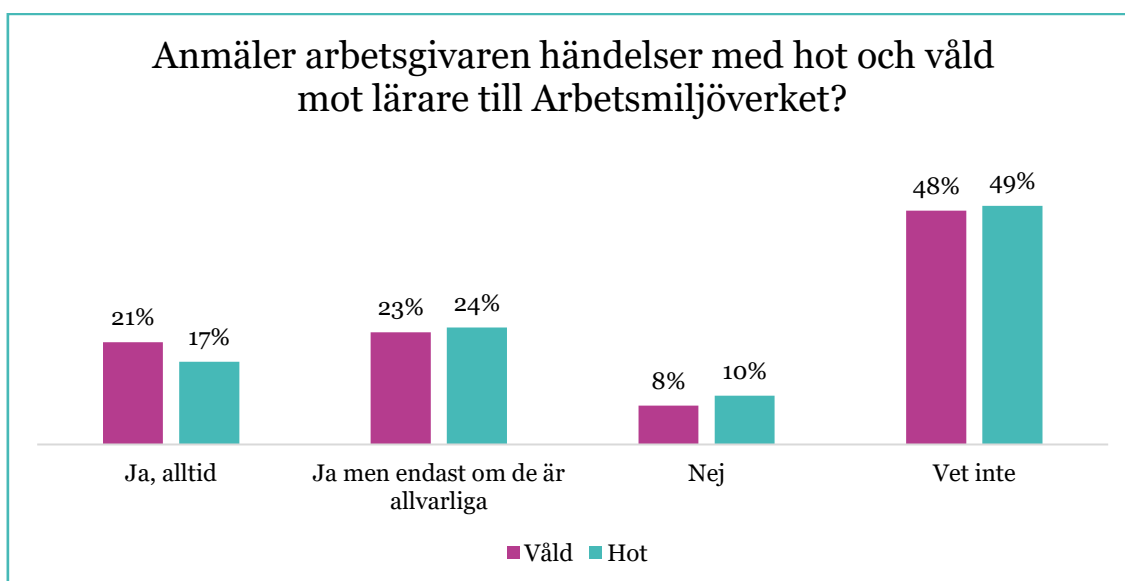

Diagram 21. Procentuell fördelning över huruvida arbetsgivaren anmäler händelser med hot och våld mot lärare till Arbetsmiljöverket. Baseras på 799 respektive 787 svar från ombud.

4 av 10 ombud känner inte till ifall arbetsgivaren anmäler händelser med hot och våld mot lärare till Arbetsmiljöverket. Endast 24 procent svarar att arbetsgivaren alltid anmäler hot och

29 procent svarar att arbetsgivaren alltid anmäler våld. Få ombud svarar att arbetsgivaren inte anmäler hot och våld.

88 procent svarar att det finns särskild hjälp att tillgå för personal som blir utsatta, till exempel företagshälsovård eller annan resurs. Dock svarar 19 procent att de inte vet vilket tyder på att det är osäkert om det finns att tillgå eller ej.

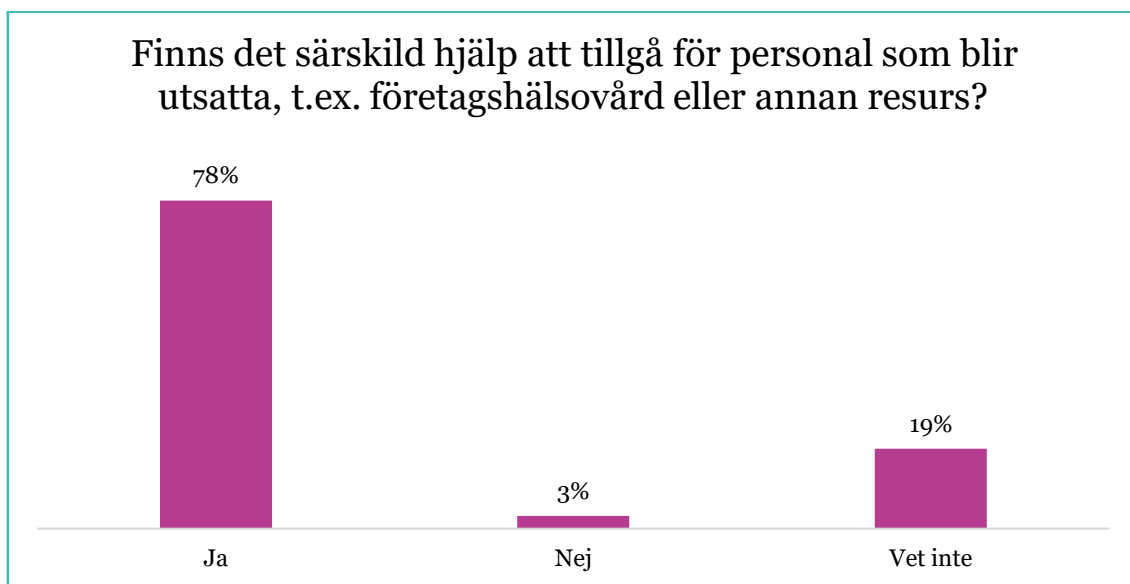

Diagram 22. Procentuell fördelning över huruvida det finns särskild hjälp att tillgå för personal som blir utsatt, t ex företagshälsovård eller annan resurs. Baseras på 863 svar från ombud.

Mindre än 4 av 10 ombud svarar att arbetsgivaren har undersökt och bedömt riskerna för hot och våld under de senaste 12 månaderna. 12 procent svarar att arbetsgivaren har gjort det men att det var för mer än 12 månader sedan. 15 procent svarar att arbetsgivaren inte har undersökt och bedömt riskerna för hot och våld i verksamheten.

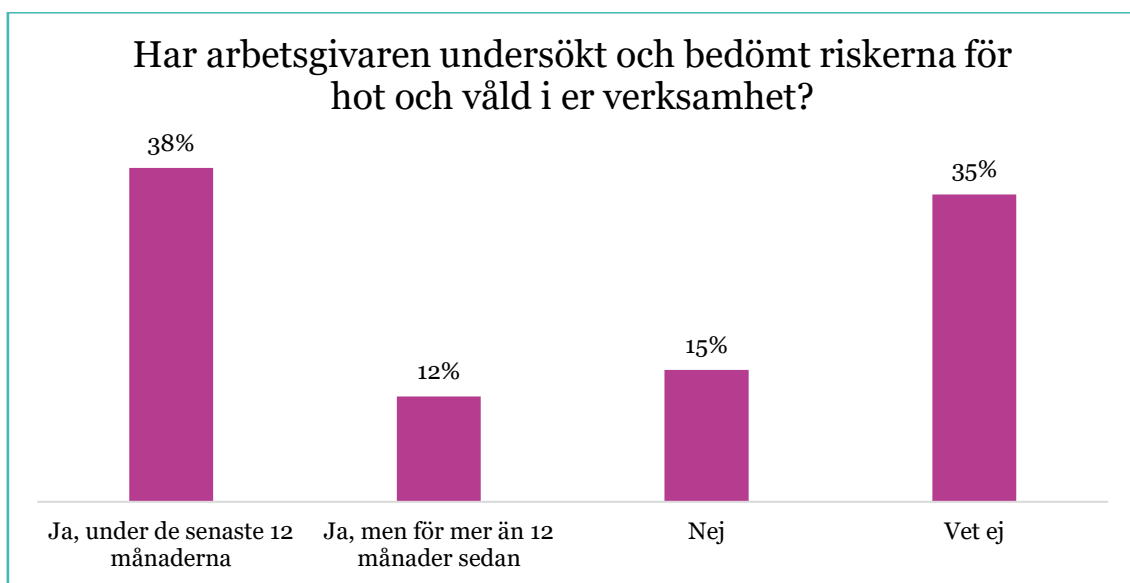

Diagram 23. Procentuell fördelning över huruvida arbetsgivaren har undersökt och bedömt riskerna för hot och våld i verksamheten. Baseras på 855 svar från ombud.

Majoriteten (56 procent) av ombuden svarar att riskerna för hot och våld oftast åtgärdas så snart som möjligt. 3 av 10 svarar att de alltid åtgärdas medan 13 procent svarar att de ibland eller sällan åtgärdas.

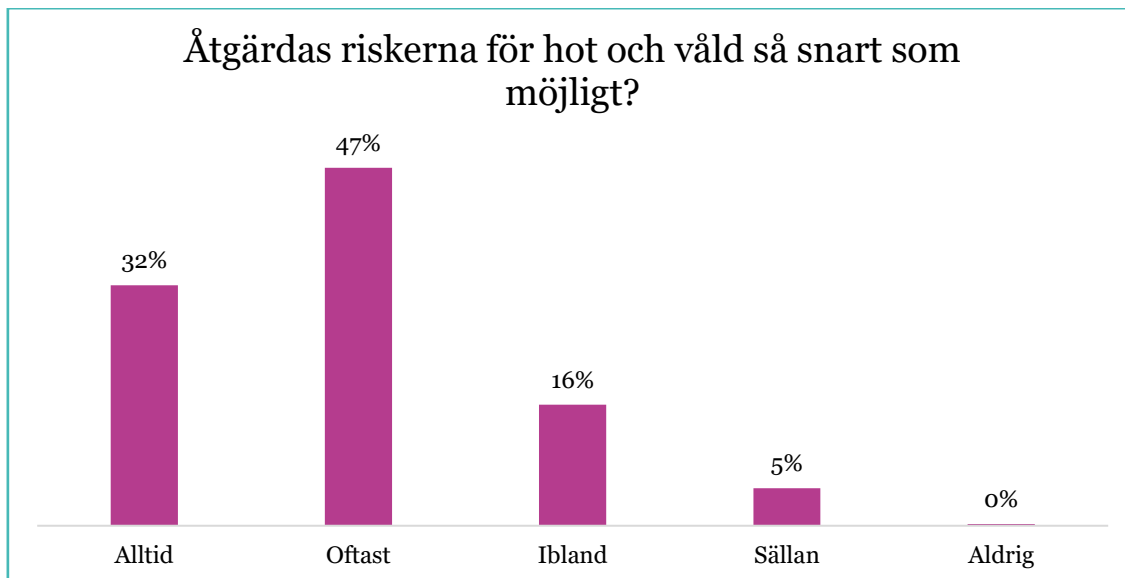

Diagram 24. Procentuell fördelning hur ofta risker för hot och våld åtgärdas. Baserat på svar från ombud.

Endast 9 procent av ombuden svarar att skolledningen i mycket hög utsträckning har tillräckligt med kunskap om att förebygga hot och våld. Majoriteten svarar dock att skolledningen i hög utsträckning har tillräcklig kunskap.

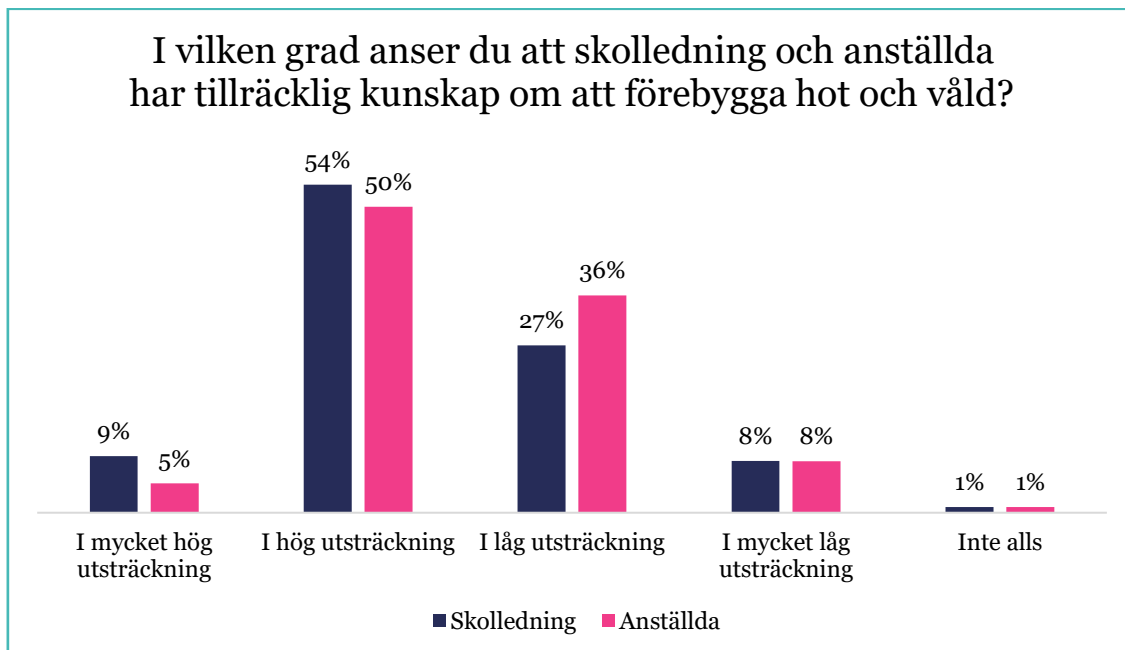

Diagram 25. Procentuell fördelning över i vilken grad ombuden anser att skolledningen och anställda har tillräcklig kunskap om att förebygga hot och våld. Baserat på 732 respektive 771 svar från ombud.

Ombuden bedömer att skolledningen i större utsträckning har tillräcklig kunskap jämfört med de anställda. 44 procent av ombuden svarar att de anställda i låg eller mycket låg utsträckning har tillräcklig kunskap om att förebygga hot och våld.

Endast 2 av 10 ombud svarar att huvudmannen ger skolan det stöd den behöver gällande hot och våld. Var fjärde ombud svarar att huvudmannen inte ger skolan det stöd den behöver.

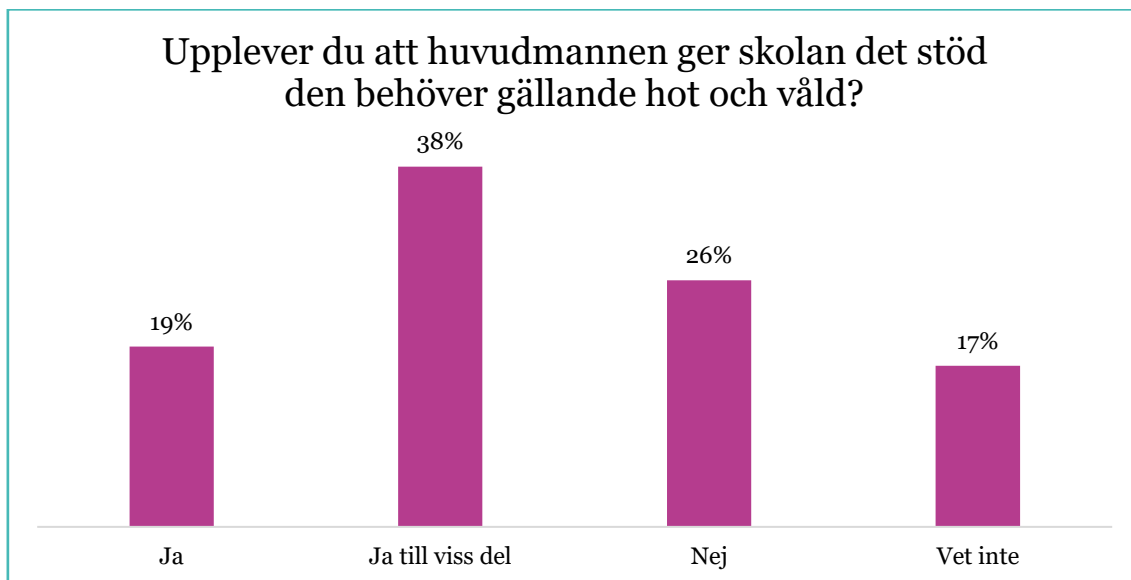

Diagram 26. Procentuell fördelning över huruvida ombuden upplever att huvudmannen ger skolan det stöd den behöver gällande hot och våld. Baseras på svar från ombud.

Majoriteten av ombud (54 procent) svarar att eleverna i hög eller mycket hög utsträckning involveras i det förebyggande arbetet gällande hot och våld i skolan. 46 procent av ombuden svarar att eleverna i låg utsträckning, mycket utsträckning eller inte alls involveras i det förebyggande arbetet gällande hot och våld i skolan.

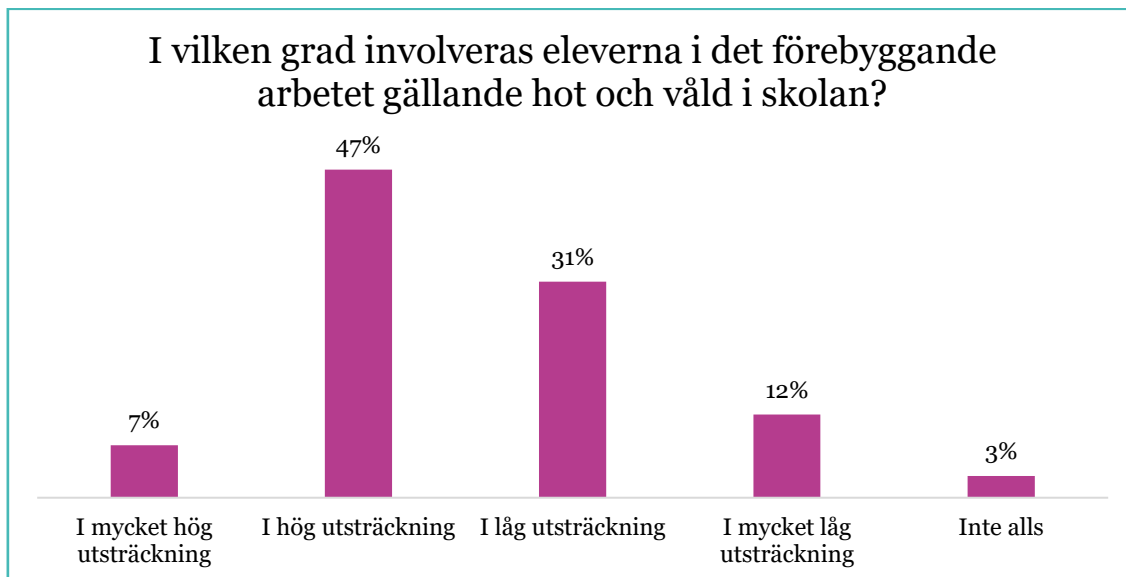

Diagram 27. Procentuell fördelning över i vilken utsträckning eleverna involveras i det förebyggande arbetet gällande hot och våld. Baseras på 776 svar från ombud.

Vilket stöd behöver skolorna?

Ombuden fick frågan om vilket stöd som skolorna skulle behöva för att förebygga problem med hot och våld. Många tog upp att det skulle vara värdefullt med utbildning och handledning.

"Utbildning hur man kan hantera situationer. Förebyggande. Stöd till utsatt personal det räcker inte att man bara har fokus på eleven. Och att man får svaret det är värre på andra skolor." Skyddsombud

"Utbildning av ledning, skyddsombud och personal. Hjälp med handlingsplan." Skyddsombud

"Mer utbildning att hantera elever/föräldrar/personal som utsätter och blir utsatta för våld. Vad kan man som personal göra när en händelse uppstår?" Skyddsombud

"Fortlöpande utbildning om hot och våld då det ständigt kommer ny personal." Skyddsombud

Att arbetsgivaren tar våld på allvar och står på lärarnas sida.

"Vid hot och våld mer extern handledning. Skolledningen bör ta större ansvar när aggressiva föräldrar kontaktar personalen." Skyddsombud

"Rektorn ska alltid ta personalens sida vid kränkande uttalanden från föräldrar som blint tror på deras barn vad de än gör. Markera tydligt att det inte är ok att misstro personalens kunskap vid hantering av situationer som uppstår i skolan. Detta görs men borde vara extra tydligt för föräldrar." Skyddsombud

"Vi behöver arbetsgivare som vill se problemen men just nu är vi i personalen okränkbara och det är saker man får vara beredd på när man arbetar med barn tycker de. Vi behöver utbildning om vad vi får göra och vad vi inte ska behöva få utstå. Vi behöver få synliggöra det som händer på arbetsplatsen, genom t.ex. olika dokumentationsredskap som huvudmannen tittar på och analyserar/reagerar på. Just nu tas dessa bort från de dokumentationsredskap vi har." Skyddsombud

"Stöd från rektor vid anmälningar, att anmälningar leder någonstans o inte bara hamnar i en byrålåda, att handlingstrappan som finns verkligen följs - det gör man inte idag, barn och föräldrar kan hota, slå o bete sig illa år efter år utan att något händer." Skyddsombud

"Att arbetsgivaren tar våld på allvar. Men arbetsgivaren är alltid på elevernas och vårdnadshavares sida. Kulturen måste förändras. Idag accepteras våld på min skola och andra skolor. Man säger en sak och gör en annan. Man pratar om nolltolerans men när det kommer till kritan får lärare inget stöd av arbetsgivaren. Får läraren stryk är det lärarens fel. En hopplös situation." Skyddsombud

Ombuden efterfrågar också mer stöd från huvudmän och politiker.

"Chefer behöver mer stöd från skolchef när allvarliga händelser inträffar." Skyddsombud

"Större förståelse för hur vår vardag ser ut med hot, våld och fult språk. De politiker som bestämmer och de som sitter i nämnden har liten eller ingen verklighetsförankring och ser inte vilka insatser som behövs för att vi ska kunna göra ett bra arbete." Skyddsombud

"Vad jag vet har huvudmannen inte haft kontakt med skolan angående detta, men jag kan ha fel. Lite visat intresse från huvudmannen om vad som händer i kommunens skolor vore trevligt!" Skyddsombud

"Centrala handlingsplaner och större insyn av politikerna i skolans arbetsmiljö."
Skyddsombud

Andra ombud efterfrågade rutiner, handlingsplaner eller riktlinjer alternativt att rutiner efterlevs samt att lärare som har blivit utsatta får det stöd de behöver.

"Tydligt utformade riktlinjer som diskuteras regelbundet kring detta för att alla ska var delaktiga och känna att stödet finns om något händer som gör att man känner sig hotad eller kränkt." Skyddsombud

"Tydligare riktlinjer för hur lärarna går tillväga när våld/hot kommer från elev mot lärare. Tydligare uppföljning från rektor och hen i sin tur behöver få stöd ifrån huvudman för att kunna stötta och visa på noll toleransen till elev och vårdnadshavare runt beteendet." Skyddsombud

"Tydlig policy- och handlingsplan när det gäller personal som utsätts för hot, våld och kränkningar av elever och vårdnadshavare. Genomgång och diskussion på enheten vad det innebär, så att rektor och medarbetare är överens om hur man ska hantera uppkomna situationer." Skyddsombud

"Att rutiner som finns är allmänt kända samt att resurserna ökar för att förebygga hot och våld." Skyddsombud

Mer resurser och mer personal samt större lokaler efterfrågades också.

"Mer ekonomisk tilldelning från kommunen för att kunna sätta in enskilt stöd snabbare till elever som är i behov av arbetet i liten grupp eller enskilt. Här ger rektor och utbildningschefen svaret att då behöver lärartjänsterna dras ner för att det ska rymmas inom ramen för budgeten." Skyddsombud

"De elever som hotar och förstör behöver stöd av vuxna som inte längre finns att tillgå. Vi har fått spara in på all extrapersonal." Skyddsombud

"Fler assistenter för utåtagerande elever där läraren inte räcker till. Skolan kan inte styras enbart av ekonomiska skäl som den gör nu. Personalen går under och agerar som ordningsvakter till dessa barn." Skyddsombud

"Ökat antal tjänster. Två-lärarsystem. Elevresurser istället för fritidspedagoger som resurs för att hålla ork, fokus, förberedelser och kvalité även på fritidshemmet." Skyddsombud

"Fler vuxna som finns kring eleverna på exempelvis raster. Utrymme och personal så att elever som är i behov av fler bryt i schemat kan få gå undan och bli aktiverade med andra saker." Skyddsombud

Även samarbete med andra inom och utanför skolan efterfrågades.

"Mera resurser i form av personal så att vi skulle kunna arbeta mera förebyggande och kunna förhindra många situationer innan de uppstår. Mera stöd från kuratorer, psykologer och andra aktörer." Skyddsombud

"Mer stöd från det sociala och polis samt mer samarbete med idrottsrörelsen, fritidsgården." Skyddsombud

"Mer hjälp från elevhälsan så att lärarna inte ska behöva stå själva med svåra, jobbiga elever." Skyddsombud

Slutligen var det många ombud som svarade att det behövdes ett tydligare regelverk eller tydligare direktiv för vad man får och ska göra.

"Ett tydligare regelverk där inte läraren känner sig "bakbunden" för att agera." Skyddsombud

"Tydliga direktiv på vad som gäller, samt en rektor som är närvarande och står bakom sina pedagoger i utsatta situationer." Skyddsombud

"Större möjligheter för personalen att vidta åtgärder mot hotfulla elever eller vårdnadshavare." Skyddsombud

"Stöd när elever/eleven beter sig illa. Tydliga restriktioner om vad som gäller när elever/eleven missköter sig. Vad gäller och hur länge får man hålla på innan man går vidare med saker..." Skyddsombud

Vad skulle bidra till minskat hot och våld på skolorna?

Lärarna fick en fråga kring vad de tror kan bidra till att minska hot och våld på skolor. I samtliga skolformer tror lärarna att fler vuxna och färre elever skulle kunna bidra till att minska hot och våld. Många lärare önskar ett två-lärare-system och fler speciallärare.

"Högre lärartäthet på både fritids och skola för att alla barn ska få det de behöver. För fritids del kan det även behövas en översyn av barngruppens storlek i förhållande till personal och fritidslokaler. Mycket ofta får fritidspersonalen slita med barn som har extra behov utan att få stöd personalmässigt, vilket är mycket slitsamt och stressigt. Nu i covid-19 tider är det mycket slitsamt med alla telefonsamtal om hämtning samtidigt som vi ska försöka ha en bra verksamhet för våra barn, där man hela tiden blir avbruten av att telefonen ringer." Lärare i fritidshem

"Tvåläraryrskap i alla klasser samt assistenter till de elever som behöver gå ifrån klassen ibland." Lärare i grundskolan 1–3

"Fler lärare i klassrummet, fler som ser elevers behov och kan stötta i hur man ska gå tillväga. Delat klassläraryrskap, så man blir avlastad i elevkontakt, vårdnadshavarkontakter, att två kan vara med på samtal, höra samma saker." Lärare i grundskolan 4–6

"Tidiga insatser (från förskoleklass) och två lärare system upp tom årskurs 3." Lärare i grundskolan 1–3

Lärarna anser också att det är viktigt med andra yrkesgrupper som t ex rastvakter/skolvårdar, elevassistenter och socialpedagoger som kan ta hand om eleverna när det inte är undervisning.

"Fler resurser i form av socionomer, socialpedagoger på plats nära elever dagligen." Lärare i grundskolan 1–3

"Fler vuxna bland eleverna i korridorerna som stöd och förebilder eller bara som närvarande vuxna." Lärare i grundskolan 4–6

"Fler vuxna i skolan, på lektioner och raster. Det behöver inte vara pedagoger till allt."
Lärare i grundskolan 1–3

"Fler utbildad personal och mer tid att utföra sina arbetsuppgifter vilket ger mindre stress. Anställ fler rastvakter skolvärdinnor osv." Lärare i grundskolan 4–6

Elevantalet skulle behöva minska både i skolan och i klassrummet. Men det behövs även anpassade lokaler.

"Färre elever i klasserna. Anpassade miljöer. Lugnare tempo. Fler närvarande vuxna. Fler utbildade pedagoger. Rastvärdar i korridorer och på skolgårdar." Lärare i förskoleklass

"Bra förebyggande arbete. Färre elever i klasserna, 15–20 elever. Fler vuxna på skolan dvs mer pengar till utsatta områden. Vi lärare skulle kunna göra så mycket om vi fick tiden att göra det. Vi kan inte undervisa samtidigt som vi ska lösa konflikter. Vi kan inte vara i klassrummet samtidigt som vi ska vara i korridoren eller på gården." Lärare i grundskolan 1–3

"Färre barn i grupperna, större ytor för barnen att vistas på, mer utbildad personal."
Lärare i fritidshem

En annan sak många lärare tar upp är att alla barn inte kan hantera att vara i ett klassrum tillsammans med många andra barn. Elever som är väldigt utåtagerande skulle lära sig bättre i mindre grupper med utbildade lärare.

"Sluta tro att rumslig integrering av elever i behov av särskilt stöd alltid är det rätta. Att misslyckas gång på gång på grund av de extrema kraven det ställs på elever att gå i en "vanlig" klass är inte ok mot barnet i behov av särskilt stöd eller mot övriga elever som får utstå hot och våld dagligen." Lärare i fritidshem

"Elever som klarar inte vanlig undervisning ska inte delta på lektionerna med andra elever, de behöver speciallärare och speciellt anpassad undervisning." Lärare i grundskolan 1–3

"Elever som har stora problem med utåtagerande kan inte i vara klass. De måste vara i mindre grupp med utbildade lärare, nästan alltid har utbildade hand om dem antingen i klass eller i mindre grupp. De behöver utbildade lärare mest." Lärare i förskoleklass

"Skolan behöver göras om. Undervisningen idag är inte till för alla. Det behövs mer variation. Mindre undervisningsgrupper. Mer tid för planering för att kunna arbeta förebyggande. Mer möjligheter för oss lärare. Tydliga riktlinjer för vad vi får göra, hur vi får ingripa. Idag är det föräldrarna och elevernas marknad. Lärare är rädda att ingripa då de är rädda att bli anmälda." Lärare i grundskolan 1–3

Många vill utöka elevhälsan med till exempel fler psykologer och att de elever som har behov av särskilt stöd verkligen ska få det.

"De elever som är i behov av stöd och hjälp verkligen får hjälp. Tillsammans med vårdnadshavare kan vi lärare göra mycket men en del elever behöver enskild hjälp och stöd." Lärare i förskoleklass

"Fler stödinsatser tex från elevhälsan." Lärare i grundskolan 4–6

"En stark fungerande elevhälsa som är stationerad på skolan och har tid att handleda lärare och finnas i verksamheten." Lärare i grundskolan 1–3

Även ett utökat samarbete med exempelvis socialtjänst och BUP efterfrågas. Dessutom anser lärarna att de barn och familjer som har det svårt ska få snabb hjälp.

"Bättre samverkan mellan socialförvaltning. Större möjlighet för socialförvaltningen att göra insatser utan krav på frivillighet. Förändrade sekretessbestämmelser. Bättre samverkan och bättre flöde med stöd på BUP för familjer som behöver det." Lärare i grundskolan 4–6

"Bättre hjälp med aggressiva elever betydligt snabbare kontakt med BUP. Det ska inte behöva ta flera år." Lärare i förskoleklass

"Att socialtjänsten /polis sätts in vid hot och hot om våld från vårdnadshavare." Lärare i grundskolan 1–3

"Tätare samarbete med socialtjänst och polis." Lärare i grundskolan 4–6

Det förebyggande arbetet lyfts också upp som viktigt. Både på samhällsnivå och på skolnivå. På samhällsnivå så handlar det dels om en oro kring samhällsutvecklingen men också en önskan att samhället måste ta hot och våld på allvar.

"Är orolig över samhällsutvecklingen och vad den gör med dagens barn och unga. Vi behöver göra något och det nu. Alla behöver hjälpa till men framförallt hemmen håller på att tappa det fullständigt då många verkar sakna förmågan att få barn att inse orsak-verkan och konsekvenser av ens handlande." Lärare i fritidshem

"Ökad status för läraryrket på samhällsnivå. Föräldrar och personal som står stadigt och sätter gränser. Att all personal i skolan reagerar mot våld och ingen ser mellan fingrarna även om det inte är ens egna elever." Lärare i grundskolan 1–3

"Tydligare auktoritet för skola och lärande, färre curlande föräldrar, rektorer som sätter ner foten och inte låter föräldraåsikter ta över vår professionalitet, bättre uppfostran. Ett samhälle som inte tolererar våld och kränkningar (utopi)." Lärare i grundskolan 4–6

På skolnivå handlar det bland annat om utbildning för skolledning och personal och mer stöttande chefer.

"Att vi får ett tydligt och utökat handlingsutrymme för vad vi får och inte får göra i kontakten med eleverna samt att det finns tydliga rutiner i verksamheten för hur en går tillväga när elever bryter mot ordningsreglerna som är förankrade hos såväl elever som VH och följs upp av personalen i verksamheten. Att få resurser för att kunna bemöta eleverna och förebygga att olika situationer uppkommer." Lärare i grundskolan 4–6

"Att vi har bättre stöd hos skolledning. Att kunna anmäla föräldrar som kränker personal på skolan." Lärare i grundskolan 1–3

Vissa vill att det ska bli mer kännbara konsekvenser och tydligare vad man som lärare får göra.

"Måste finnas tydliga konsekvenser och riktlinjer som kommer från högre distans. En lärare ska ABSOLUT inte behöva bli slagen mm på sin arbetsplats. Hade det varit på vilken

annan arbetsplats som helst hade det blivit stor sak av det hela, hade hänt något, avstängning/av med jobbet mm.” Lärare

”Rektorer måste få mer makt att kunna gå in och sätta konkreta konsekvenser när elever hotar, trakasserar.” Lärare i grundskolan 1–3

”Inför uppförande/ordningsbetyg. Ge mer möjligheter för skolan/läraren att ge konsekvenser. Skriv om läroplanen så att VH inte har så stor möjlighet att kräva en massa. Skriv en läroplan som ger tillbaka läraryrket status. Ändra skollagen så att den skyddar läraren och skolan.” Lärare i grundskolan 4–6

Vissa förslag handlar om vårdnadshavare, både om ett ökat ansvarstagande och om att involvera dem mer i det förebyggande arbetet.

”Föräldrarna måst ha tillit till att vi pedagoger kan vårt yrke. Vi måste få tillbaka vår pondus. Relationen mellan vuxna och barn saknar allt för ofta den ömsesidiga respekt som krävs. Med de krav som ligger på oss, hinner vi inte skapa de trygga, goda relationer vi behöver ha med eleverna (speciellt de otrygga och osäkra). Respekten för vår professionalitet måste finnas hos både barn och vuxna. Det skapar trygghet och förtydligar de ramar som många barn behöver men ofta saknar.” Lärare i grundskolan 1–3

”Bättre samarbete med föräldrar. Att skolan blir tydligare med att tala om vilka krav vi ställer på vårdnadshavare och vad som är deras roll.” Lärare i förskoleklass

Även ombuden fick frågan vad de trodde skulle minska hot och våld i skolan. De hade i stort sett samma förslag som lärarna. Flera vuxna i skolan, konsekvenser för elever som är hotfulla och våldsamma och ett bättre förebyggande arbete.

”Det är ett symtom på hur samhället ser ut, så det behövs att man involverar vuxna inte bara skolpersonal och elever.” Skyddsombud

”En agerandeplan som påvisar vad lärare har för befogenheter i dessa situationer. Sen måste det finnas en konsekvenstrappa för elever. Den måste tillämpas så att rektorer tvingas agera och stänga av elever eller flytta dem till andra skolor. Som det är idag är ju lärare som tvingas sluta. Så kan vi inte ha det. På min senaste skola tvingades jag själv sluta efter att ha blivit jagad med stenar över skolgården. Fick inget stöd av rektor och då slutar man.” Skyddsombud

”En lugnare och tryggare miljö, både för vuxna barn. Detta kan uppnås med bl.a mindre elevgrupper, mer kompetent extrapersonal i korridorer och där elever rör sig mer fritt, att lärare blir avlösta från att lösa och anmäla konflikter under lektionstid, får lägga sin arbetstid på huvuduppdraget” Skyddsombud

”Färre elever i varje klass samt fritids. Fritids/skolan arbetar med värdegrundsfrågor, gruppstärkande övningar mm, men inget hjälper. Antalet elever som mår dåligt ökar...” Skyddsombud

”Mer personal! Exempelvis en socialpedagog som kan jobba förebyggande, organisera raster, finnas i korridor & omklädningsrum. Någon som kan avlasta lärare i att göra kränkings- & tillbudsanmälningar.” Skyddsombud

Slutsatser

Hot och våld - ett skrämmande vanligt problem

Lärarförbundets undersökning visar att majoriteten av lärare har blivit utsatta av hot och våld under 2020. Tyvärr går det inte göra några jämförelser med tidigare undersökningar eftersom undersökningar om hot och våld i förskoleklass, fritidshem och grundskolans tidigare år är mer eller mindre obefintliga. I den mån dessa lärargrupper har ingått i undersökningar så har de slagits ihop med lärare som har äldre elever. Detta blir dock gravt missvisande eftersom problemen är betydligt högre för de lärare som har yngre elever än för de lärare som har äldre elever. Vi behöver kunna följa hur situationen ser ut även för lärare som undervisar yngre barn. Ansvariga myndigheter bör inkludera dessa lärare i sina undersökningar samt börja dela upp statistiken så att en korrekt bild av verkligheten beskrivs.

Hot och våld är ett samhällsproblem som skolan inte ensam kan lösa

Problem med hot och våld på skolor finns på många ställen runt omkring i vårt land även om det i media och i politiken ofta framstår som att det är ett problem som är isolerat till utsatta områden. Vår undersökning visar till exempelvis att 7 av 10 lärare minst en gång under 2020 har blivit utsatta för en hotfull situation av en elev. Mest utsatta är lärarna i förskoleklass och fritidshem där 28 respektive 30 procent svarar att det händer varje vecka. Var tionde lärare i fritidshem svarar att de **varje dag** blir utsatta för verbalt våld. Lärarna uttrycker i vår undersökning en oro kring samhällsutvecklingen och har en önskan att hot och våld ska tas på allvar.

Det är otroligt viktigt att hot och våld inte normaliseras vare sig i samhället eller i skolan. Vår undersökning tyder på att det har skett en normalisering av hot och våld i skola, framför allt på fritidshem och i förskoleklass. Vissa lärare ser det som ett normalt inslag i arbetet alternativt har tröttnat på att anmäla incidenter eftersom inget ändå händer och så kan det inte vara. Både personal och barn har rätt till en arbetsmiljö utan hot och våld. Det behövs krafttag för att förändra situationen. Politiker och huvudmän måste ge skolorna resurser för att främja en trygg och säker arbetsmiljö men de måste också se till att det finns förutsättningar för lärare och skolledare att arbeta förebyggande så att situationer med hot och våld inte uppstår.

Forskning visar att barns psykiska ohälsa har ökat. Samtidigt har det skett stora förändringar både i skolan och i samhället. Till exempel är det fler vårdnadshavare som arbetar heltid vilket innebär att fler barn är på fritidshemmen, lärar- och personaltätheten har minskat i skolan och fritidsverksamhetens förutsättningar har kraftigt försämrats. Skolan behöver få utökade resurser för att kunna förstärka elevhälsan, anställa yrkesgrupper som tar hand om eleverna mellan lektionerna och sist men inte minst gör det möjligt att kunna anpassa lokalerna. Detta är särskilt viktigt för fritidshemmen där lokalerna ofta är dåligt anpassade efter verksamheten vilket leder till trängsel, hög ljudnivå och stress för både personal och elever. Det ska inte vara så, vilket tidigare undersökningar har visat, att barn vill sluta på fritidshemmet för att de vill ha lugn och ro.

Samhället behöver också organisera så att det finns ett helhetsgrepp runt elevernas livssituation. Barn som utsätter andra för hot och våld kan själva vara utsatta för våld. Amerikansk forskning visar till exempel att våldet i skolan ofta är en spegling av den miljö barnen lever i. Det vill säga att eleverna tar med det våld de upplever hemma, eller som de har i sin närmiljö, in i skolan. Därför är det viktigt att det finns en samverkan mellan olika instanser som t ex socialtjänst, BUP och polis så att insatser snabbt kan sättas in om barn är i utsatta situationer. Det behöver också finnas en tillgänglig och fungerande psykiatri och ett samarbete mellan olika instanser som till exempel psykiatri, polis och skola. Det ska finnas upparbetade rutiner så att de barn och familjer

som behöver stöd och hjälp snabbt ska få det. Även civilsamhället och föreningslivet kan med fördel hjälpa till att bryta en destruktiv utveckling

Barn som utövar våld är inte ett okomplicerat problem

Lärare kan hamna i hot- och våldssituationer med elever både genom att de tvingas ingripa när elever är i konflikt med andra elever och när de hamnar i en konflikt med eleven själv. Det är inte alltid enkelt att erkänna att man har hamnat i en hot- och våldssituation med en elev som är ett barn. Det kan uppfattas som skamligt att våga erkänna att man har blivit utsatt och att man mår dåligt av det. I vår undersökning berättade också lärare att de tycker synd om barnen och därför blir det svårare att till exempel rapportera tillbud. En annan sak som kan göra att det är svårt att rapportera att man har blivit utsatt är att arbetsgivaren skuldbelägger läraren. Att de anser att det är lärarens fel att elever utsätter dem för hot och våld och att läraren borde kunna klara av att hantera barn. Oavsett ålder på eleven är det oacceptabelt att lärare regelbundet blir utsatta för hot och våld och arbetsgivaren behöver stötta de lärare som blir utsatta.

Hot och våld från vårdnadshavare är helt oacceptabelt

Ett fullständigt oacceptabelt problem är hot och våld mot lärare från vårdnadshavare. De är vuxna och behöver samarbeta med skolan för sina barns bästa. När vårdnadshavare ser sig eller sitt barn som kunder i skolan öppnar det upp för en annan logik kring att klaga om man är missnöjd. Vi har kunnat läsa i denna rapport om vårdnadshavare som lägger sig i undervisningen eller som hotar med att anmäla lärare. Som två lärare i grundskolan årskurs 4–6 säger: *”Hot om anmälan till skolinspektion när vårdnadshavare inte fått gehör för sina krav på förflyttning av vissa elever som dem inte tycker ska få gå på skolan.”* och *”Vårdnadshavare som vill styra betyg trots att de inte är insatta i kursplanerna. Man känner olust.”* Sådana incidenter måste lärare och rektor markera starkt emot. Lärare ska heller inte behöva vara själva i situationer där hot och våld från vårdnadshavare kan uppstå. Finns det en risk att vårdnadshavare blir hotfulla eller våldsamma ska minst en annan ur personalen vara med. I vissa fall kan det vara nödvändigt för en rektor att ta över kontakten med en viss vårdnadshavare som har utsatt en lärare för hot och våld, men rektor måste då få rätt förutsättningar och i sin tur ha huvudmannens stöd bakom sig. Hotfulla och våldsamma vårdnadshavare ska också begränsas i sin rätt att vistas i skolan.

Lärare måste få förutsättningar att skapa trygghet och studiero

Eftersom hot och våld är ett reellt problem med många negativa konsekvenser både för elever och lärare är det viktigt att lärarna får förutsättningar att skapa trygghet och studiero. Enligt Arbetsmiljöverket finns det ett antal faktorer som påverkar risken för att hot och våld ska uppstå. Ensamarbete, stress, tidsbrist och hög arbetsbelastning är några av dessa faktorer. Läraryrket har i ett flertal undersökningar kunnat visa att lärarna har en realistiskt hög arbetsbelastning och att den arbetsrelaterade stressen är hög. Många lärare vittnar om att de har för lite tid att planera och följa upp undervisningen. Det är heller inte ovanligt att lärare upplever att de inte räcker till och det skapar både oro och stress. Studiero skapas bland annat genom att läraren får möjlighet och tid för att kunna planera, följa upp och anpassa sin undervisning. Förutom att lärare ska få tillräcklig planeringstid är det också viktigt att lärare får tillgång till resurser till särskilt stöd när så krävs. Det måste finnas stöd i form av en väl utbyggd elevhälsa med bland annat specialpedagoger och avlastning från andra vuxna till exempel rastvakter så att läraren kan fokusera på sitt huvuduppdrag.

En annan viktig faktor för att minska risken att hot och våld ska förekomma är att skolan och fritidshemmen har anpassade lokaler utifrån verksamheten. Detta är också något som regleras i föreskrifterna kring hot och våld (se 6§ AFS 1993:2) där det står att arbetsplatser skall placeras,

utformas och utrustas så att risk för våld eller hot om våld så långt som det är möjligt förebyggs. Detta är särskilt viktigt i fritidshemmen eftersom det har skett stora försämringar genom att det på många skolor har skett en lokalintegrering vilket innebär att fritidsverksamheten delar lokaler med skolverksamheten. Under de senaste tio läsåren har dessutom antalet elever och anställda ökat men antalet fritidshem är något färre än för 10 år sedan. Det innebär att fler personer måste få plats på samma yta. Den personal som har ökat har i främst varit personal som saknar utbildning för arbete med barn. Granskningar av fritidshemmet pekar på bristande förutsättningar för att utföra fritidshemmets uppdrag att stimulera elevernas utveckling och lärande och erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Granskningar visar trångboddhet och brist på lokaler vilket leder till trängsel, hög ljudnivå och stress vilket i sin tur ökar risken för att konflikter ska uppstå. Det är viktigt att fritidshemmen får förutsättningar att bedriva sin verksamhet på bästa sätt. Inte bara för att lärarna ska ha en bra arbetsmiljö utan också eftersom ett väl fungerande fritidshem sannolikt har en positiv inverkan på skolresultaten (Utbildningsdepartementet, 2021).

Huvudmännen måste ta problemet med hot och våld på allvar

Det är helt oacceptabelt att lärare blir utsatta för hot och våld i arbetslivet och enligt föreskrifter gällande hot och våld (AFS 1993:2) skall arbetet ordnas så att risk för våld eller hot om våld så långt som det är möjligt förebyggs. Huvudmännen måste börja ta problemet med hot och våld på allvar. Det är alltid huvudmannen som är ansvarig för arbetsmiljön i skolan. Huvudmannen måste säkerställa att det finns en arbetsmiljöorganisation, att det finns rätt förutsättningar för arbetsmiljöarbetet och att arbetsmiljölagen följs. Olika *arbetsuppgifter* i arbetsmiljöarbetet kan delegeras till exempelvis rektor eller skolchef, som i sin tur kan delegera vidare arbetsmiljöuppgifter, men *ansvaret* ligger alltid hos huvudmannen som arbetsgivare. Idag hamnar för mycket av ansvaret för att komma tillrätta med problemen med hot och våld på den enskilda skolan. I vår undersökning svarar endast 19 procent av ombuden att huvudmannen ger skolan det stöd de behöver gällande hot och våld.

Politiker/huvudmän ska regelbundet följa upp att arbetsmiljöorganisationen fungerar och ger resultat ute på enheterna. Eftersom arbetsförhållanden som innehåller hot och våld medför stora risker behöver sådana förhållanden särskilt uppmärksammas inom uppföljningarna. Det räcker alltså inte för politiker/huvudmän att bara känna till förekomst av hot och våld inom den egna organisationen och på respektive enhet. De måste också regelbundet förvissa sig om att det finns ett systematiskt arbete på varje enhet för att minska risken för hot och våld. De ska se till att de som utför arbetet har mandat, resurser och kompetens. Om något fallerar ska de se till att åtgärder vidtas.

I detta sammanhang ska också skolchefens roll nämnas. Enligt skollagen ska skolchefen biträda huvudmannen med att tillse att de föreskrifter som gäller för utbildningen följs. Med föreskrifter avses också de regelverk som gäller för arbetsmiljön. Skolchefen har således ett särskilt utpekat ansvar för arbetsmiljöarbetet.

Huvudmannen ska upprätta och följa rutiner för arbetet mot hot och våld

Vår undersökning visar att en hög andel av ombuden svarar att det finns ett förebyggande arbete mot hot och våld som en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet på deras skola, samt att det finns en policy där det till exempel framgår att det råder nolltolerans vad gäller hot och våld. De flesta skolor har också nedskrivna rutiner för hur man ska hantera en hot-och våldssituation, men det är något som måste finnas på *varje* skola. Dessutom behöver det finnas oavsett vem som är offer för våldet. Var tionde ombud svarar nämligen att det endast finns

nedskrivna rutiner när våldet sker mellan elever. Rutinerna måste vidare vara uppdaterade och kända av alla anställda, samt ska regelbundet utvärderas och eventuellt revideras.

Arbetsgivaren ska enligt arbetsmiljölagen "fortlöpande undersöka riskerna i verksamheten" och arbetsmiljöföreskriften om hot och våld föreskriver att "Arbetsgivaren skall utreda de risker för våld eller hot om våld som kan finnas i arbetet samt vidta de åtgärder som kan föranledas av utredningen". Alla arbetsgivare är skyldiga att varje år göra en uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet samt genomföra nödvändiga förbättringar (AFS 2001:1). Frågor om hot och våld är ett så tungt och allvarligt inslag i arbetsmiljöarbetet att det självklart behöver vara en del av den årliga uppföljningen av arbetsmiljöarbetet. Dessa skyldigheter lever många huvudmän inte upp till, eftersom vår undersökning visar att inte ens 4 av 10 ombud svarar att arbetsgivaren har undersökt och bedömt riskerna för hot och våld under de senaste 12 månaderna.

Det måste även finnas rutiner på huvudmannanivå för hantering av tillbud, stöd till utsatta lärare, samarbete med polis och socialtjänst samt för avstängningar och omplaceringar av elever. Om en rektor på en skola behöver omplacera en elev till en annan skola för att säkra trygghet och studiero för de andra eleverna, så måste det finnas en annan skola som kan ta emot den omplacerade eleven. Om en elev behöver stängas av från undervisningen i grundskolan, då det är nödvändigt för övriga elevers trygghet och studiero, så ska eleven erbjudas "kompensation för den undervisning som han eller hon går miste om på grund av avstängningen" (5 kap 14 § skollagen). För att en rektor ska kunna använda den disciplinära åtgärden när det blir nödvändigt så måste det finnas resurser och rutiner att luta sig mot. Det ska finnas tydliga riktlinjer om incidenter med hot och våld inträffar ska det även finnas rutiner kring till exempel avstängningar, omplaceringar av elever, hantering av tillbud, samarbete med polis och socialtjänst.

Arbetsgivaren måste utreda och anmäla tillbud och arbetsskador

Det är anmärkningsvärt att mindre än hälften av ombuden svarar att arbetsgivaren alltid utreder händelser med hot och våld. Alla tillbud och händelser med våld eller hot om våld skall dokumenteras och utredas, enligt arbetsmiljöföreskrifterna om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön (10 §). Här lever huvudmännen inte upp till kraven. I vår undersökning framkommer det också att trots att lärarna och ombuden anmäler händelser så händer inget. Arbetsgivaren samlar anmälningarna på hög utan att utreda eller sätta in åtgärder. Det är inte bara oacceptabelt men också emot arbetsmiljölagen. Det kan också skapa en känsla hos lärarna att det inte är någon idé att rapportera tillbud eftersom inget ändå händer. Istället bör det på varje arbetsplats finnas en inställning att man alltid skriver en anmälan som neutralt beskriver händelsen.

Det är viktigt att anmäla tillbud vid incidenter på arbetsplatsen som skulle kunna leda till hälsobesvär, sjukdom eller olycksfall. Syftet är att uppmärksamma arbetsgivaren på problem i arbetsmiljön som bör åtgärdas. Tillbudsanmälningarna blir därigenom ett viktigt redskap för att få syn på var risker i arbetsmiljön finns, vilka rutiner eller kunskaper som saknas eller vad som måste åtgärdas. Arbetsgivaren bör alltså välkomna tillbudsanmälningar som en del i det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Om det inträffar allvarliga tillbud så ska arbetsgivaren rapportera dem vidare till Arbetsmiljöverket. Ett tillbud är allvarligt om det har inneburit allvarlig fara för liv eller hälsa. Det behöver inte vara av fysisk art utan kan även gälla händelser som riskerar att drabba arbetstagarens psykiska hälsa, såsom allvarligare hot om våld. Det är arbetsgivaren som bedömer om en händelse är så allvarlig att den ska anmälas till Arbetsmiljöverket, men om en arbetsgivare underlåter att anmäla en allvarlig händelse är det ett brott mot arbetsmiljölagen

som kan leda till böter. I vår undersökning har en del av ombuden svarat att arbetsgivaren alltid anmäler händelser med hot och våld till Arbetsmiljöverket och en del har svarat att arbetsgivaren endast anmäler allvarliga händelser. Båda dessa svar kan visa på ett helt korrekt agerande, beroende på hur allvarliga händelserna har varit. Att 10 respektive 8 procent av ombuden har svarat att arbetsgivaren inte anmäler hot respektive våld, samt att omkring nästan hälften av ombuden svarar att de inte vet om arbetsgivaren anmäler eller inte är däremot oroväckande. Arbetsgivaren behöver ha en systematisk hantering av tillbudsanmälningar, och skyddsombuden ska veta hur de hanteras, eftersom de enligt arbetsmiljölagen har rätt att ta del av handlingar och information som behövs för ombudets verksamhet (6 kap 6 §).

Utsatta lärare måste få stöd och hjälp för att minimera de negativa konsekvenserna

Att bli utsatt för hot och våld är, enligt psykologen Per Sandberg, den mest traumatiserande formen av stress (Lärarförbundet, 2008). Tidigare forskning visar att lärare som blivit utsatta för fysiskt våld uppgav i en undersökning "sämre hälsa, mer sömnsvårigheter och en lägre egenbedömd hälsa jämfört med sina icke-utsatta kollegor" (Göransson, Knight, Guthenberg, & Sverke, 2011). När det gäller arbetstrivsel och viljan att säga upp sig från skolan var mönstret att mer utsatta lärare trivdes sämre och i högre grad ville sluta på skolan. Att vara utsatt av en vårdnadshavare gav mer negativa konsekvenser än om man blev utsatt av en elev. Även vår undersökning bekräftar att problem med hot och våld på skolan har negativa konsekvenser för lärarna.

En alldeles för stor andel av lärarna berättar i denna undersökning om en verklighet där hot och våld stör undervisningen och studieron, och där de känner sig stressade. Var femte lärare svarar att de *helt eller i hög grad instämmer* med att problem med hot och våld på deras skola gör att de antingen funderat på att byta arbetsplats eller funderat på att sluta som lärare helt. Värst ser det ut för lärare i förskoleklass och grundskolan årskurs 1-3 där hela var fjärde svarar detta. Nästan var tionde lärare svarar att de *helt instämmer* med att problem med hot och våld har gjort att de har funderat på att byta arbetsplats.

Om en lärare eller skollärdare har blivit utsatt för hot eller våld i arbetet är det viktigt att arbetsgivaren stöttar läraren. Som nämndes i bakgrundskapitlet i denna rapport så händer det att lärare låter bli att anmäla att de blivit utsatta på grund av rädsla för att uppfattas som mindre kompetenta, eller på grund av att man inte har förtroende för att händelsen kommer hanteras på ett bra sätt. Forskning visar att lärare som varit utsatta för hot eller våld drabbades av mer negativa konsekvenser om de upplevde ett bristande stöd från arbetsgivaren, eller om de arbetade på en skola som inte hade ett aktivt förebyggande arbete mot hot och våld.

Arbetsmiljöföreskrifterna om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön föreskriver att en "arbetstagare som utsatts för våld eller hot om våld skall snabbt få hjälp och stöd för att förebygga eller lindra såväl fysisk som psykisk skada. Arbetsgivaren skall ha särskilda rutiner för detta (11 §)". Även Arbetsmiljölagen (se 3 kap. 2 c § arbetsmiljölagen) säger att: "Arbetsgivaren ska, som en allmän skyldighet, svara för att den företagshälsovård som arbetsförhållandena kräver finns att tillgå. En stor majoritet (78%) av ombuden i vår undersökning svarar att det finns särskild hjälp att tillgå för personal som blir utsatta, till exempel företagshälsovård eller annan resurs. Detta är glädjande, men denna siffra borde vara 100 procent. Sen räcker det inte med att tjänsten finns utan den måste erbjudas till personalen så att de verkligen får hjälp.

Utsattheten för hot och våld drabbar inte bara den enskilda läraren som blir offer för en incident, utan även yrkeskåren som helhet. Alla lärare tvingas rikta en del av sin uppmärksamhet mot att bedöma risken för hotfulla situationer. När lärare går omkring med en

sådan oro är det svårare att bygga förtroendefulla relationer med elever, undervisningen blir sämre för hela elevgruppen och lärargärningen blir mindre meningsfull. I vår undersökning svarar 37 procent av lärarna och 44 procent av ombuden att hot och våld är ett ganska eller mycket stort problem på deras skola. På de skolor där hot och våld är ett problem blir det väldigt tungt att verka som lärare. Stressen från att verka i en sådan arbetsmiljö leder till att lärare blir sjukskrivna, byter arbetsplats eller funderar på att sluta som lärare. I SCB:s undersökning från 2017 om varför lärare har slutat som lärare, uppgav ungefär tio procent av lärarna som lämnat yrket att trakasserier, hot och våld från elever var "en helt eller till stor del bidragande anledning till att lämna läraryrket". För fem procent var trakasserier, hot och våld från föräldrar och vårdnadshavare en helt eller starkt bidragande orsak till att de lämnat yrket. Cirka 40 procent ansåg att brist på stöd för att hantera svåra situationer med elever och vårdnadshavare bidrog helt eller till stor del till att de inte längre arbetar som lärare inom skolväsendet.

I förlängningen kan situationen också innebära att färre vill utbilda sig till lärare, vilket spär på lärarbristen. Svensk skola måste komma tillrätta med problemen med hot och våld – både för att elever ska kunna fokusera på att lära sig, och för att lärare ska få känna arbetsglädje och fortsätta vilja vara lärare. Vad det än kostar så kommer det vara billigare än att inte vidta de förebyggande åtgärderna.

Arbetsgivaren måste erbjuda mer utbildning, handledning och stöd

Huvudmännen måste i högre utsträckning erbjuda utbildning, handledning och stöd till de anställda. Enligt arbetsmiljöföreskrifterna om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön ska arbetstagarna "ha tillräcklig utbildning och information och få tillräckliga instruktioner för att kunna utföra arbetet säkert och med tillfredsställande trygghet" (4 §). Vidare så ska arbetstagarna få särskilt stöd och handledning vid arbete där det finns risk för återkommande våld eller hot om våld (5 §). 45 procent av ombuden i vår undersökning svarar att utbildning om hot och våld för de anställda inte ingår som en del i det förebyggande arbetet. Siffrorna är något bättre för tillgången till stöd och handledning, men fortfarande otillräckligt då endast 34 procent svarar att stöd finns i den utsträckning som behövs, och 25 procent svarar att tillgången till handledning är tillräcklig. 55 procent av ombuden bedömer att de anställda i hög eller mycket hög utsträckning har tillräcklig kunskap om att förebygga hot och våld, och motsvarande siffra gällande skolledningen är 63 procent.

Detta är ett område där huvudmännen tydligt måste förbättra sitt arbete. Många lärare och rektorer efterfrågar även mer konkret träning och case-baserade övningar eftersom hot och våldssituationer lyckligtvis är relativt ovanliga, men när de inträffar så är det ofta akut. Lärarutbildningen har moment som omfattar konflikthantering och ledarskap i klassrummet, men erfarenheten visar att nyexaminerade lärare ändå tycker att de är dåligt förberedda på att både förebygga hot och våld och att hantera uppkomna situationer. Konflikthantering och föräldrasamverkan är svårt att förbereda sig för genom akademiska studier och det får ofta inte plats inom ramen för VFU. Det är därför önskvärt att det blir ett betydande inslag under nyexaminerade lärares introduktionsperiod, så att erfarna mentorer kan vara ett stöd när de konkreta situationerna uppstår.

Det är viktigt att det här ses som ett kunskapsområde där läraren kan bygga upp sin kompetens både genom kollegial kvalitetsutveckling och genom formell kompetensutveckling. Ett kommande professionsprogram bör innehålla sådan kompetensutveckling.

Rektorer behöver få mer stöd av huvudmannen samt utbildning om att leda arbetet mot hot och våld

Många rektorer efterfrågar mer utbildning i detta ämne. Rektorer är även de anställda och har rätt att få tillgång till utbildning, handledning och stöd. De är dessutom arbetsgivarrepresentanter som oftast har delegerade arbetsmiljöuppgifter från huvudmannen. Det är viktigt att rektorer får tillräcklig utbildning om hur de kan leda arbetet mot hot och våld på skolan. Lärarförbundet anser att det statliga rektorsprogrammet ska ge grundläggande kunskap om arbetsmiljöarbete, och att det därutöver även behövs fortbildningsinsatser för rektorer om hot och våld. Fortbildning behöver erbjudas både för att öka en generell kunskapsnivå för alla rektorer samt i form av mer fördjupade kurser för skolor som har stora problem med hot och våld på skolan.

Huvudmännen måste sörja för att rektorer får stöd i det förebyggande arbetet. Det måste finnas en kultur där huvudmannens organisation och rektorn har en kontinuerlig dialog om hot och våld. Det behöver också skapas en kultur där det är lätt för rektorer att be om hjälp oavsett om det handlar om mer resurser till det främjande och förebyggande arbetet eller om stöttning i specifika incidenter behövs.

”Hot och våld mot tjänsteman” behöver omfatta hela yrkesrollen

Lärares och skolledares yrkesutövning ska i alla delar omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman. När det gäller yngre elever så är det i relation till vårdnadshavare som det kan bli aktuellt att tillämpa bestämmelsen om våld mot tjänsteman.

Allt som lärare och skolledare gör är en del av deras professionella uppdrag, även sådana arbetsuppgifter som inte självklart ingår i begreppet myndighetsutövning. När lärare och skolledare utsätts för hot eller våld i samband med yrkesutövningen är det inte bara ett angrepp på individen utan även på skolan som institution och i förlängningen på vårt demokratiska samhälle. Lärare och skolledare ska därför ha ett förstärkt straffrättsligt skydd när de blir utsatta för hot eller våld i arbetet, och det ska gälla för alla lärargrupper och i alla delar av deras uppdrag.

Eftersom det saknas tydliga prejudicerande domar så kan det, beroende på hur en enskild domstol tolkar begreppet ”myndighetsutövning”, vara stora delar av lärares yrkesutövning som inte omfattas av tjänstemannaskyddet idag. Exempelvis kan lärare som undervisar i skolformer eller årskurser som inte har betygsättning eller som endast delvis omfattas av bestämmelserna om disciplinära åtgärder omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman i lägre utsträckning. Det sänder ett viktigt signalvärde att lärare och skolledare ska ha ett tydligt skydd i lagen när de utövar sitt yrke, och det måste vara tydligt för både lärare, elever och vårdnadshavare vad som gäller.

Den pågående utredningen om ett förstärkt straffrättsligt skydd för vissa samhällsnyttiga funktioner och några andra straffrättsliga frågor (dir. 2020:54) har i uppdrag att bl.a. ”analysera och ta ställning till hur ett förstärkt straffrättsligt skydd för vissa samhällsnyttiga funktioner bör utformas”, med fokus på ambulans- och räddningstjänstpersonal samt personal inom hälso- och sjukvården. Lärarförbundet anser att regeringen bör ge ett tilläggsuppdrag till denna utredning för att även utreda hur lärares och skolledares yrkesutövning i alla sina delar ska kunna omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman.

Lärares ansvar och befogenheter att ingripa fysiskt måste förtydligas

I Lärarförbundets rapport om trygghet och studiero från 2019 framförde vi ett antal krav om förtydliganden i skollagstiftningen för att det ska bli tydligare för både lärare, elever och vårdnadshavare hur och när en lärare har ansvar och befogenhet att ingripa för att säkra trygghet och studiero. Regeringen har nyligen presenterat sin nationella plan för trygghet och studiero, som svarar upp mot några men inte samtliga krav. Eftersom planen inte infriar alla våra krav, och eftersom den endast är ett förslag som inte har blivit verklighet ännu, så kommer vi fortsätta driva dessa krav. Då de är nära kopplade till lärares möjligheter att förhindra och ingripa vid situationer med hot och våld lyfter vi dem även i denna rapport.

Skollagen behöver förtydliga när och hur lärare har rätt respektive skyldighet att ingripa fysiskt. En elev som själv har orsakat en ordningsstörning kan inte ha en absolut rätt att aldrig uppleva sig kränkt när en lärare måste ingripa för att utöva sitt tillsynsansvar och skapa trygghet och studiero – förutsatt att lärarens agerande var proportionerligt. Det är helt orimligt att Barn- och elevombudet ska kunna döma ut skadestånd i sådana fall.

Lärares tillsynsplikt behöver definieras. Idag följer den indirekt av föräldrabalken och delvis av brottsbalken samt ur praxis från domstolarna. Tillsynsplikten fordrar en egen definition i skollagen. Det behövs också rutiner för tillsynen, så att en lärare kan fortsätta sin undervisning även när hen har behövt utvisa en elev. Den pågående pandemin och skolornas distansundervisning har ytterligare accentuerat behovet av att utreda och definiera tillsynsplikten, även utifrån vad som ska gälla vid digital undervisning.

Lärarförbundets krav

Trots att media och politiker ofta försöker få det att framstå som att hot och våld på skolorna är kopplat till utsatta områden så visar vår undersökning tydligt att detta är ett generellt problem som sker i alla typer av områden. Det går inte att minska skolans resurser utan att det får konsekvenser. Huvudmannen är enligt lag alltid ansvarig för arbetsmiljön i skolan men regeringen måste också skapa förutsättningar för det förebyggande arbetet bland annat genom lagstiftning och resursförstärkning.

Krav riktade mot staten

- **Staten måste ta huvudansvaret för skolan och tillskjuta resurser.** Skolan är underfinansierad och kommunerna och övriga huvudmän har inte lyckats ta ansvar för likvärdighet och kvalitet. Staten måste ta över huvudansvaret för skolans finansiering och tillskjuta de finansiella medel som krävs för att skapa trygghet och studiero.
- **Förtydliga i skollagen gällande huvudmannens möjlighet att begränsa vårdnadshavares tillträde till skolan.** Det bör förtydligas i skollagen att huvudmannen kan fatta beslut om att vårdnadshavare som inverkar negativt på skolans trygghet och studiero inte ska ha tillträde till skolan, samt att anvisa särskilda kontaktsätt för en sådan vårdnadshavare.
- **Lärares och skolledares yrkesutövning ska i alla delar omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman.** När det gäller yngre elever så är det i relation till vårdnadshavare som det kan bli aktuellt att tillämpa bestämmelsen om våld mot tjänsteman.
- **Lärarförbundet kräver sedan tidigare att⁵:**
  - Rektorer ska få mer utbildning om att leda arbetet mot hot och våld.
  - Skollagens kapitel 5 Trygghet och studiero behöver omarbetas för att förtydliga lärares ansvar och befogenheter.
  - Lärares tillsynsplikt behöver definieras i lag.
  - Definitionen i skollagens kapitel 6 Åtgärder mot kränkande behandling av vad som är kränkande behandling behöver förtydligas.
  - Barn- och elevombudet, BEO, ska genom ovanstående ändring i skollagen inte kunna yrka på skadestånd för kränkande behandling till en elev som har orsakat den situation där en lärare tvingades ingripa för att säkra studiero och utöva sin tillsynsplikt, om lärares agerande var proportionerligt.

Krav riktade mot huvudmannen

- **Nolltolerans mot hot och våld i skolan ska gälla och genomföras i praktiken.**
- **Svåra samtal med vårdnadshavare ska riskbedömas.** Lärare ska inte själva riskera att hamna i en hotfull situation med en vårdnadshavare. Om det finns risk för hot och våld ska en lärare inte ta samtalet ensam.

---

⁵ Läs mer om dessa krav i Lärarförbundets rapport "När trygghet brister – En rapport om lärares utsatthet för hot och våld inom grundskolans årskurs 7-9, gymnasieskolan och vuxenutbildning" samt i rapporten "Trygghet att skapa studie ro – en rapport om lärares ansvar och befogenheter".

- **Lärare och skolledare ska vid behov erbjudas stöd från företagshälsovård eller dylikt som en förebyggande åtgärd.** Många lärare har en hög arbetsbelastning och känner sig stressade. Därför är det viktigt att förebygga de stressrelaterade besvären. Lärare ska få stöd av både arbetsgivaren och av företagshälsovården för att minska stressen. Vid utsatthet för hot och våld är det viktigt att lärarna blir erbjudna hjälp och stöd från företagshälsovården.
- **Vårdnadshavare som begår hotfulla eller våldsamma handlingar mot lärare ska alltid polisanmälas av skolan, med stöd från huvudmannen.** Huvudmannen kan anvisa särskilda rutiner för skolans kontakt med vårdnadshavare som har varit ett problem för arbetsmiljön. Huvudmannen kan besluta om tillträdesförbud till skolan för vårdnadshavare som har varit ett problem för arbetsmiljön.
- **Introduktionsperioden behöver stärkas så att alla nyexaminerade lärare får till sig praktisk kunskap om t.ex. konflikthantering och relationer till vårdnadshavare, kunskaper som erfarenheten visar är svåra att förmedla under en lärarutbildning.**
- **Lärarförbundet kräver sedan tidigare att⁶:**
  - Huvudmännen måste ta ett större ansvar i arbetet mot hot och våld. Huvudmannen är alltid ansvarig för arbetsmiljön i skolan. Olika *arbetsuppgifter* i arbetsmiljöarbetet kan delegeras, men *ansvaret* ligger alltid hos huvudmannen som arbetsgivare. Idag tar inte huvudmännen ett tillräckligt stort ansvar.
    - Politiker/huvudmän ska årligen följa upp arbetsmiljöarbetet kring hot och våld, centralt och ute på enheterna. Åtgärder ska vidtas när det krävs.
    - Skolledare måste få ett bättre stöd, tillräckliga resurser och ett starkt mandat från huvudmännen för att leda arbetet mot hot och våld.
    - Det systematiska arbetsmiljöarbetet mot hot och våld måste förbättras.
    - Samverkan i arbetsmiljöarbetet behöver förbättras.
    - Huvudmannen ska ha rutiner för arbetet mot hot och våld, om t.ex. avstängningar, omplaceringar av elever, hantering av tillbud, samarbete med polis och socialtjänst.
    - Arbetsgivaren måste erbjuda mer utbildning, handledning och stöd.
    - Tillbud ska anmälas och utredas av arbetsgivaren.
    - Utsatta lärare och skolledare måste få starkt stöd.
  - **Skolledarnas förutsättningar att arbeta förebyggande med hot och våld ska stärkas.** Skolledare måste få ett bättre stöd, tillräckliga resurser och ett starkt mandat från huvudmännen för att leda arbetet mot hot och våld. Det ska vara enkelt för skolledarna att be huvudmännen om hjälp men huvudmännen måste också bli bättre på att kontinuerligt erbjuda stöd och hjälp.

Krav riktade mot stat och huvudmännen

- **Lärarbristen måste lösas.** Behöriga lärare med rätt förutsättningar är nyckeln till trygghet, studiero och alla elevers rätt till utbildning av hög kvalitet. Huvudmännen måste ta ansvar för arbetsmiljön och minska lärares och skolledares arbetsbelastning. Staten måste investera i både reguljära lärarutbildningen och fler vägar till läraryrket genom kompletterande utbildningar.

---

⁶ Läs mer om dessa krav i Lärarförbundets rapport "När trygghet brister – En rapport om lärares utsatthet för hot och våld inom grundskolans årskurs 7-9, gymnasieskolan och vuxenutbildning."

- **Elever som är i behov av stöd måste få det.** När alla elever får det stöd de behöver och får de bästa förutsättningarna för att må bra i skolan ökar vi också studieron för alla elever. Huvudmännen måste säkerställa att alla skolor har tillgång till en väl utbyggd elevhälsa med speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser.
- **Undervisningstiden, planeringstiden och undervisningsgruppernas storlek ska regleras.** När lärare kan förbereda och följa upp sina lektioner ordentligt så kan de anpassa undervisningen för alla elever, vilket kan minska risken för incidenter av hot och våld. Krav på dokumentation och rapportering som inte bidrar till elevernas kunskapsutveckling ska rensas bort från lärares arbetsuppgifter.
- **Satsningar ska göras på fritidshemmen.** Genomför fritidshemsutredningens förslag för bland annat mindre gruppstorlekar och ändamålsenliga lokaler. Fritidshemmen måste också få tillräckliga resurser, fler behöriga lärare i fritidshem och lärarna måste få möjlighet att fokusera på huvuduppdraget i fritidshemmet.

Om undersökningarna

Lärarförbundets panel hos Kantar Sifo

Undersökningarna genomfördes av Kantar Sifo i Lärarförbundets medlemspanel under perioden 4 till 17 februari 2021. Baseras på svar från 2247 medlemmar vilket motsvarar en 48-procentig svarsfrekvens. Personal från förskola till högskola svarade på enkäten. Resultatet i denna rapport består av svar från 1054 lärare som arbetar i förskoleklass, fritidshem eller i grundskolans årskurser 1–6.

Lärarförbundets panel drivs av Kantar Sifo. Den består av knappt 5000 slumpmässigt utvalda medlemmar som är indelade i stratum för att det ska vara möjligt att representativt uttala sig om både större och mindre lärargrupper. I totalresultatet är de olika lärargrupperna viktade för att motsvara Lärarförbundets samlade medlemskår.

Lärarförbundets ombudsundersökning

En webbenkät skickades ut till 5940 av Lärarförbundets ombud (både arbetsplatsombud och skyddsombud). Insamlingen ägde rum mellan 15 februari och 8 mars 2021. Svarsfrekvensen är 51 procent. Ombud från förskoleklass till vuxenutbildning svarade på enkäten. 1390 ombud svarade att de hade sitt uppdrag som ombud/skyddsombud i förskoleklass, fritidshem eller i grundskolans årskurser 1–6.

.

Referenser

- AFA. (2015). *Hot och våld på den svenska arbetsmarknaden*. AFA. Hämtat från https://www.afaforakring.se/globalassets/forebyggande/analys-och-statistik/arbetsskaderapporten/ovriga-rapporter-om-arbetsskador-och-sjukfranvaro/f6345-hot_o_vald.pdf
- AFS. (1993:2). *Föreskrifter om hot och våld*. Arbetsmiljöverket.
- Arbetsmiljöverket. (2001). *Föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete* (AFS 2001:1).
- Arbetsmiljöverket. (2011). *Föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete, AFS 2001:1*. Arbetsmiljöverket. Hämtat från https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/ursprungs/ursprungsa-fs2001_1.pdf
- Arbetsmiljöverket. (2015). *Organisatorisk och social arbetsmiljö* (AFS 2015:4).
- Arbetsmiljöverket. (2017). *Projektrapport för Arbetsmiljöverkets nationella tillsyn av skolan 2013-2016. Rapport 2017:1*.
- Arbetsmiljöverket. (2019). *Hot och våld inom grund- och gymnasieskola. Korta arbetsskadefakta Nr 4/2019*. Arbetsmiljöverket. Hämtat från https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsmiljostatistik_hot_och_vald_inom_grund-_och_gymnasieskola_2019_04.pdf
- Arbetsmiljöverket. (2020). *Arbetsmiljön 2019. Rapport 2020:2*.
- Arbetsmiljöverket. (den 13 Augusti 2021). *Hot och våld*. Hämtat från <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/kunskapssammanstallningar/psykologiska-perspektiv-pa-hot-och-vald-i-arbetslivet-kunskapssammanstallningar-rap-2011-7.pdf>
- Böhlmark, A., & Holmlund, H. (2011). *20 år med förändringar i skolan: Vad har hänt med likvärdigheten?* Stockholm: SNS.
- Estrada, F., Granath, S., Shannon, D., & Törnqvist, N. (2009). *Grövre våld i skolan*. BRÅ.
- Falkner, C., & Ludvigsson, A. (2016). *Forskning i korthet nr 1: Fritidshem och fritidspedagogik*. Sveriges Kommuner och Landsting och Kommunförbundet Skåne.
- Folkhälsomyndigheten. (2019). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18 – grundrapport*.
- Friends. (2021 (1)). *Friends nätundersökning 2021*. Friends.
- Friends. (2021 (2)). *Friendsrapporten 2021*. Friends.
- Göransson, S., Knight, R., Guthenberg, J., & Sverke, M. (2011). *Hot och våld i skolan – en enkätstudie bland lärare och elever (RAP 2011:15)*. Arbetsmiljöverket.
- Hallberg, U. (2011). *Hot och våld inom vård och omsorg. Rapport 2011:16*. Arbetsmiljöverket.
- Knight, R., Göransson, S., & Sverke, M. (2011). *Psykologiska perspektiv på hot och våld i skolan – ur ett jämställdhetsperspektiv. Rapport 2011:9*. Arbetsmiljöverket. Hämtat från

<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/kunskapssammanställningar/psykologiska-perspektiv-pa-hot->

Laub, J., & Lauritsen, J. (1998). The interdependence of school violence with neighborhood and family conditions. I: i B. Elliott, B. Hamburg, & K. Williams., *Violence in American Schools*. New York: Cambridge University Press.

Lindström Johnson, S. (2009). Improving the School Environment to Reduce School Violence: A Review of the Literature. *Journal of School Health*, Vol. 79.

Lärarförbundet. (2008). *Att hantera hot och våld*. Lärarförbundet.

Lärarförbundet. (2018). *Mer tid för kvalitet och arbetsglädje – 2 000 lärare i fritidshem om sin arbetssituation*.

Lärarförbundet. (2019). *Trygghet att skapa studiero – en rapport om lärares ansvar och befogenheter*. Hämtat från https://res.cloudinary.com/lararforbundet/image/upload/v1574340464/39bc2905c254fa486eafa6386e4a34db/LFT1459_Trygghet_att_skapa_studiero_191106

Lärarförbundet. (2021). *Allt ska fungera som vanligt*. Lärarförbundet.

McMahon, S., Reaves, S., McConnell, E., & Peist, E. (2017). The Ecology of Teachers' Experiences with Violence and Lack of Administrative Support. *American Journal of Community Psychology*, 60:502–515.

Scaramuzzino, G. (2020). Workplace violence: A threat to autonomy and professional discretion. *Sociologisk Forskning*, 57, p.249-270.

SCB. (2015). *Barns upplevelser av skolan*. SCB. Hämtat den 13 08 2021

SCB. (2017). *Temarapport 2017:02. Lärare utanför yrket*. SCB.

Skolinspektionen. (2018). *Undervisning i fritidshemmet inom områdena språk och kommunikation samt natur och samhälle*.

Skolinspektionen. (2020). *Skolors arbete med trygghet och studiero. En tematisk analys utifrån beslut fattade inom regelbunden kvalitetsgranskning 2018–2019*.

Skolinspektionen. (2021). *Skolenkäten 2021*.

Skolverket. (2009). *Vad påverkar resultaten i svenska grundskolan? – Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. Stockholm.

Skolverket. (2009). *Vad påverkar resultaten i svenska grundskolan? – Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2019). *Attityder till skolan 2018, Rapport 479*.

Skolverket. (den 3 September 2021). *Öka säkerheten och krisberedskapen*. Hämtat från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/systematiskt-kvalitetsarbete/sakerhet-och-krisberedskap-i-skola-och-forskola>

- Statskontoret. (2013). *Resurserna i skolan*. Statskontoret. Hämtat från <https://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2013/201310.pdf>
- Svensson, P. (2019). Hur ska man bemöta hot och våld i skolan? *Nordisk juridik*.
- Utbildningsdepartementet. (2021). *Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg (SOU 2020:34)*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Wikman, S. (2012). *Våld i arbetslivet – Utveckling, uppmärksamhet och åtgärder*. . Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Appendix 1. Diagram

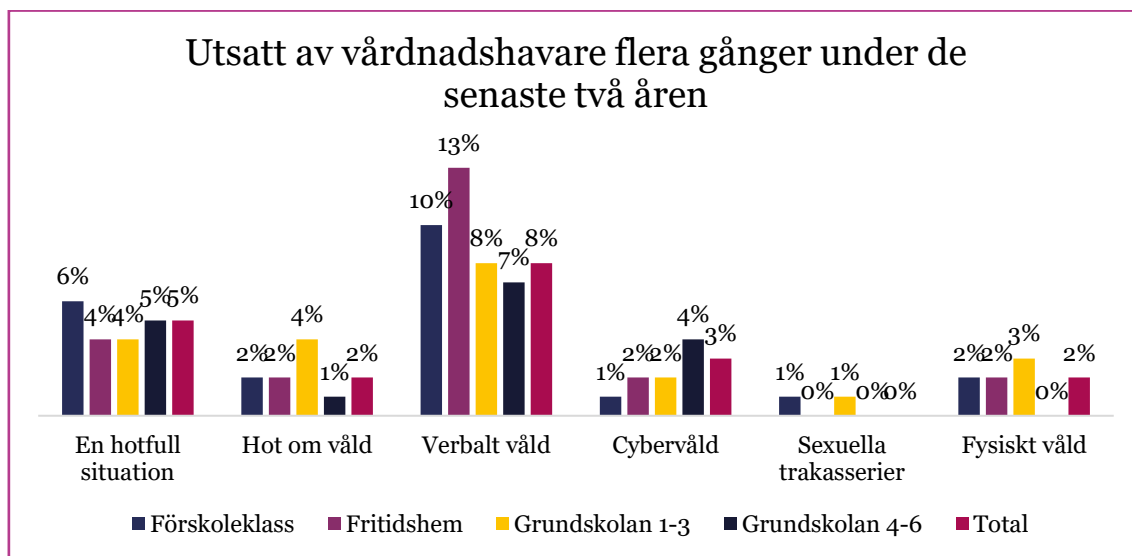

Diagram 28. Procentuell fördelning över de som svarat att de vid flera tillfällen har blivit utsatta för hotfulla situationer under de senaste två åren uppdelat på var i skolan man arbetar. Baseras på 917 och 939 svar från lärare beroende på typ av hot och våld.

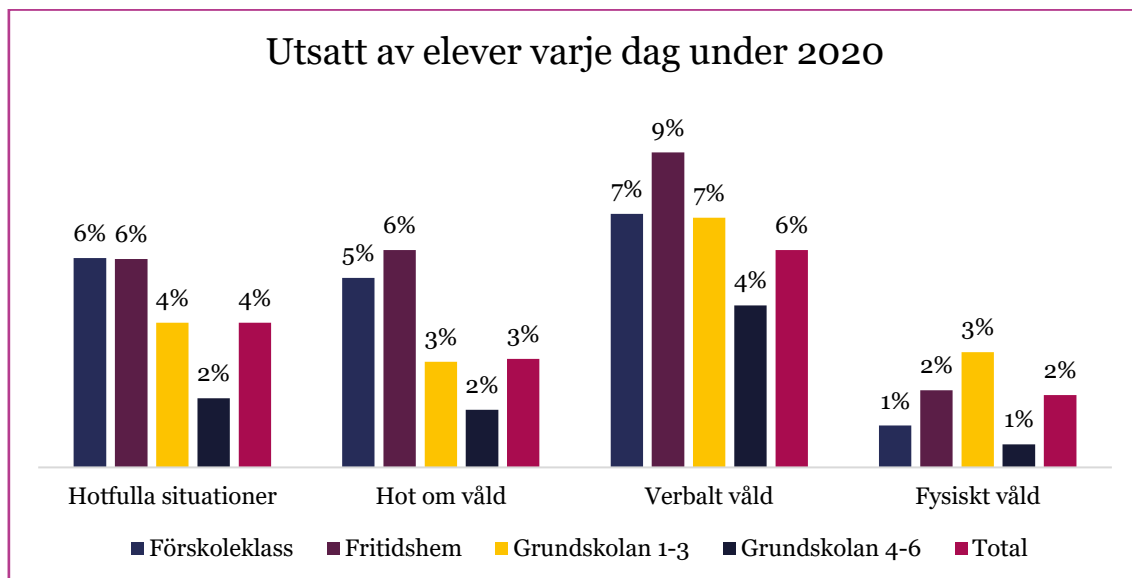

Diagram 29. Procentuell fördelning över de som har svarat att de dagligen blivit utsatta för hot och våld under 2020 uppdelat på var i skolan de arbetar. Baseras på svar mellan 957 och 987 lärare.

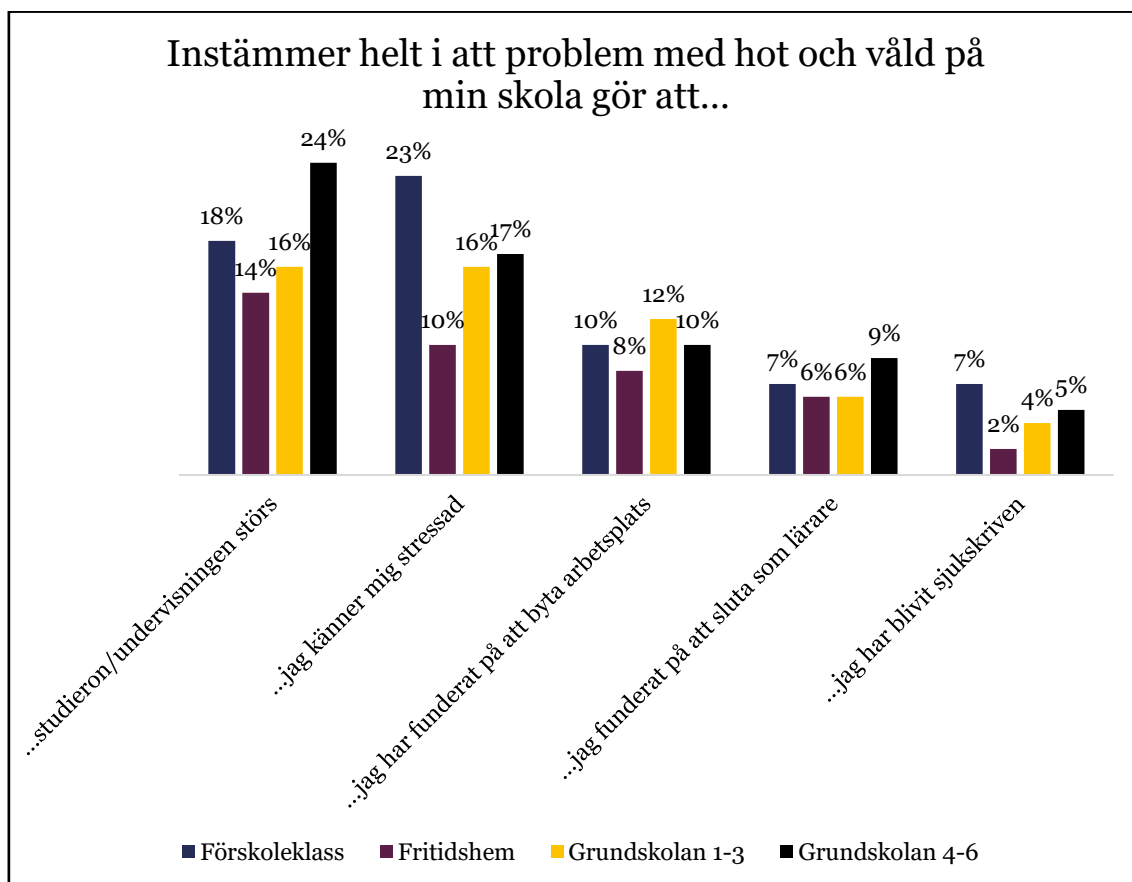

Diagram 30. Procentuell fördelning över de som helt instämmer i att problem med hot och våld på deras skola gör att de upplever olika negativa konsekvenser uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på mellan 799 och 853 svar från lärare beroende på typ av hot och våld.

Lärarförbundet

Box 12027, 102 21 Stockholm | Segelbåtsvägen 15, Stockholm | 0770-33 03 03
lararforbundet.se/kontakt